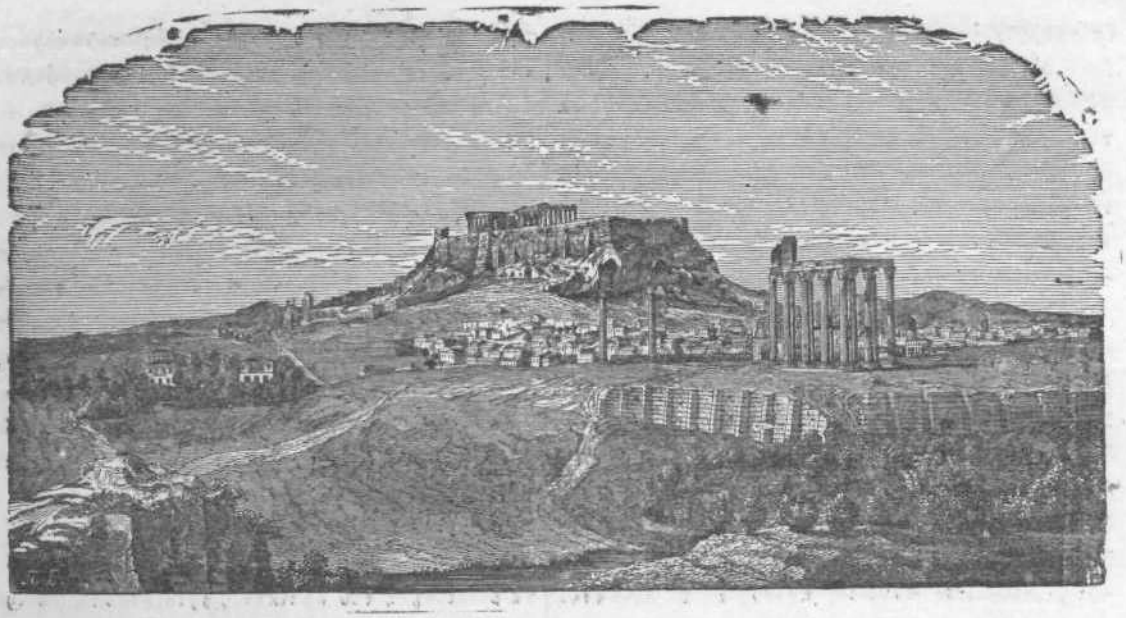

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΙΟΥΛΙΟΥ, 1871. ΤΟΜΟΣ ΚΒ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 512

ΝΙΚ. Ι. ΣΑΡΙΠΟΛΟΥ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΕΠΙ ΤΩΝ

ΚΡΗΤΙΚΩΝ ΓΑΜΩΝ

ΠΟΙΗΘΕΝΤΩΝ

ὑπὸ

ΣΠ. ΖΑΜΠΕΛΙΟΥ *).

Ὅ,τι ἐν τοῖς ἀνατομικοῖς καὶ παθολογικοῖς μουσείοις τὰ ἐκ κηροῦ ἢ ἄλλης ὕλης προπλάσματα διὰ τὴν μελέτην τοῦ σώματος καὶ τῶν νόσων αὐτοῦ, τοῦτο διὰ τὸν σπουδάζοντα τὴν ψυχὴν οἱ χαρακτῆρες τοῦ Θεοφράστου. Ὡς ὅμως τὸ ἀνδρείκελον χρησιμώτερον ἀποβαίνει ἐὰν διὰ μηχανισμοῦ τινος κινῆται, περιστρέφηται καὶ ἐν γένει τὰ κατὰ μέρος αὐτὸ συγκροτοῦντα παρέχῃ τῷ θεωμένῳ εἰς ἀκριβεστέραν ἐξέτασιν, οὕτω καὶ οἱ τῆς ψυχῆς χαρακτῆρες ἐὰν ἀντὶ τοῦ ἀπ' ἀφῃρημένης τινὸς ἀπόψεως ἐρευνᾶσθαι ἐκτιθῶνται συγκεκριμένοι καὶ δρῶντες, ἔτι δὲ καὶ πρὸς ἀλλήλους ἀντιτεθειμένοι· ὡς γὰρ αἱ σκιαὶ καὶ τὸ φῶς συνδυαζόμενα τὴν εἰκόνα ἀποτελοῦσιν, οὕτω καὶ οἱ χαρακτῆρες ἐπιδεξίως καὶ ἐναρμονίως παραλληλιζόμενοι τὰ τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων ὡς ἐν κατόπτρῳ ἐμφαίνουσι τάς τ' ἀρετὰς φανεροῦντες καὶ τὰς κακίας καταδήλους ποιούμενοι, τέρποντες ἅμα καὶ διδάσκοντες, ἣν γὰρ ἡμῶν ἀτέλειαν ἕκαστοι διὰ φιλαυτίαν καὶ φιλοτιμίαν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς οὐ ῥᾳδίως διακρίνομεν, ταύτην ἐν ἄλλῳ ὁρῶντες ἐν ὅλῃ τῇ ἀσχημίᾳ αὐτῆς ἀποστρεφόμεθα. Ὁπόσοι Θερσῖται ἐπὶ τῷ θερσιτικῷ τοῦ Ὁμήρου πλάσματι ἀνεκάγχασαν· ὁπόσοι δὲ πρὸς τὴν ὀργὴν ἐπιῤῥεπεῖς ἀπὸ τῆς μήνιος τοῦ Ἀχιλλέως ἐδιδάχθησαν ἡλίκαι αἱ ἀπὸ τοῦ ὀξυχόλου κακαὶ καὶ ὀλέθριαι συνέπειαι. Τίς ὁ ἐν τῇ ἀμιμήτῳ ἐκείνῃ σκηνογραφίᾳ καθ' ἣν ὁ Ἡρόδοτος ὑπὸ μὲν τὸ πρόσωπον τοῦ Μαρδονίου παρίστησι τὸν αὐλικὸν κόλακα τὸν πρὸς τὸν Κύρου καὶ Δαρείου διάδοχον Ξέρξην μὴ αἰσχυνόμενον λέγειν «ὦ δέσποτα, οὐ μοῦνος εἷς »τῶν *γεομένων* Περσέων ἄριστος, ἀλλὰ καὶ τῶν »ἐσομένων (α)» ἐξωθοῦντα δὲ πρὸς τὰ παρακεκινδυνευμένα, ἐξ ὧν μέγα ἐλπίζει αὐτὸς καρπώσασθαι τὸ ὄφελος, ὑπὸ δὲ τὸ τοῦ συνετοῦ καὶ πρὸς τὸν ἀδελφιδοῦν εὔνου Ἀρταβάνου τὸ τοῦ εἰλικρινοῦς φίλου τοῦ τ' ἀληθῆ λέγοντος καὶ ἀπὸ ἐπιχειρήσεως

(*) Οἱ Κρητικοὶ γάμοι ἀνέκδοτον ἐπεισόδιον τῆς Κρητικῆς ἱστορίας ἐπὶ Βενετῶν (1570) ὑπὸ Σ. Ζαμπελίου. Ἐν Ταυρίνῳ τύποις Οὐϊκεντίου Βῶνα 1871.

(α) Ἡρόδοτ. Ζ § 9.

ἐπισφαλοῦς ἀποτρέποντος, αὐτὴν δὲ τοῦ Θεοῦ τὴν ὀργὴν ὡς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὑπερηφάνων ἐπικρεμαμένην ἐν πᾶσι διορῶντος «ὡς τὰ ὑπερέχοντα ζῶα »κεραυνοῖ ὁ Θεὸς οὐδὲ ἐᾷ φαντάζεσθαι, ὡς ἐς οἰκήμματα τὰ μέγιστα αἰεὶ καὶ δένδρεα τὰ τοιαῦτα »ἀποσκήπτει τὰ βέλεα. *Φιλέει γὰρ ὁ Θεὸς τὰ »ὑπερέχοντα πάντα κολούειν* (6)»· τέλος δὲ ἐν τῇ ὑπεροπτικῇ τοῦ Ξέρξου ἀπαντήσει τίς ὁ μὴ διορῶν τὸ ἦθος καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ὑπερφιάλου δεσπότου; Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ συνομιλίᾳ τοῦ Ἀριστείδου πρὸς τὸν Θεμιστοκλῆ τὴν παραμονὴν τῆς ἐν Σαλαμῖνι μάχης (γ), τίς, ἐὰν μάλιστα τύχῃ Ἕλλην ὤν, ὁ μέχρι δακρύων μὴ συγκινηθεὶς καὶ τὴν καρδίαν σφοδρῶς πάλλουσαν αἰσθόμενος, μὴ διακρίνας δὲ τὸ ἀπὸ τῶν προγόνων μέχρις ἡμῶν πάντας Ἕλληνας διῆκον τῆς φιλοπατρίας αἴσθημα, τὸ ἐν ἀκμῇ τοῦ κινδύνου τῆς πατρίδος πάντας εἰς ἓν συνάπτον καὶ ὡς χείμαρρος ὕδατος οὐρανόθεν ἐκχεομένου ἀποσβεννύον τὴν ἑκάστων τὰ στήθη νεμομένην φλόγα τῆς προσωπικῆς ἔχθρας ὅπως εἰς ἓν συνάψῃ τὰς καρδίας τῶν υἱῶν πρὸς σωτηρίαν τῆς κοινῆς μητρὸς καὶ πατρίδος;

Ὁ ἄνθρωπός ἐστι πάντοτε ὁ αὐτὸς ὑφ' οἱονδήποτε κλίμα ἢ πολίτευμα, ἐν οἱῳδήποτε αἰῶνι, ἔν τε τοῖς ἰδίοις καὶ τοῖς δημοσίοις. Ὅθεν καὶ τ' ἀνθρώπινα ταῦτα «*γιγνόμενα καὶ ἀεὶ ἐσόμενα ἕως ἂν »ἡ αὐτὴ φύσις ἀνθρώπων ᾖ* (δ)», ὁ δὲ Βίσμαρκ τὸ περιαδόμενον la force prime le droit λέγων οὐδὲν λέγει νέον ἀλλ' αὐτὸ δὴ ἐκεῖνο ὅπερ οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τοὺς Μηλίους εἶπον «ὅτι δίκαια μὲν ἐν »τῷ ἀνθρωπείῳ λόγῳ ἀπὸ τῆς ἴσης ἀνάγκης κρίνε»ται, δυνατὰ δὲ οἱ προὔχοντες πράσσουσι καὶ οἱ »ἀσθενεῖς ξυγχωροῦσιν (ε)». Ὁ Τιβέριος οἷον ὁ Τάκιτος εἰκόνισεν αὐτὸν (ζ), ἔσται ἐσαεὶ ὁ τύπος τοῦ τυράννου· ὁ Σηϊανὸς ὁ κακὸς τύπος τοῦ ἰσχυροῦ ὑπουργοῦ τοῦ τοιούτου τέρατος· ὁ Πάλλας, ὁ Νάρκισσος καὶ τὰ λοιπὰ ὅμοια τούτοις τῶν αὐλῶν ἐκτρώματα ἔσονται εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα τὰ ἐκμαγεῖα τῶν ἀνελευθέρων ἐκείνων ὄντων τῶν περὶ πᾶσαν λοπάδα ἀνακτορικὴν περιβομβούντων.

Ἀλλὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους τὰ φιλοσοφήματα, τοῦ Ἡροδότου, Θουκυδίδου καὶ Τακίτου τὰ ἱστορήματα οὐ προσιτὰ τοῖς πολλοῖς· ἄλλως τε καὶ διὰ μεγάλων γραμμῶν οὐσῶν ἐσχεδιασμένων τῶν ἐν αὐτοῖς εἰκόνων, ᾗ καλλιτεχνικὴ τούτων ἀξία οὐχ ὑποπίπτει εἰς τὴν κατάληψιν τῶν πολλῶν, ἀνάγκη γὰρ διὰ τοὺς τοιούτους ἵνα ἡ εἰκὼν ᾖ κεχρωματισμένη, ποικίλον τὸ ἔνδυμα, τὸ δρᾶμα ἐν πράξει, διαλέγεσθαι δὲ τὰ πρόσωπα καὶ εἶναι πλήρη τὴν σκηνογραφίαν. Οὕτω καὶ τοῦ Ῥαφαήλου τὰ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ σχεδιάσματα (cartoni di Raffaelo) μόνοι οἱ ἔμπειροι τὴν τέχνην μελετῶσι, πρὸ τῶν εἰκόνων ὅμως τῶν στοῶν καὶ τοῦ μουσείου καὶ οἱ μᾶλλον ἀδαεῖς τῆς τέχνης ἐξεστηκότες μένουσιν, εἰ δὲ καὶ ὀλίγον ἀνεπτυγμένην τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ *καλὸν* ἔχουσιν ἐννοοῦσι τὸ ὕψος τῆς ἐν τῷ καλλιτεχνήσαντι τὴν εἰκόνα ἰδέας.

Ὡς νομίζομεν δίδομεν οὕτως ὁπωσοῦν σαφῆ τὴν διαφορὰν μεταξὺ ἱστορίας καὶ ἱστορικοῦ μυθιστορήματος. Εἰς τοῦ Μακώλεϋ καὶ Γυζώτου τὰ περὶ τῆς Ἀγγλικῆς ἐπαναστάσεως ἱστορήματα ὀλίγοις δέδοται συναναβῆναι τὸ ὕψος, ἐν τοῖς *Καθαρισταῖς* (Puritani) ὅμως τοῦ Οὐάλτερ Σκὼττ εὐκολώτερον διορᾶται ὁ χαρακτὴρ αὐτῆς ὡς καὶ τὰ αἴτια δι' ἃ τοιαύτη ἐγένετο. Ἐν τῷ *φρουρίῳ* τοῦ Kenilworth ἐντελέστερος ὁ χαρακτὴρ τῆς Ἐλισάβετ ὑπὲρ πᾶσαν ἱστορίαν· ὁ δὲ Ῥοβέρτος κόμης τῶν Παρισίων ἀκριβέστερον ἴσως εἰκονίζει ἡμῖν τὴν κατάστασιν τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὴν παρακμὴν αὐτοῦ ἢ ὅτι τοῦ Γίββωνός ἡ ἱστορία. Καὶ ἀληθῶς μὲν ὀλίγιστοι οἱ πρὸς τοὺς μεγάλους ἱστορικοὺς συμπάρεδροι μυθιστοριογράφοι, ὅταν ὅμως τοιοῦτοι τύχωσιν εἰσὶν οὗτοι τὸ κατ' ἀνάγκην τῶν μεγάλων ἱστορικῶν συμπλήρωμα.

Καὶ συνήθως μὲν οἱ μεγάλοι ἱστορικοὶ προηγοῦνται τῶν διασήμων μυθιστοριογράφων ὡς τὸ σχεδίασμα γίνεται πρὸ τῆς εἰκόνος, παρ' ἡμῖν ὅμως συμβαίνει ἀντίθετόν τι, ἴσως διότι ἡ Ἑλλὰς ἔκπαλαι προώρισται ἵνα ἐν παντὶ καλῷ ἢ κακῷ ποιεῖται ἐξαίρεσιν, ὅπως ἐν πᾶσιν ᾖ ἀληθὲς πρότυπον καὶ πρωτότυπον. Οὕτως εἰ καὶ ἐστερημένοι εἰσέτι σπουδαίας ἱστορίας τῶν ἐπὶ τῆς δουλείας καὶ κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις ἡμερῶν τῆς Ἑλλάδος ἐνετύχομεν ὅμως ἱστορικῷ μυθιστορήματι παρέχοντι ἡμῖν ἀφορμὴν εἰς τὰς ἀπὸ τοῦ τοιούτου εἴδους φιλοσοφήματος μελέτας, ὅθεν διὰ τὸ ἔχειν τοὺς ὑπὸ τοῦ *Σπυρίδωνος Ζαμπελίου* ἄρτι συγγραφέντας *Κρητικοὺς γάμους* πολὺ τὸ ἐθνικὸν ἐνδιαφέρον, οὐκ ἄσκοπον ἡγούμεθα τῷ τύπῳ παραδοῦναι τὰς ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τούτων ἐν ἡμῖν ἐμποιηθείσας ἐντυπώσεις καὶ τὰς ἐκ τούτων ἐγερθείσας σκέψεις ἡμῶν.

Ὑπόθεσις τοῦ δράματος, ἢ μᾶλλον τῆς ἐποποιίας ταύτης, ἐστὶ μία ἐκ τῶν πολλῶν ἐπαναστάσεων τῆς μεγαλονήσου καὶ μεγαλομάρτυρος Κρήτης, ἡ κατὰ τὸ 1570 συμβᾶσα, καταστροφὴ δὲ ἡ διὰ προδοσίας ὑπὸ πρόφασιν καὶ πρόσχημα γάμου αὖθις ὑποδούλωσις αὐτῆς, γάμων αἱμοφύρτων ὡς οἱ Σικελικοὶ ἑσπερινοί, γάμων προδοτικῶν ὡς ἡ νὺξ τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου. Τὰς ἑλληνικὰς ἐπαναστάσεις ὁποίποτε τῆς Ἑλληνικῆς χώρας ἐξέρρηξε πάντοτε ὁ κρατὴρ τῆς φιλοπατρίας ὁ ἐν παντὶ στέρνῳ ἑλληνικῷ ὡς ἐν ἡφαιστείῳ φλέγων μὲν διηνεκῶς εἰς τὰ ἐντὸς ὑπὸ θερμῆς δὲ πανταχοῦ, ὁπόταν φαίνηται ἡσυχίαν ἄγων, ἐπιστεφόμενος χοάντς εἰς νέαν ἔκκρηξιν ἑτοίμης, ἑκάστοτε δὲ κατέστειλε τοῦ ξένου ἡ μοχθηρία· ἐὰν δὲ καὶ τὴν τοῦ 1821 οὐ παντελῶς κατέσβεσεν ὡς καὶ τὰς πρὸ αὐτῆς, περιέστειλεν ὅμως ὁ ξένος ἐν τοῖς λίαν στενοῖς ὁρίοις ὅπως ἐν αὐτοῖς μαραίνηται ἡ Ἑλλάς. Ἀγνοεῖ ὅμως ὁ ξένος ὅτι ὁ Ἀρχιμήδης ἦν Ἕλλην καὶ ὅτι ὡς ἐκεῖνος ἠτεῖτο παρὰ τοῦ τυράννου τόπον ὅπως στῇ ἵνα κινήσῃ ἀναμοχλεύων τὴν γῆν, οὕτω καὶ ὁ Ἕλλην τὸν τόπον εὗρε, μοχλὸν δ' ἔχων τὴν *φιλοπατρίαν* καὶ ὑπομόχλιον τὴν *ὑπομονήν*, θέλει, ὁσημέραι ἐντείνων τὰς δυνάμεις, φθάσει εἰς τὸ ποθούμενον τέρμα τῆς εἰς ἓν ἑνώσεως σύμπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Τὰ ῥᾳδίως κτώμενα ῥᾳδίως καὶ ἀποβάλλονται, προσφιλέστατα δὲ, καὶ διὰ τοῦτο μονιμώτατα τὴν κτῆσιν, τὰ ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ πορισθέντα. Ὅθεν μακρὰν τοῦ ἐκ τῶν συνεχῶν ἀποτυχιῶν ἀποβαλεῖν τὸν Ἕλληνα τὴν ἐλπίδα, διορᾷ οὗτος ἐν ταῖς δοκιμασίαις ταύταις τῆς θείας Προνοίας τὸν δάκτυλον, καθόσον ἐν τῇ σκληρᾷ σχολῇ τῶν δυστυχιῶν λαὸς πρὸς μεγάλα προωρισμένος μορφοῦται καὶ ἡ ἐθνότης αὐτοῦ ἑδραιοῦται καὶ μεγαλύνεται, ὡς καὶ ὁ ἐπισήμοις ἔργοις ἐπιχειρῶν ἀνὴρ ἐκ τῶν δυσχερειῶν ἃς ὑπερέβαλε διακρίνεται.

Τὸ ἔτος τοῦτο 1570 ἦν καὶ ἄλλως ἐπίσημον διὰ τὴν Ἑλλάδα· ἐν τούτῳ ἐγένετο ἡ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου, ἐφ' ᾗ ἐγκαυχᾶται μὲν ἡ Δύσις ἐγκαλλωπίζεται ὅμως ὁ Ἑλληνισμὸς, καθόσον δώδεκα μὲν μόνον ἑκατοντάδες Ἑνετῶν ἔπεσον ἐν τῇ ναυμαχίᾳ, ὀγδοήκοντα δ' ὅλαι ἑκατοστύες Ἑλλήνων διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν ἦραν τὴν νίκην τοῦ *Σταυροῦ* κατὰ τῆς *Ἡμισελήνου* (η).

Ἡ Βενετία τότε ἦν, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὴν ἀπογειότητα τῆς δυνάμεως αὐτῆς. Ἀπὸ τοῦ 1297 καταλυθείσης ἐν αὐτῇ τῆς δημοκρατίας ἐγκαθιδρύθη τὸ ὀλιγαρχικὸν πολίτευμα, ὅπερ ἐν διαστήματι τριῶν περίπου αἰώνων βαθύτατα ῥιζοβολῆσαν ἀπέφερε καὶ τῇ Βενετίᾳ αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς καρποὺς οὓς καὶ τῇ Ῥώμῃ, σὺν τούτοις ὅμως καὶ πάσας ἐκείνας τὰς κακίας τὰς πεπρωμένως πως ἀδιασπάστους ἀπὸ παντὸς ἀριστοκρατικοῦ πολιτεύματος. Ἡ ὀλιγαρχία ἐστὶν ἡ πασῶν τῶν ἄλλων διαρκεστέρα πολιτεία, ἔστι τι σῶμα πολιτικῶν ἀθάνατον ἄ τε τῶν νεωτέρων ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων, τῶν, ὡς εἰκὸς, πάντοτε ἐν μείζονι ἀριθμῷ εὑρισκομένων ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς πολιτείας, ἐν ᾧ ὡς ἐν σχολῇ οἱ εὐαριθμότεροι νεώτεροι παρὰ τῶν πρεσβυτέρων διδάσκονται τούτοις συμπολιτευόμενοι, ἐκείνων δὲ μεταστάντων τοῦ βίου καὶ πρεσβυτέρων τῶν πρότερον νεωτέρων γεγενημένων τὰ τέκνα τῶν θανόντων μαθητεύουσι παρὰ τοῖς πρὸς τοὺς γονεῖς αὐτῶν μαθητεύσασιν. Οὕτως αἱ παραδόσεις συντηροῦνται καὶ τὸ πολίτευμα ἀμετάπτωτον μένει καὶ ἡ πολιτεία ἐπιχειρεῖ ἔργοις σπουδαίοις ἄνευ σπουδῆς, ἄ τε τοὺς αἰῶνας πρὸ αὐτῆς ἔχουσα καὶ οὐχὶ τὸ βραχὺ τέρμα μιᾶς ἀνθρώπου ζωῆς.

Ἀλλ' ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ ἡ ἀρετὴ ὑπερβᾶσα τὸν *μέσον ὅρον*, ἐν ᾧ καὶ μόνῳ κατ' Ἀριστοτέλη (θ) ἐστὶν ἀρετὴ, διὰ τὴν ὑπερβολὴν ἢ διὰ τὴν ἔλλειψιν μεθίσταται εἰς κακίαν, ἀποβαίνει δὲ θηριῶδές τι τῆς κατ' ὀλιγαρχίαν πολιτείας δόγμα. Οὕτως ὁ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρως ἀποβάλλει τὸ ἁγνὸν, τὸ καλὸν, τὸ ὑψηλὸν ἐκεῖνο ὅπερ διακρίνει αὐτὸ ὡς ἀρετὴν, δι' ὃ καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς ἀρετὰς ἐναρμονίζεται, μεθίσταται δ' εἰς πάθος θηριῶδες πᾶσαν ἄλλην ἀρετὴν ὑπερορῶν. Ἡ ἐν τῷ Βρούτῳ φιλοπατρία ἀποπνίγει καὶ αὐτὴν τῆς φύσεως τὴν φωνὴν καὶ τὰ ἴδια καταδικάζει τέκνα· ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τῷ Κάτωνι, ὡς καὶ ἐν παντὶ ἄλλῳ Ῥωμαίῳ, τὸ ἀληθεύειν, τὸ φιλανθρωπεύεσθαι, τὸ εἶναι δίκαιον κτλ. περικλείεται ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς φατρίας, οὐ λέγομεν δὲ τῆς πατρίδος, καθόσον κἂν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει γεννηθεὶς ὁ ἐκ τοῦ *δήμου*, διὰ τὸ μὴ ἀνήκειν αὐτὸν τῇ ὀλιγαρχικῇ φατρίᾳ, οὐ θεωρεῖται ὁμόπατρις ἀλλ' ἐχθρὸς καὶ ὁ ἀριστοκράτης ὁρκίζεται ὅτι «καὶ *τῷ δήμῳ κακόνους ἔσεται, καὶ βουλεύσει ὅ,τι ἂν ἔχῃ κακόν* (ι).»

---

(6) Ἡ ρ ό δ ο τ. Ζ § 10.
(γ) Ἡ ρ ό δ ο τ. Η §§ 79—80.
(δ) Θ ο υ κ υ δ ί δ. Γ § 82.
(ε) Θ ο υ κ υ δ ί δ. Ε § 89.
(ζ) «Adeo facinora atque flagitia sua ipsi quoque in supplicium verterant. Neque frustra praestantissimus sapientiae firmare solitus est, si recludantur tyrannorum mentes posse aspici laniatus et ictus; quando, ut corpora verberibus, ita saevitia, libidine, malis consultis, animus dilaceretur. Quippe Tiberium non fortuna non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris suasque ipse poenas fateretur». T a c i t. Annal. VI § 6. Τὸ ἐξαίσιον τοῦτο χωρίον μεταφράζομεν χάριν τῶν μὴ εἰδότων τὴν λατινικήν. «Τοσοῦτον τὰ κακουργήματα καὶ αἱ αἰσχρότητες αὐτοῦ κατέστησαν δι' αὐτὸν τοῦτον βάσανος φοβερά. Δικαίως ἄρα ὁ τῆς σοφίας ἡγεμὼν εἴωθεν ἐπαναλέγειν ὅτι, εἴ ποτε ἦν δυνατὸν διανοῖξαι τὰς καρδίας τῶν τυράννων, διέβλεπέ τις ἂν αὐτὰς διεσπαραγμένας καὶ πεπληγμένας ὑπὸ τῆς ὠμότητος, τῆς κραιπάλης, τῆς ἀδικίας, κακὰ ἅπερ ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τὴν ψυχὴν καὶ κατασπαράττουσιν αὐτὴν ὡς τοῦ δημίου ἡ μάστιξ τὸ σῶμα. Οὕτως οὔτε τῆς τύχης ἡ εὔνοια, οὔτε ἡ μονήρης δίαιτα προὐστάτευον τὸν Τιβέριον ὅπως φύγῃ τὰς τύψεις τοῦ συνειδότος τοῦ αὐτὸν διὰ τῶν κακῶν αὐτοῦ πράξεων βασανίζοντος». Ὁ δὲ τ ῆ ς σ ο φ ί α ς ἡ γ ε μ ὼ ν περὶ οὗ λέγει ὁ Τάκιτος αὐτός ἐστιν ὁ Σωκράτης ὁ ἐν τῷ Η καὶ Θ τῆς πολιτείας τοῦ Πλάτωνος δι' ἀπαραμίλλου φιλοσοφικῆς ἀναλύσεως καταδείξας τὴν κακοδαιμονίαν τῶν τυράννων. Πρβ. καὶ Ἀ ρ ι σ τ ο τ έ λ. πολιτ. Ε, η καὶ θ.

(η) «A la bataille de Lépante il y eût 1200 Vénitens de tués et h u i t m i l l e Grecs». V i l l e m a i n, sur l'état des Grecs p. 143.
(θ) Ἀ ρ ι σ τ ο τ έ λ. ἠθικ. Νικομ. Β § 5—8.
(ι) Ἀ ρ ι σ τ ο τ έ λ. πολιτ. Ε, ζ § 19.

Τὰ αὐτὰ συνέβησαν καὶ ἐν Βενετίᾳ, βία, δόλος, ἀπάτη, σκληρότης, ἀφιλανθρωπία, ὕβρις πρὸς πάντα μὴ *πατρίκιον*, περιφρόνησις πρὸς πάντα μὴ ἐξ εὐγενῶν, οὐδ' αὐτῶν τῶν ἐκ τοῦ ὄχλου ἐν τοῖς Ἐνετικοῖς τενάγεσι γεννηθέντων ἐξαιρουμένων, ὑπὲρ ὧν μίαν μόνην ὅλως ἰδιάζουσαν οἱ εὐγενεῖς ἐποιοῦντο ὑπὲρ τοὺς ξένους ἐξαίρεσιν, ὅτι τὸν ἄρτον ὃν ἀφῄρουν ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν ξένων ἐδίδοσαν τῷ ὄχλῳ τῆς Βενετίας, σὺν αὐτῷ ὅμως ἐχαρίζοντο αὐτῷ καὶ ξυλοκοπήματα· pane e bastonnate ἦν τὸ ἀποκλειστικῶς καὶ διὰ τοὺς ἑαυτῶν συμπολίτας κυβερνητικὸν δόγμα. Ἐκτὸς τοῦ *ἄρτου* τὰς λοιπὰς φιλοφροσύνας, καὶ ἰδίως τὰ στρεβλωτήρια (κ), εἶχον ἴσα Βενετοί τε καὶ ξένοι.

Τὴν διαγωγὴν τῆς Ἐνετικῆς ὀλιγαρχίας πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους κατὰ τὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ κτήσεις ὑπηκόους ἐξετράχυνεν ἔτι μᾶλλον ἡ ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων εἰς τὴν καρδίαν παντὸς Δυτικοῦ ἐμφυσουμένη πρὸς ὅ,τι ἑτερόδοξον ἐνθεομανία τοῦ παπικοῦ κλήρου ἀείποτε θεωρήσαντος τὸν ὀρθόδοξον ὥς τι μίασμα καὶ τοῦ Ἰουδαίου καὶ τοῦ Μωαμεθανοῦ χεῖρον. Τὸ ἀνεξίθρησκον, τὸ κατ' ἐξοχὴν διακρῖνον τὸν Ἕλληνα, ἔστι τι ἀκατάληπτον διὰ τὸν τὰ δόγματα τοῦ Βατικανοῦ ἐμπεφορημένον. Ὅθεν πᾶς τις δύναται κρῖναι ὁποῖόν τι ἀτίθασσον θηρίον ἦν ὁ Ἐνετὸς πατρίκιος ἐὰν τοῖς ἀπὸ τῆς ὀλιγαρχίας δόγμασι προσθῇ τὴν ἐκ τοῦ παπισμοῦ μισαλλοδοξίαν οἰστρηλατουμένην μάλιστα ὑπὸ τῆς ἰησουϊτικῆς καταχθονίου διδασκαλίας τῆς περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος διαμορφωθείσης, τὰ μάλα δ' εὐδοκιμησάσης ἐν τῇ παπικῇ Ῥώμῃ καὶ τῇ Ἐνετικῇ συγκλήτῳ, ταῖς ὀλιγαρχικωτάταις καὶ πρὸς τὴν κατάκτησιν καὶ καταδούλωσιν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης ἀκατασχέτως τεινούσαις πολιτείαις.

Τρία πρόσωπα ἐν τῇ συγγραφῇ τοῦ Σπυρίδωνος Ζαμπελίου ἐντελέστατα παριστῶσι τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἐνετοῦ πατρικίου καὶ τοῦ Ἰησουίτου. Ὁ *Δὰ Μολὶν* ὅπως συντελέσῃ εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς Βενετίας καταστολὴν τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως θυσιάζει σύζυγον καὶ μονογενῆ θυγατέρα, ὡσεὶ δὲ μὴ ἤρκει τηλικαύτη θυσία προσφέρει θῦμα καὶ τὴν ἰδίαν συνείδησιν, αὐτὸς οὗτος γινόμενος ἐξωμότης τοῦ οἰκείου θρησκεύματος, καὶ Λατῖνος ὢν δεχόμενος δημοσίᾳ τὸ ὀρθόδοξον χρῖσμα καὶ ὁμολογῶν ὅτι ἀποτάσσεται τῷ Πάπᾳ καὶ συντάσσεται τοῖς ὀρθοδόξοις.

Ὁ Ἰησουΐτης Δὸν Πλάτσιδος, ἀκριβέστατον ἔκτυπον τοῦ τάγματος τοῦ Ἰγνατίου Λοϋόλα, μετασχηματίζεται εἰς ὀρθόδοξον Ἱερέα, τὸν Εἰρηναῖον διὰ πλαστογραφήσεων κατασκευάσας ἑαυτῷ τακτικὰ περὶ τῆς ἱερωσύνης αὐτοῦ ἀποδεικτικὰ καὶ δι' ἰησουιτικῆς ἐπιστήμης ἐντριβέστατος γενόμενος τοῦ λειτουργικοῦ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Τοιοῦτος ὢν ὁ ἀνὴρ καὶ παίζων, ὡς πάντες οἱ ὁμοταγεῖς αὐτῷ, ὅ,τι θεῖον καὶ ἀνθρώπειον, κατορθοῖ ὅπως ἐξαπατήσῃ καὶ αὐτὸν τὸν πρύτανιν τοῦ ἐν ἐπαναστάσει διατελοῦντος λαοῦ τῆς Κρήτης καὶ εἰσδύσῃ τὰ βουλεύματα τῶν ἐπαναστατῶν. Διαπράττει δὲ τὰ σατανικὰ αὐτοῦ σχέδια μετὰ τοσαύτης χαρμονῆς ὥστ' ἀμφιβάλλομεν ἐάν ποτε ἄλλος ὑπερέβη τὸν Ζαμπέλιον (λ) εἰς τὴν ἐντέλειαν τῆς εἰκόνος τοῦ συμμαθητοῦ, ὡς εἰκάζομεν, τοῦ Suarez, καὶ προδρόμου, ἐὰν μὴ καὶ διδασκάλου τοῦ Escobar. Ἡμεῖς τοὐλάχιστον ὁμολογοῦμεν, ὅτι οὐδέποτ' ἔγνωμεν ἀποτροπαιότερον τούτου χαρακτῆρα, ἀμφιβάλλομεν δὲ ἐάν ποτε αὐτὸς ὁ Βεελζεβοὺλ μορφὴν ἀνθρώπου λαβὼν ἠδύνατο διὰ πλείονος τέχνης σαγηνεῦσαι ἄνδρα συνετὸν καὶ προφυλακτικόν, οἷος ὁ τῶν Κρητῶν πρύτανις Γεώργιος Καντανολέος.

Ὁ δ' ἐν Κρήτῃ ἁρμοστεύων τὴν Βενετίαν τότε *Pasquale Cicogna* ἔστι τι σύνθετον ἐκ πατρικίου τὴν γένεσιν καὶ ἰησουΐτου τὸ δόγμα, ἐν τῷ τάγματι ὡς κοσμικὸς κατεταγμένου κρυφίως. Ἐν τῷ στήθει ταμεῖον ὢν κακίας καὶ βδελυρίας τοσοῦτον ἐντέχνως ὑπεκρίθη τὸν ἅγιον, ὥστε καὶ ἐπιστεύθη ὡς τοιοῦτος καὶ δὴ δεισιδαιμονίως εἰκονίσθη ἔν τινι τῶν ναῶν τῆς Βενετίας ὁ τῆς εὐχαριστίας ἄρτος, ἐν ᾧ μετουσιώθη ὁ Χριστὸς, ὡς αὐθορμήτως ἀποπτὰς εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ἰησουΐτου τούτου, οὗ τὴν ἁγιωσύνην ἱκανῶς μαρτυρεῖ ἡ θέσις τοῦ τάφου αὐτοῦ, ὡς τοῦ μόνου ἐκ τῶν ὀγδοήκοντα δουκῶν τῆς Βενετίας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν ἰησουϊτῶν τῆς πόλεως ταύτης εὑρισκομένου.

Κατ' ἀντίθεσιν τῶν τριῶν τούτων χαρακτήρων εὑρίσκονται οἱ τρεῖς ἑλληνικοὶ τοῦ Γεωργίου Καντανολέου ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Πέτρου, τρίτος δὲ ὁ τῆς Σοφίας Δὰ Μολὶν θυγατρὸς μὲν τοῦ Ἐνετοῦ Δὰ Μολὶν ἀλλ' ἐκ μητρὸς Ἑλληνίδος.

Ἕκαστος τῶν τριῶν τούτων χαρακτήρων εἰκονίζει ἕνα τῶν διαφόρων τοῦ ἑλληνισμοῦ τύπων. Ὁ γέρων Γεώργιος τὸν συνετὸν καὶ προφυλακτικὸν Ἕλληνα, τὸν δυσπιστοῦντα πρὸς πάντα ξένον, τὸν ἀκλόνητον ἐν τῇ πίστει τῶν πατέρων, τὸν ἐκ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐσεβείας λαμβάνοντα τὴν δύναμιν ἵνα ἐξ ὕλης μὲν ψυχῆς καὶ καρδίας ἀφοσιῶται τῇ πατρίδι χωρὶς ὅμως ἐκ τούτου περιορᾷν πάντα ὅρον δικαίου καὶ ὁσίου· τὸν ἀπὸ μόνης τῆς θείας ἀντιλήψεως καὶ διὰ τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς συμπράξεως χειρῶν ἑλληνικῶν οὐχὶ δ' ἀπὸ πολιτικῆς ἐξωτερικῆς, οὐδὲ χρησμῶν καὶ τερατολογημάτων προσδοκῶντα τὰ βέλτιστα· τὸν πιστὸν πρὸς τοὺς φίλους, πρὸς δ' ἐχθροὺς γενναῖον καὶ ἀμνησίκακον· τὸν τῆς πατρίδος τὸ συμφέρον ὑπερτιθέμενον τοῦ οἰκείου. οὐχὶ ὅμως διὰ τοῦτο καὶ καταφρονοῦντα τῆς ἠθικῆς τοὺς νόμους (μ)· τὸν ἄκαμπτον πρὸς τὰ δελεάσματα τοῦ τυράννου, περιφρονοῦντα δ' αὐτὸν καὶ τὰ ἄδωρα τούτου δῶρα· τὸν τὴν ψυχὴν καὶ τὸ φρόνημα ἀτάπεινωτον, καὶ πρὸς τὰ ἴδια τέκνα αὐστηρόν, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ψυχρότητα ταύτην τοῦ ἐξωτερικοῦ ἤθους κατακλείοντα ἐν τῷ στήθει καρδίαν τρυφερὰν καὶ εἰς πᾶν εὐγενὲς αἴσθημα εὐπρόσιτον. Ἔστιν ἐν ἄλλοις λόγοις τὸ κατ' ἰδέαν πρότυπον πρὸς ὃ δέον ὅπως προσβιβάσῃ ἑαυτὸν πᾶς Ἕλλην εἰς τὴν παλιγγενεσίαν τῆς πατρίδος ἐργαζόμενος.

Οἱ δὲ τούτου υἱοὶ Πέτρος καὶ Δημήτριος κοινὸν τὸ θερμουργὸν τῆς νεότητος ἔχοντες καὶ τὴν πατρίδα ἴσα τῷ πατρὶ φιλοῦντες καὶ πρόθυμον τὸ πνεῦμα εἰς ὅ,τι αὐτῇ συμφέρει τηροῦντες, παριστῶσιν ἑκάτερος ἕνα τῶν δύο τύπων εἰς οὓς ἡ ἑλληνικὴ χωρίζεται νεολαία. Ὁ μὲν γὰρ Δημήτριος, οἴκοι ἀνατροφὴν καθαρῶς ἑλληνικὴν λαβὼν, ἀμιγεῖς μὲν τὰς ἑλληνικὰς ἔχει ἀρετὰς, καθυστερεῖ ὅμως τοῦ πρωτοτόκου Πέτρου ὡς πρὸς τὴν κεκαλλιεργημένην παίδευσιν, ἣν ἔλαβεν οὗτος κατὰ τὴν πρὸς τὴν Δύσιν συγχρώτισιν αὐτοῦ ἐν τῇ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Βενετίας διατελέσας. Καὶ ἀληθῶς μὲν ἡ πρὸς τὰ τῆς Δύσεως ἔθιμα ἀνατροφὴ αὐτοῦ οὐκ ἐξέτρεψε τοῦ ἑλληνισμοῦ, οὐδὲ ἠλλοίωσε τὸ φρόνημα, μετέβαλεν ὅμως ἐν μέρει τὸ ἦθος, ἴσως δὲ καὶ τοὺς τρόπους κατέστησεν οὐχὶ καὶ συνάδοντας ἐν πᾶσι πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ἡ δὲ Σοφία, τέκνον γνησίας ἑλληνίδος μητρὸς, οὐδεμιᾶς τῶν κακιῶν τοῦ πατρὸς μετέλαβε, ἀλλὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτος καὶ τὸ ὑψηλόφρον τῆς ἐνετικῆς ἐκείνου ἀριστοκρατίας συγκεκερασμένα ἔχει καὶ συνδυασμένα πρὸς τῆς ἠθικῆς τ' ἀπαράτρεπτα διδάγματα. Ἐστὶν ὁ τύπος τῆς ἑλληνικῆς γυναικείας ἀρετῆς· ἐστὶν ἡ ἐφάμιλλος τῶν δύο παρθένων, τῆς Δημνίας Μαρούλας καὶ τῆς Κυπρίας Βελισάνδρας, ταύτης μὲν δι' ἐνθέσεως τοῦ πυρὸς εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην ἀνατιναξάσης εἰς τὸν ἀέρα ἑαυτὴν καὶ τὰς συντρόφους τῆς αἰσχύνης μετὰ τῶν ἀπαγωγέων (ν), τῆς δὲ Μαρούλας δραξάσης τὴν σπάθην τοῦ φονευθέντος πατρὸς αὐτῆς καὶ κατὰ τῶν Τούρκων ὁρμησάσης ἀνεζωπυρήθη τὸ θάρρος τῶν εἰς φυγὴν τετραμμένων ἤδη χριστιανῶν ὅπως ἀναλάβωσι τὸν ἀγῶνα καὶ νικήσωσι τοὺς Τούρκους· ἐστὶν ἡ πρόδρομος τῆς Μόσχως καὶ τῆς Δέσπως, τῶν ἡρωΐδων τοῦ Σουλίου, τῆς Πελοποννήσου, τῆς Μακεδονίας, κτλ.

Οὗτοι μὲν καὶ τοιοῦτοι οἱ πρωτεύοντες χαρακτῆρες, ἀλλὰ καί τινες δευτερεύοντες πολλοῦ λόγου εἰσὶν ἄξιοι. Οὕτως ὁ χαρακτὴρ τοῦ κενοῦ φρενῶν αὐλάρχου Ἀβογάδρου «μυωπίζοντος, διότι ἂν καὶ εἰς τὰς αὐλὰς πάντες ΠΑΗΝ ΕΝΟΣ βλέπουσιν ὑπερβαλλόντως, ἡ μυωπία προσδίδει ἐξαιρετικήν τινα χάριν καὶ ἀξιοπρέπειαν (σελ. 52)», φέροντος δὲ στολὴν χρυσοῦφαντον καὶ κατεστιγμένην ὑπὸ ὁρμαθοῦ παρασήμων. Οὕτως ἡ σκυθρωπὴ εἰκὼν τοῦ Μέμου ἀρχιγραμματέως τοῦ Δουκὸς, δίδωσι πληρεστάτην ἰδέαν τῆς ἐνετικῆς ἀστυνομίας, τοῦ ἐντελεστάτου τούτου τύπου πάσης μυστικῆς ἀστυνομίας, διότι ἐὰν κατά τι πᾶσαν ἄλλην πολιτείαν ὑπερέβαλεν ἡ ἐνετική, ἔστι πάντως τοῦτο ἡ τελειότης εἰς ἣν προήγαγε τὸ κατασκοπεύειν καὶ περιβάλλειν τὸν πολίτην διὰ τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου ἀοράτου δικτύου, ὃ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ κρατεῖ ὁ φοβερὸς ἀγωνόμος, ὃν ὅμως εἰ καὶ οὐ διαφεύγουσι τὰ ἐλάχιστα, διαφεύγουσιν ὅμως τὰ μέγιστα καὶ ἐπισημότατα, διότι δαπανώμενος ἐπ' ἐκείνοις ταῦτα ἀδυνατεῖ προορᾷν καὶ διορᾷν (σελ. 28).

Ἀπὸ τῆς διαφορᾶς τῶν χαρακτήρων προέρχεται ἡ διαφορὰ τῶν ἀρχῶν ὑφ' ὧν ἐμφοροῦνται δυνάσται καὶ δυναστευόμενοι, Ἐνετοὶ καὶ Ἕλληνες· οὗτοι μὲν γὰρ πιστεύουσιν εἰς Θεὸν ὡς ΑΡΧΗΝ, ἐκεῖνοι δὲ χρῶνται τῷ ἁγίῳ τοῦ Θεοῦ ὀνόματι πρὸς ἐπίτευξιν ΤΕΛΟΥΣ βεβήλου καὶ ἀνοσίου. Ὁ ἔρως τῆς πατρίδος ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ δεδουλωμένου Ἕλληνος διασώζεται ὡς λύχνος τύμβειος ἐντὸς τάφου σκοτεινοῦ· ὁ ἑλληνισμός ἐστιν, ὡς προσφυέστατα λέγει ὁ συγγραφεὺς (σελ. 66), οἷόν τι ἄρωμα, ὅπερ ἅπαξ ἐγ-

(κ) Ἀποῤῥωδοῦμεν ἀντιγράψαι τὴν φοβερὰν τῶν πρὸς στρέβλωσιν μηχανῶν ἀπαρίθμησιν καὶ περιγραφὴν ἣν ποιεῖται ὁ συγγραφεὺς τῶν Κρητικῶν γάμων ἐν σελ. 12—18.

(λ) Μὴ δὲ φανῇ ὅτι ὑπερβολὴν λέγομεν παρατηροῦμεν ὅτι οἱ μὲν λοιποὶ τοὺς ἰησουΐτας εἰκονίσαντες ὑστεροῦσι καθόσον οὐκ ἔγνωσαν, ὡς ὁ Ζαμπέλιος, τὸν ἐνθεομανῆ ζῆλον ὑπὲρ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας καὶ τὸ ἀκατάσχετον τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ μῖσος τῶν ἰησουϊτῶν κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας.

(μ) Ὅ,τι γὰρ τῇ ἠθικῇ ἀντίκειται οὐδὲ τῇ πατρίδι συμφέρειν ἐστὶ δυνατόν. Ὅθεν μάλα καλῶς εἶπεν ὁ Κικέρων «Sunt »enim quaedam ita faeda, partim ita flagitiosa, ut ea ne »conservandae quidem patriae causa sapiens »fuacturus est». Τούτοις δ' ἀμέσως συνεπάγεται «sed hoc com»modius se res habet, quod non potest accidere tem»pus ut intersit Rei Publicae quidquam illorum facere »sapientem». de offic. I. 45. Ἀναίρεσις πασιφανὴς τοῦ πολιτικοῦ τῶν πλείστων πολιτευομένων δόγματος ὅτι ἡ ἠθικὴ ἐστὶν ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν πολιτικήν.

(ν) Τὸ ἡρωϊκὸν τοῦτο τῆς Κυπρίας παρθένου κατόρθωμα ἀναφέρουσιν ἄλλοι τε ἱστορικοὶ καὶ δὴ καὶ ὁ μάλα φίλα τοῖς Τούρκοις, φρενῶν δυσμενὴς δὲ πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους Jouannin, ὅστις διὰ τοῦτο καὶ παραῤῥίπτει ὡς ἀμφίβολον ἐὰν Ἑλληνὶς ἡ Ἐνετὶς ἡ ἡρωὶς Κυπρία. Ἰδοὺ τὸ χωρίον «les Ottomans, après avoir »massacré les défenseurs de la ville, avaient chargé sur plusi»eurs navires leur butin, dans lequel étaient compris deux »mille jennes gens des deux sexes: une femme grecque ou »vénitiene mit le feu aux vaisseaux prêts à sorir du port, et »ravit ainsi au vaiqueur le fruit le plus précieux de leur »conquête». Jouannin, la Turquie p. 258 col. 2. Ταῦτα συνέβαινον κατὰ Μάϊον τοῦ 1570 ἡ δ' ἐν Κρήτῃ ἐπανάστασις κατὰ Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

κλειαθὲν ἐν ἀγγείῳ συμφύεται αὐτῷ οὕτως ὥστε τοῦ λοιποῦ ἀδιαχώριστον ἐσαεὶ ἀπ' αὐτοῦ μένει, πλύσεις καὶ ῥαντισμοὶ οὐ καθαίρουσι τὸ ἀγγεῖον, ἀνάγκη δὲ πρὸς καταστροφὴν τοῦ ἀρώματος ἵνα καὶ παντελῶς συντριβῇ ἡ δεχθεῖσα αὐτὸ φιάλη.

Τοὐναντίον ἡ ἐνετικὴ πολιτικὴ εἰς μαθηματικόν τι τρίγωνον καὶ εἰς ἀσεβῆ τινα δεκάλογον ὡς ἐν μαγικῇ τινι ἀποκρύφῳ συνόψει περιλαμβάνεται. Τὸ τρίγωνον τὴν κορυφὴν ἀνεστραμμένην πρὸς τὰ κάτω ἔχον φέρει ἐφ' ἑκάστης γωνίας ἓν Φ, καὶ τὰ μὲν παραλλήλως κείμενα δύο Φ παριστῶσι τοὺς δύο τρόπους καθ' ἕτερον τῶν ὁποίων ἁλίσκονται οἱ προέχοντες τοῦ ὄχλου, διὰ φαινομένων τινῶν τιμῶν, τῆς κουφονοίας εὐθηνὸν δελέασμα, ἢ διὰ τοῦ χρυσοῦ φλωρίου τοῦ θεοῦ τούτου τῶν διεφθαρμένων ψυχῶν, τὸ δὲ κάτω Φ, τὸ τρίτον μέσον δι' οὗ ἁλίσκεται ὁ ὄχλος, διὰ φαγοποσίου (σελ. 95). Ὁ δὲ πολιτικὸς δεκάλογος ἔστι τι καὶ τοῦ βδελυροῦ τούτου τριγώνου βδελυρώτερον· ἀντιγράφομεν αὐτὸν ἄνευ σχολίων, ἱκανὸν γὰρ καὶ τέλειον αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν ὑπόμνημα (σελ. 98—99).

Α. Εἷς Θεὸς ἐν οὐρανοῖς. Εἷς κἀγὼ ἐπὶ τῆς γῆς.

Β. Μέμνησο Βενετὸς ὤν.

Γ. Θεοῦ λίθον τάφου ἐπὶ τὴν καρδίαν, καὶ πλάκα μνήματος ἐπὶ τὰ χείλη σου.

Δ. Τιμὴ, διὰ χρημάτων ὠνητὴ, ὅτι ἀπ' ἀργυρίου καὶ ὠνήσεως κεχρονολόγηται.

Ε. Ὑποσχέσεων, ὅρκων, ἐπιορκιῶν μὴ φείδου.

Ϛ. Ἐρεύνα τὰ τρωτὰ, πλῆττε πληγὴν ἀνίατον.

Ζ. Φεῦγε τὴν ἀντοφθάλμισιν.—Λιβάνιζε θρόνους, ὄχλον, ἁγίους.

Η. Ἀγάπα τὸ κάτοπτρόν σου ὡς σεαυτόν· πολύτομος βιβλιοθήκη, ἐχέμυθος πνευματικὸς, μόνος φίλος ἀξιόπιστος ὑπὸ τὸν ἥλιον.

Θ. Ὃ σὺ φιλεῖς, ἑτέρῳ μὴ μερίσῃς.

Ι. Τὸν ἐχθρὸν κατασπάζου καὶ κατασπάθιζε.

Ἄθλιοι πολιτικοὶ οἱ ἀδιαλείπτως τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὴν γῆν καθηλωμένους ἔχοντες καὶ διὰ τοῦτο οὐδέποτ' ἀνατείνοντες αὐτοὺς πρὸς τὸν οὐρανόν. Ὑμεῖς τοὺς ἀνθρώπους μόνον ὁρᾶτε, βλέπει ὅμως ὑμᾶς ὁ ὀφθαλμὸς *Ἐκείνου* ὃν οὐδέποτε συλλογίζεσθε ὅτι ὑπάρχει!

Ἀλλ' ὁποίαν ἄρα δύναμιν ἀναπλαστιτὴν φέρει ἐν ἑαυτῷ ὁ λαὸς ἐκεῖνος, ὃν ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας ἄρχοντες τοιοῦτοι κυβερνήσαντες οὐκ ἀπεκτήνωσαν, ὃν τοσούτων μακρῶν χρόνων θηριώδης βία Ῥωμαίων, Φράγκων, Ἐνετῶν, Τούρκων οὐ κατέστρεψε; Δύο ἄγκυραι ἀσφαλῶς ἐκράτησαν αὐτὸν ἀσφαλῆ ἐν τῇ ἐθνότητι αὐτοῦ, ἡ γλῶσσα καὶ ἡ θρησκεία. Ἐξέλειπεν ὁ Αἰγύπτιος, διότι καὶ ἡ θρησκεία καὶ ἡ γλῶσσα τῶν Φαραὼ ἐξέλιπον· ἐξέλιπεν ὁ Ῥωμαῖος, διότι οὐδαμοῦ γῆς ὑπάρχουσι Ῥωμαῖοι, οὐδ' ἡ γλῶσσα τοῦ Κικέρωνος ὑπὸ λαοῦ τινος λαλεῖται τὴν σήμερον· σώζεται ὅμως ἡ Ἑλλὰς, διότι καὶ ἡ ἑλληνικὴ φωνὴ ἀνὰ στόμα τοῦ λαοῦ τούτου ὑπάρχει, διότι τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ὡς ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ τούτου πρωτοτύπως συνεγράφη οὕτω καὶ σήμερον παρ' αὐτοῦ ἐν τῷ θείῳ τούτῳ ἀρχετύπῳ ἀναγινώσκεται καὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ καταλαμβάνεται.

Σώζεται, διότι ναὶ μὲν εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος διεδόθη ὁ μεμιασμένος τῆς δουλείας ἀὴρ, ἀλλὰ τὰ ὄρη αὐτῆς καὶ ἡ θάλασσα οὐδόλως κατελήφθησαν ὑπ' αὐτοῦ. Ἐν Κρήτῃ μάλιστα, ὡς καὶ ἐν Κύπρῳ, Σάμῳ καὶ ταῖς πλείσταις τοῦ Αἰγαίου νήσοις, ἀμιγὲς τὸ ἰθαγενὲς ἔμεινε στοιχεῖον ἐν τοῖς ἀγροῖς, διότι ἐκεῖ οὔτε Ἑβραῖοι ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου κατέφυγον, οὔτε ὡς εἰς Χῖον ἐπὶ Ἰουστίνου ἐκ τοῦ Βοσπόρου ἐκδιωχθέντες ἀπῴκησαν· οὔτε Σλάβοι, ὡς εἰς πολλὰ μέρη τῆς ἠπείρου Ἑλλάδος παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις Ἕλλησι συνῴκησαν, οὔτε Τοῦρκοι, ὡς πέρα τοῦ Ταύρου, τὸν ἑλληνισμὸν συσφίγξαντες οὐ κατέβαλον μὲν τὴν θρησκείαν τὴν γλῶσσαν ὅμως διὰ τῆς βαρβαροφώνου Ταταρικῆς ἀντικατέστησαν.

Καὶ εἰς τὴν ἐν ἔτει 1570 ἐν Κρήτῃ ἐπανάστασιν ἔδωκε γένεσιν ὁ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν πόθος πάσης ἑλληνικῆς καρδίας. Ἡ ἐμπρηστικὴ τῆς φιλοπατρίας ὕλη, φωλεύει μὲν χρήζει δ' ἐναύσματος πρὸς ἔκκρηξιν τοῦ πυρός. Τὸ ἔναυσμά ἐστιν ἡ ἀφορμὴ, ἥτις ὡς πάντοτε σχεδὸν μικρά ἐστι, τοῦθ' ὅπερ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης διέγνω εἰπὼν «*γίγνονται μὲν οὖν αἱ στάσεις οὐ ΠΕΡΙ μικρῶν ἀλλ' ΕΚ μικρῶν στασιάζουσι δὲ περὶ ΜΕΓΑΛΩΝ* (ξ)». Οἱ ἐν Κρήτῃ προΰχοντες ἠξίουν ὅπως ἐκπροσωπῶνται ἐν τῇ ἐνετικῇ Βουλῇ, ἥτις *Συμβούλιον τῶν Φρονίμων* (Consiglio de Savj) ἐκαλεῖτο, ἐφ' ᾧ καὶ τὴν περὶ τούτου αἴτησιν πρὸς τὴν μητρόπολιν ὑπέβαλον· «*λοιπὸν ὑπάρχουσι καὶ Φρόνιμοι μεταξὺ ἡμῶν;*» ἀνέκραξεν εἷς τῶν Συμβούλων ἀνακαγχάσας (σελ. 7). Τὸ σκῶμμα ἦν εὐφυὲς, ἀλλ' ὅσον εὐφυέστερον τοσοῦτον καὶ τὸ κέντρον δριμύτερον· ἀπερρίφθη ἡ αἴτησις ἀλλὰ καὶ ἡ ἀφορμὴ πρὸς ἐπανάστασιν ἦν δεδομένη, μετ' ὀλίγον δὲ ἡ Κρήτη ἀπὸ ἄκρου ἕως ἄκρου εἶχεν ἀποτετιναγμένον τὸν ξένον ζυγὸν, ὡς μὴ ἀπομεινάντων ὑπὸ τὴν κυριότητα τῶν Ἐνετῶν εἰμὴ τῶν φρουρίων τῆς νήσου, ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐφεξῆς ἐπαναστάσεσι τῆς Κρήτης κατὰ τῶν Τούρκων.

Ἡ ἐξιστόρησις τῆς ἐπαναστάσεως δίδωσι τῷ Ζαμπελίῳ ἀφορμὴν ὅπως πολλὰ καὶ σπουδαῖα ἐν ἐπεισοδίοις ἐκθέσῃ. Οὕτως ὁ ἱστορικὸς τῶν μεσαιωνικῶν

(ξ) Ἀριστοτέλ. πολιτ. Ε, γ § 1.

τῆς Ἑλλάδος χρόνων (ο) εὑρίσκει τὸ μέσον ὅπως παρενείρῃ πολλὰς πολιτικὰς ἐμβριθεστάτας σκέψεις, οἷαι αἱ περὶ ἀναγεννήσεως τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας (σελ. 106—107), ἡ ἀντίθεσις τοῦ βίου τῶν κατακτητῶν πρὸς τὸν τῶν ἰθαγενῶν (σελ. 115—118), ἐξ ἧς καταφαίνεται πᾶσα μὲν ἡ φαυλότης καὶ μοχθηρία τοῦ κατακτητοῦ, πᾶσα δ' ἡ ἑλληνικὴ ἀγνότης τῶν ἠθῶν· ἐξ ἧς εὐελπίζεταί τις τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ γένους ἡμῶν· τὸ ἐπαχθὲς τῆς κατακτήσεως (τῆς φραγκικῆς λέγει ὁ συγγραφεὺς ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν Τούρκων πανομοιοτάτη), καθ' ἣν ἡ δορυάλωτος χώρα εἰς τρεῖς κατενεμήθη μερίδας ἴσας, ἐξ ὧν ἡ μὲν ἐδόθη τῇ λατινικῇ ἐκκλησίᾳ (αὕτη συνεκρότησε παρ' Ὀθωμανοῖς τὰ Βακούφια, ἤτοι τὴν περιουσίαν τῶν Τεμενῶν), ἡ δὲ τῷ Δημοσίῳ (παρὰ Τούρκοις τῷ χαζνὲ), καὶ ἡ τρίτη τοῖς συστρατευσαμένοις τιμαριώταις (τοῖς παρ' Ὀθωμανοῖς Σπαχίσι), ὁ δ' ἰθαγενὴς κατέστη *πάροικος* ἢ *παρίας* (π) ἐν τῇ οἰκείᾳ πατρίδι. Πλείστης ἔτι μελέτης ἀξία ἐστὶ καὶ ἡ ἐξέτασις τῶν λόγων τῆς ἐκπτώσεως τοῦ γένους ἡμῶν, τοὺς εἰς δύο κυρίως συγκεφαλαιωμένους, τὴν *δεισιδαιμονίαν* καὶ τὴν *ἀμάθειαν*. Μεθ' ὁπόσης εὐφυΐας ὁ συγγραφεὺς παίζων πρὸς τὰς λέξεις στηλιτεύει τὴν σχολαστικότητα τὴν εἰς τὴν ἀμάθειαν περιαγαγοῦσαν τὸ ἔθνος «κάμνουν τὸν *λόγον* ἐργαστῆρι, συνεργὰ τὰ *πνεύματα* τὸ δὲ *στοιχεῖον* τοῦ *λαοῦ* σύμφωνον ἄφωνον·

Μὲ τὰς χρονικὰς *αὐξήσεις*
Ἦλθε 'λίγο 'λίγο ἡ *φθίσις*
Μὲ τὰς *κλίσεις* μὲ τὰς *πτώσεις*
Ἦλθε τελευταῖον ἡ *πτῶσις*!

Μετὰ πόσης δὲ τόλμης πολεμεῖ τὰς βεβήλους περὶ χρησμῶν καὶ προφητειῶν διαδόσεις εἰς τὰ πλήθη! Μακρὸν ἦν ἂν ἡ ἀντιγραφὴ ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ τῶν σελ. 411—415, ἀρκούμεθα εἰς ὀλίγα ἐκ τῶν πολλῶν ἀποφθεγμάτων τοῦ γηραιοῦ τῆς Κρήτης πρυτάνεως, ὅτι «οἱ Ἕλληνες βάλλομεν εἰς ἐνέργειαν πολὺ περισσότερον τὴν *γλῶσσαν* παρὰ *χέρια* καὶ *μυαλόν*· ἔχομεν χωράφια καὶ τὰ παραιτοῦμεν χέρσα, ἔχομεν δάση καὶ ἀγοράζομεν ξυλικήν· ἄλλοι ἐργάζονται καὶ ἡμεῖς χάσκομεν, φλυαροῦμεν, συντρωγόμεθα προσμένοντες οὐρανόθεν τὸν ἀρχάγγελον ὅστις, καθὼς εἰς τὴν Παναγίαν ἐχάρισε τὸ κρῖνον τοῦ εὐαγγελισμοῦ, ἔτσι δὰ καὶ εἰς ἡμᾶς μέλλει νὰ φιλοδωρήσῃ κάστρα Κρήτης καὶ ἁγίαν Σοφίαν». Ἀλλαχοῦ δὲ (σελ. 172) χλευάζει καλῶς τὴν παρ' ἡμῖν διαδοθεῖσαν μανίαν των ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἐνδόξων ὀνομάτων τοῦ Θεμιστοκλέους, Θουκυδίδου, Πλάτωνος, Κίμωνος, Σωκράτους κλπ. μὴ γὰρ τὰ χρονικὰ τῶν κακουργιοδικείων οὐ μνημονεύουσι πολλῶν Ἀριστειδῶν καὶ Λεωνιδῶν ἐπὶ ληστείᾳ καταδικασθέντων; Μὴ γὰρ ἐλησμονήθη ὅτι ἐν τοῖς συμμορίταις τοῦ Τάκου ὑπῆρξε καί τις Περικλῆς; Τὸ ὄνομα Ἀνδρέας οὐκ ἐγένετο κώλυμα εἰς τ' ἀνδραγαθήματα τοῦ Μιαούλη, οὐδὲ τὸ Κωνσταντῖνος εἰς τὰ τοῦ Κανάρη, ἢ τὸ τοῦ Θεοδώρου καὶ Πέτρου εἰς τὰ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ Μαυρομιχάλη· εὔφωνον δ' ἐπὶ τῷ Τζαβέλᾳ κατέστη τὸ βαρβαρόφωνον *Κίτσος*, προτιμότερα δὲ τὰ τῆς Δέσπως καὶ Μόσχως παρὰ τὸ αἰσχρὰς ἀνακαλοῦν ἀναμνήσεις τῆς Κλεοπάτρας καὶ τὸ ἑταιρικὸν ἔργον δηλοῦν τῆς Ἀσπασίας.

Ἀλλὰ καὶ πολλὰς ἄλλας ἀδυναμίας ἡμῶν εὐτραπέλως διακωμῳδεῖ. Οὕτως ἀμίμητον τὸ ἐν σελ. 90 χωρίον δι' οὗ εὐφυῶς σατυρίζεται ὁ πρὸς τὰς δημοσίας θέσεις συνωθισμὸς τῶν Ἑλλήνων· «Μὲ τὰ σωστά Σου, λέγει ὁ Δοὺξ Πασχάλης πρὸς τὸν αὐλάρχην του Ἀβογάρδον»· μὲ τὰ σωστά Σου λοιπὸν ἐπίστευσες ὅτι ἡ δημόσιος ὑπηρεσία ἀπαιτεῖ παρὰ τοῦ ὑποψηφίου ἱκανότητά τινα, ἢ παιδείαν, ἢ πεῖραν, ἢ τριβὴν, ἤ τι ἄλλο παραπλήσιον; Ἐνόμισες ὅτι εἶναι καὶ αὐτὴ ἕν τι ἰδιαίτερον ἐπιτήδευμα ἐπικαλούμενον καὶ γνώσεις πολλὰς, καὶ πρακτικὴν, καὶ εἰδικὰς ἀσκήσεις, ἐπιτήδευμα διδασκόμενον, ὡς ἡ τέχνη τῶν βαναύσων, ὡς ἡ σκυτοτομία, ἡ ῥαπτικὴ, ἡ ξυλουργία, κλπ.; Ὁποία ἀπάτη!.... Οὐαὶ καὶ τρὶς οὐαὶ πρὸς τοὺς κυβερνήτας ἐὰν ἡ δημόσιος ὑπηρεσία δὲν ἦτο ἐπιχείρημα ἐφικτὸν, εὐεπιτέλεστον, πρόχειρον εἰς τὸν τυχόντα! Ἡ πολιτεία φίλε μου, οὔτε ἀκαδημία Πλάτωνος εἶναι, οὔτε πολυτεχνεῖον, οὔτε σύλλογος σοφῶν, οὐτε πραγματογνωμόνων καὶ ἐντριβῶν συνέλευσις. Εἶναι ἀπέραντόν τι κατάστημα ἀγαθοεργὸν, καθιδρυθὲν καὶ διατηρούμενον ἐκ ψυχικῶν· εἶναι πτωχοκομεῖον ἐντὸς τοῦ ὁποίου καταλύουν, τρώγουν, πίνουν, καπνίζουν, καθρεπτίζονται ὅσοι δὲν θέλουν ἢ δὲν καταδέχονται νὰ φάγουν τὸν ἄρτον ἐν ἱδρῶτι, ὅσοι ἀντὶ φροντίδων φερεπόνων προτιμῶσι τὰς ἀναπαύσεις βασι-

(ο) Διορθοῦμεν ἐν ἱστορικὸν λάθος τοῦ συγγραφέως· οὗτος ἐν σελ. 106 λέγει, ὅτι Ἀλέξανδρος Πάπας ὁ ϛ' ἦν ὁ ἐκ Κρήτης Πέτρος Φίλεργος. Τοῦτο οὐκ ἔχει ὡς λέγεται, διότι Ἀλέξανδρος ϛ' ὁ Πάπας ἦν ὁ περιβόητος κακοῦργος Βοργίας, ὁ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1492 μέχρι τοῦ 1503 νεμηθεὶς τὸν παπικὸν θρόνον καὶ ἐπ' αὐτὸν ἀκολαστήσας ὅσον ὀλίγοι ἄλλοι Πάπαι, ὁ δὲ περὶ οὗ ὁ λόγος Πέτρος Φίλεργος ἐξελέχθη Πάπας ἐν Πίσῃ τὸ 1409 ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀλέξανδρος Ε ἀπεβίωσε δὲ τὸ ἐπιὸν ἔτος 1410. Σημειοῦμεν δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι τότε ἐνέμετο τὴν Δυτικὴν ἐκκλησίαν τὸ μέγα λεγόμενον σχίσμα τῆς Δύσεως, τρεῖς δὲ Πάπαι ἔδρευον συγχρόνως, ἐν Ῥώμῃ μὲν Γρηγόριος ὁ ΙΒ (1406—1415), ἐν Ἀβιγνῶνι δὲ τῆς Γαλλίας Βενέδικτος ὁ ΙΓ (1391—1424) καὶ ἐν Πίσῃ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Ἀλέξανδρος ὁ Ε. Ἔτι δὲ κἀκεῖνο παρατηροῦμεν, ὅτι οὗτος λέγεται οὐχὶ ἐκ Κρήτης ἀλλ' ἐκ Candia χωρίου τινὸς παρὰ τὰ Μεδιόλανα ὧν ἐχρημάτισε καὶ ἀρχιεπίσκοπος πρὶν ἢ προχειρισθῇ Πάπας ἐν τῇ ἐν Πίσῃ συνόδῳ.

(π) Καὶ ἀληθῶς ἀμφότερα τὰ ὀνόματα parichi καὶ paria φέρονται ἐν τοῖς ἐνετικοῖς χειρογράφοις, ὧν τὴν μαρτυρίαν ἐπικαλεῖται ὁ συγγραφεὺς ἐν σελ. 108.

λικοῦ Χαπτείου. Θέλεις, caro mio, ν' ἀκούσῃ τί ἀπαραιτήτως, τί μόνον καὶ μόνον, τί ἐξ ἀνάγκης ἡ δημόσιος ὑπηρεσία προαπαιτεῖ; Τὴν ἐξωμοσίαν τοῦ ΟΧΙ».

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Συγγραφεὺς, ἢ δυστυχῶς ὅμως ἡ ἑλληνικὴ δημοσία ὑπηρεσία παρουσιάζει τι εἰδεχθέστερον, διότι περὶ τοὺς δὶς πλέον τῶν τὰς δημοσίας θέσεις κατεχόντων εἰσὶν οἱ ἄθλιοι οἱ τούτων ἐκβληθέντες καὶ ταύτας αὖθις ἐπαιτοῦντες, διότι οὐδὲν ἄλλο βιοποριστικὸν ἔργον ἐδιδάχθησαν. Ὁ βλέπων αὐτοὺς δι' ὅλης τῆς ἡμέρας παρὰ τὰς θύρας τῶν ὑπουργῶν ἱσταμένους νήστεις, κεκμηκότας καὶ ἀποβαλλομένους ὑπὸ τῶν κλητήρων ἀναμιμνήσκεται ἄκων τοῦ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ πτωχοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ παρὰ τὴν προβατικὴν κολυμβήθραν παραλυτικοῦ τοῦ μὴ προφθάνοντος ἵνα ῥιφθῇ ἐν αὐτῇ ὅπως ἰαθῇ διότι προκαταλαμβάνεται ὑφ' ἑτέρου, ὅστις ἔχων προσάτην εἰσέρχεται κινηθέντος τοῦ ὕδατος ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου, ἤτοι παρ' ἡμῖν τὸν βουλευτὴν, ὅστις ἀντὶ ψήφου ὑπουργικῆς ὠνεῖται διὰ τοῦ διορισμοῦ τοῦ προστατευομένου ψήφους ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐξ ἧς ἐκλέγεται.

Ἀμειλίκτως δὲ καὶ ἕτερα ἡμῶν κακὰ μαστίζει ὁ Ζαμπέλιος. Ἡ εἰκὼν ἑλληνικῆς συνελεύσεως, ἣν ἐν ὅλαις δώδεκα σελίσιν (211—214) ἀναπτύσσει, ἔστιν ἀληθές τι κάτοπτρον τῆς ἐν ἡμῖν ἐπικρατεστάτης δυστυχῶς νόσου, τῆς *φιλαρχίας*. Αὕτη φέρει τὰς διαιρέσεις ἡμῶν, αὕτη συνεπῶς καὶ ἐμβάλλει πάντοτε εἰς κινδύνους τὴν πατρίδα. Ὁ ἀληθῶς ἀγαθὸς πολίτης ἐπιζητεῖ ἵνα πρωτεύῃ ἐπ' ἀρετῇ χρήσιμος τὸ καθ' ἑαυτὸν τῇ πατρίδι γινόμενος, ἐπειδὴ δὲ τὸ ἔργον τοῦτο οὐδένα προσβάλλει, οὐδένα παραγκωνίζει ἐξήρτηται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τῶν οἰκείων ἑκάστου δυνάμεων. Ἰδοὺ χθεσινὸν ἐν ἡμῖν παράδειγμα εἰς ἀπόδειξιν· εἷς ἄγνωστος χοιροβοσκὸς ἐν ἀφανείᾳ πεντήκοντα ἔτη τῆς ζωῆς του εἰργάσθη ἀποθνήσκων δὲ κατέλειπε τῇ πατρίδι ὑπὲρ τὸ ἥμισυ ἑκατομμύριον δραχμῶν. Ἐρωτῶμεν πόσους ὑπουργήσαντας ὑπερέχει ὁ χοιροβοσκὸς οὗτος; Ἀλλὰ καὶ διαφέρει ἐξόχως, διότι οὗτος μὲν τοῦ βίου ἐξελθὼν πλούσιον τῇ πατρίδι καταλείπει κληροδότημα, τῶν δ' ὑπουργῶν ἕκαστος τοῦ ὑπουργείου ἐξερχόμενος ἀφίησι πρόσθετον ἑκατομμύριον χρέους ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῆς ταλαίνης Ἑλλάδος.

Τὴν δὲ πτωχαλαζονείαν τινῶν αὐτοκλήτων παρ' ἡμῖν εὐγενῶν, διότι οἱ πατέρες αὐτῶν γαλακτοπῶλαι ἢ νεροφόροι, ἢ καὶ τούτων πολὺ χεῖρον ἔργον ἀτιμωτικὸν καὶ αἰσχρὸν παρὰ Τούρκοις ἔχοντες, εἰς ἀμοιβὴν τῆς ποτε εὐανθοῦς νεότητος αὐτῶν ἔλαβον τὴν διοίκησιν ἐπαρχίας τινὸς τὸν πατέρα ἢ θεῖον ὑποσκελίσαντες ἢ καὶ προδόντες εἰς θάνατον τῷ τυράννῳ, τὴν πτωχαλαζονείαν λέγομεν τῶν τοιούτων ἐνοπτρίζει ἐν τῷ φραγκάρχοντι τῶν Χανίων (σελ. 112—116), ἐν δὲ σελίδι 254 ἐν στίχῳ τινὶ ἐνεστικῷ συγκεφαλαιοῖ οὕτω·

«Titolo che porta fame,
»Bon per scartozzar salame.»

Ὁ δ' εὐτράπελος ὅσον καὶ σπουδαῖος συγγραφεὺς οὐδὲ τὰς τάξεις ἡμῶν τῶν διδασκάλων καὶ δικηγόρων ἀφῆκεν ἀσατυρίστους. Οὐδὲ τὸ παράπαν μνησικακοῦμεν, ἢ κακίζομεν αὐτὸν, ἀλλὰ μάλιστα καὶ ἀναγνωρίζομεν ὅτι δυστυχῶς καὶ παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστι σπάνιος οὔτε τοῦ δικηγόρου *Ἀνωκάτω* (παρῳδία τοῦ Avvocato) ὁ τύπος (σελ. 178), τοῦ δικηγόρου τοῦ ἐκ προστάτου τοῦ ἀσθενοῦς καὶ ἀδικουμένου γινομένου ἐργάτου αἰσχροῦ ἐκχρηματισμοῦ, οὔτε τοῦ διδασκάλου (σελ. 407 καὶ ἑπ.) ὁ χαρακτὴρ, τοῦ σχολαστικοῦ δηλονότι διδασκάλου, τοῦ τὴν πᾶσαν σοφίαν ἐγκλείοντος ἐν τῇ γραμματικῇ τοῦ Λασκάρεως, τοῦ διαδόχου ἐκείνων ἐξ ὧν,

«Μὲ τὰς *χρονικὰς αὐξήσεις*
Ἦλθε 'λίγο 'λίγο ἡ *φθίσις*·
Μὲ τὰς *κλίσεις*, μὲ τὰς *πτώσεις*
Ἦλθε τελευταῖον ἡ *πτῶσις*.»

Ἐν ἑνὶ λόγῳ τὸ utile dulci τοσοῦτον εὐφυῶς καὶ προσφυῶς ἐν τοῖς Κρητικοῖς γάμοις συγκιρνᾶται ὥστε διδακτικώτατον ἀποβαίνουσιν οὗτοι μάθημα σώφρονος καὶ ἀποτελεσματικῆς φιλοπατρίας, φυγαδευτήριον δὲ δεισιδαιμονίας, ἐπανορθωτήριον τῶν ἠθῶν, φυλακτήριον ἀπὸ ξένων ἐπιβουλῶν, μαιευτήριον χαρακτήρων, σπουδαστήριον πολλῶν καὶ χρησίμων καὶ μελετήριον διὰ πάντα εὖ φρονοῦντα Ἕλληνα.

Ἐπιτραπήτω ὅμως ἡμῖν, καὶ τοῦτο ἵνα μὴ κινδυνεύσωμεν ἀκοῦσαι παρά τινος, ἴσως καὶ αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως, ὅτι ἐξωμοιώθημεν τῷ ἐξωμότῃ τοῦ ΟΧΙ, ὅπως ψέξωμεν ὀλίγον τὴν ἀκάθεκτον τάσιν τοῦ Ζαμπελίου πρὸς τὸ παραγραμματίζειν τὰς λέξεις, ἐξ ὧν ἐσημειώσαμέν τινας ἐπιτυχεῖς, αἷς προσθετέον τὴν τῶν *σταυροφοριῶν* εἰς *σταυροφθορίας* (σελ. 146), τὴν τοῦ ἐκ τῆς πολλῆς περὶ τὰ ἀστυνομικὰ ἀνησυχίας ἀρχιγραμματέως Μέμου *μυστικοῦ* τοῦ Δουκὸς γενομένου κατεσκληκότος ὡς *νηστικοῦ* (σελ. 28 καὶ 37), καί τινας ἄλλας· οὐχ οὕτως ὅμως κρίνομεν καὶ τὴν παρήχησιν τῶν λέξεων *ὄρομα*, onore (*τιμὴ*) ὅτι τὴν αὐτὴν ἔχουσι ῥίζαν ἣν καὶ ἡ λέξις *ὄρος* (σελ. 99), ὡς οὐδὲ τὴν τοῦ *δικηγόρου* πρὸς *δικηβόρου*, τοῦ *συντάγματος* πρὸς *συντραύματος*, τῆς *δημοκρατίας* πρὸς *δειγοκρατίας* ἢ *δημιοκρατίας* (σελ. 260). *Πᾶν μέτρον ἄριστον* σοφῶς λέγεται, ὁ δὲ τὸ μέτρον τοῦ ἀστείου ὑπερπηδῶν καταντᾷ εἰς τὴν βωμολοχίαν ὅ,τι σπουδαίῳ ἀνδρὶ ἀνοικειότατον.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν γλῶσσαν ἀστοχεῖ, καθ' ἡμᾶς τοὐλάχιστον, ἐν πλείστοις καινοτομῶν ὁ Ζαμπέλιος, νομίζων, ὡς φαίνεται, ὅτι ὡς ἔξεστι τῷ ποιητῇ μεταρσιοῦσθαι τὴν φαντασίαν συγχωρεῖται αὐτῷ ἵνα καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν ὑπερβαίνῃ τοὺς κανόνας τῆς συνθέσεως καὶ συντάξεως τῶν λέξεων. Βεβαίως ἔχει πολὺ τὸ σχολαστικὸν, τοῦτο ἄρτι εἴπομεν, τὸ εἰς τὰ *πνεύματα* καὶ τοὺς *τόνους* ἀπαύστως καθηλοῦν τὸν νοῦν, σφαλερὸν ὅμως καὶ τὸ νομίζειν ὅτι δίδοται *τόνος* εἰς τὴν γλῶσσαν ὅταν τὸ καθόλου *πνεῦμα* αὐτῆς περιοράται.

Οὐδὲν δὲ λέγομεν περὶ τῆς οὐκ εὐκαταφρονήτου πληθύος τῶν ἀνορθογραφημάτων, ὡς ἀποδίδοντες αὐτὴν εἰς τὸ ὅτι ἐν Ταυρίνῳ τῆς Ἰταλίας καὶ παρ' ἐργατῶν ὅλως ξένων τὴν γλῶσσαν ἐξετυπώθη ἡ βίβλος, ἤτις ὅμως εὐαρεστεῖ τὴν θέαν διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν κάλλιστα ἐκτετυπωμένην καὶ διὰ χαρακτήρων τυπογραφικῶν ὅλως καινοφανῶν ἐν ἡμῖν ὡς ἀπομιμουμένων τὰ κάλλιστα τῶν βυζαντινῶν χειρογράφων.

Περατοῦμεν τὴν μελέτην ταύτην μετὰ τῆς παρηγόρου ἐκείνης ἰδέας ἣν ἐγείρουσιν ἐν ἡμῖν ἅπασαι τοῦ ἑλληνισμοῦ αἱ ἐπαναστάσεις καὶ αὐταὶ ἔτι αἱ ἀτυχέσταται, ὅτι ὅπου ὁ ἑλληνισμὸς ἐταπεινώθη καὶ ὑπέκυψεν εἰς τὸν ζυγὸν ἐταπεινώθη ἐκθύμως ἀγωνισθεὶς καὶ κατεβλήθη διὰ τοῦ ὄγκου τῆς ἐναντίας δυνάμεως. Οὕτως ἐνῷ ἐν Ἰταλίᾳ ὁ τελευταῖος τῆς Ῥώμης αὐτοκράτωρ Ῥωμύλος ὁ Αὐγουστύλος (ρ) παρέδωκε ἑαυτὸν καὶ τὸ στέμμα Ὀδοάκρῃ τῷ Βασιλεῖ τῶν Ἐρούλων, ἐπὶ ἰσοβίῳ συντάξει ἑξακισχιλίων λιτρῶν χρυσοῦ, τοὐναντίον ἐν τῇ ἀπὸ ἓξ ἤδη αἰώνων καὶ ἐν τοῖς αὐτοκράτορσιν αὐτῆς ἐξελληνισθείσῃ Κωνσταντινουπόλει ὁ ἑλληνισμὸς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ μεγαθύμου Κωνσταντίνου τοῦ ΙΒ' ἑλληνοπρεπῶς πίπτει ὑπὸ τὸ φάσγανον τοῦ τυράννου ἄνευ συνθήκης, ἄνευ παραδόσεως. Τὸ γενναῖον τούτου καὶ καλὸν παράδειγμα ἠκολούθησαν πᾶσαι αἱ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐξεγέρσεις, οὐδ' αὐτῶν τῶν ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν ἐξαιρουμένων.

Ἀλλὰ καὶ συγκριθήτω ἡ πτῶσις τῆς Κρήτης πρὸς τὴν τῆς Βενετίας ἧς καὶ Δοὺξ καὶ Συμβούλια τῶν Δέκα καὶ τῶν Φρονίμων ἀνάνδρως παρέδωκαν ἑαυτοὺς μετὰ τῆς αὐτονομίας τῆς Βενετίας πρὸς τὸν στρατηγὸν Βονοπάρτην, ὅς ἐπέβαλεν αὐτοῖς πρὸς τοῖς ἄλλοις ἵνα ἐπὶ τῆς βίβλου ἣν κρατεῖ ὁ συμβολικὸς τοῦ ἁγίου Μάρκου Λέων καὶ ἐφ' ἧς ἐπ' αἰῶνας δώδεκα ἦσαν ἐγγεγραμμένα τὰ Pax tibi Marce ἐπιγράψωσι *τὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου*.

(ρ) Κατ' ἀληθῶς περίεργον σύμπτωσιν ὁ τελευταῖος τῆς Δύσεως αὐτοκράτωρ ἔφερε τοῦ τε οἰκιστοῦ τῆς Ῥώμης Ρωμύλου καὶ τοῦ θεμελιωτοῦ τῆς αὐτοκρατορίας Αὐγούστου ταυτοχρόνως τὰ ὀνόματα, ὁ δὲ τοῦ Βυζαντίου τὸ τοῦ πρώτου ἐν αὐτῷ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τὸ ὄνομα.

Ναὶ, ἠναγκάσθη ἡ τυραννικὴ ἀριστοκρατία τῆς Βενετίας, ἡ πέντε ὅλους αἰῶνας δεσπόσασα, ἠναγκάσθη ὡς καὶ οἱ λοιποὶ τύραννοι πάντες, ἵνα *στρέψῃ τὴν σελίδα* τῆς βίβλου, ἣν οἱ ὄνυχες τοῦ λέοντος τῆν τυραννίας ἔθλιβον, κατὰ τὴν εὐφυᾶ ταύτην λεμβούχου τινὸς τῆς Βενετίας ῥῆσιν (ς) ὅστις ὅμως οὐδόλως ἐνόησεν ἐκφέρων αὐτὴν ὁποῖον ὕψος ἰδέας ὁποῖον βάθος ἐννοίας ἐν ἑαυτῇ ἡ ῥῆσις αὕτη ἐγκλείει. Ναὶ, ἠναγκάσθη, λέγομεν, ἡ τυραννία ὅπως στρέψῃ τὴν σελίδα καὶ ἴδῃ ὅτι ὄπισθεν τοῦ εἰρηνικοῦ πρὸς τοὺς τυράννους χαιρετισμοῦ ὑπάρχουσιν ἐγγεγραμμένα τ' ἀπαράτρεπτα δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου καὶ τὰ σχετικὰ ἑκάστοις καθήκοντα. Ἀρκεῖ ὅπως λάβωσι τούτων γνῶσιν οἱ λαοὶ καὶ ἡ εἰρήνη τῶν τυράννων οἴχεται διαπαντός.

Τὰ δεινὰ τῆς δούλης Ἑλλάδος παύσουσι πάντως ἅμα ὡς Ἕλληνες πάντες ὁμοθυμαδὸν συνετισθέντες ἐννοήσωμεν, ὅτι ἐν ταῖς τρισὶν ἀρεταῖς, ἃς ἡ ἐκκλησία ὡς θεσπέσιον δόγμα πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου διδάσκει, ἔγκειται ἡ σωτηρία τῶν λαῶν, *Πίστις*, *Ἀγάπη*, *Ἐλπὶς*, εἰσὶ τὸ ἐξαίσιον σύμπλεγμα τὸ εἰκονίζον τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος, ἐὰν αὕτη μέχρι τοῦδε καθυστέρησε, τοῦτο συνέβη διότι ὁτὲ μὲν ἡ μία τῶν ἀρετῶν τούτων ἀπὸ τοῦ συμπλέγματος ἐλλείπει, ὁτὲ δὲ ἡ ἑτέρα.

Εἶδές ποτε ἀναγνῶστα, τὸ σύμπλεγμα τῶν Χαρίτων τοῦ Κανόβα; Ἐθαύμασας τὴν ἁρμονίαν ἐν τῇ στάσει ἑκάστης, τὸ τέλειον ἐν τῇ ἑνότητι τοῦ ὅλου; Ὑπόθες ὅτι ἡ μία τῶν τριῶν ἀφῃρέθη Χαρίτων, ἀμέσως ἡ ἁρμονία τοῦ ὅλου ἐξέλειπεν, ἡ ἐν ἑκάστῃ χάρις καταστράφη, αἱ δὲ δύο ὑπολειφθεῖσαι ἀλλοπρόσαλλοι ἀλλήλαις ἐγένοντο.

Ἃς *πιστεύῃ* λοιπὸν ὁ Ἕλλην εἰς τὸν Θεὸν κατὰ τὴν πίστιν τῶν ἐν τῇ δουλείᾳ πατέρων αὐτοῦ, οἵτινες διὰ τῆς πίστεως ταύτης τὸν σπόρον τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐξεβλάστησαν ἀπὸ τοῦ στήθους αὐτῶν. Ἃς *ἀγαπῶσιν* ἀλλήλους οἱ Ἕλληνες πᾶν πάθος ἀποδιοπομπούμενοι, ἐν γὰρ τῇ ἀγάπῃ γνώσονται πάντες ὅτι ἀδελφοί ἐσμεν, ἡ δ' ἀγάπη οὐ ζηλοῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ περπερεύεται οὐ φυσιοῦται. Ἃς *ἐργάζωνται* μιᾷ ψυχῇ οἱ πάντες εἰς τὴν μέλλουσαν ἀνόρθωσιν τῆς μιᾶς μητρὸς καὶ πατρίδος, ἡ δ' ἀκράδαντος εἰς τὸ *μέλλον* τοῦτο τῶν πάντων καὶ ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν *ἐλπὶς* πάντως ἐπιστέψει τοῦ ὅλου ἑλληνισμοῦ τὸ ἔργον.

Ἔγραφεν ἐν Ἀθήναις τὴν 26 Αὐγούστου 1871.

Ν. Ι. ΣΑΡΙΠΟΛΟΣ.

(ς) «Conservavano ancora gli editti della Municipalità lo stemma del veneto leone, ma sul libro che teneva fra le zampe, in luogo del Pax tibi Marce, ecc. leggevasi: Diritti e doveri dell'uomo e del cittadino, il che fece dire argutamente ad un gondoliere, avere finalmenet san Marco, dope tanti secoli, voltato pagina». Romanin, storia documentata di Venezia, tom. X p. 190.

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΗ

ΤΟΥ ΓΑΥΡΙΟΥ.

Μέρος τοπογραφικόν.

Ἐπὶ τῆς νήσου Ἄνδρου ὑπάρχουσι νῦν τρεῖς δῆμοι, ὁ τῆς Ἄνδρου, ἔνθα ἡ ἕδρα τοῦ ἐπάρχου, ὁ τοῦ Κορθίου, καὶ ὁ τοῦ Γαυρίου. Περὶ τοῦ τελευταίου ποιήσομαι τὸν λόγον, διατρίψας αὐτόθι τὸ 1865 καὶ 1866 δημοτικὸς ἰατρός.

Ὁ δῆμος τοῦ Γαυρίου κεῖται πρὸς τὰ βόρεια τῆς νήσου, ἐκτεινόμενος ἀπὸ τοῦ ὅρους Κουβάρας μέχρι τοῦ πορθμοῦ τῆς Εὐβοίας πρὸς τὸν Καφηρέα καὶ Γεραιστόν. Ἀκρωτήρια εἰσὶ τὰ ἑξῆς· Διακόφτιον, οὕτω κληθὲν ἕνεκεν διακοπῆς τινος, καὶ κείμενον ἐγγὺς Κουβάρας καὶ τοῦ Μπατσίου. Χάρακα ἑπόμενον τούτου, καὶ σχηματίζον τὸν λιμένα τοῦ Γαυρίου. Εἶτα ἕπεται τὸ τοῦ ἁγίου Σώστου ἐκ τοῦ αὐτόθι συνωνύμου ἐκκλησιδίου. Μετὰ τοῦτο ὁ Σεληνίτης καλούμενος παρὰ τῶν κατοίκων, παρὰ δὲ τῶν Φράγκων Κάβο Σάλα, καὶ βεβαίως διὰ φθορᾶς τῆς λέξεως. Πέραν τούτου τὸ μεῖζον πάντων Κάβο Καμπάνο, νεῦον πρὸς τὸν Καφηρέα· τοῦτο δὲ σφαλερῶς Γουάρδον καλεῖ ὁ Ῥαγκαβῆς ἐν Ἑλληνικοῖς· παρ' αὐτῷ ὁρμίσκος Μικρογιάλι, καὶ ὄχι Μακρυγιάλι, ὡς γράφει ὁ Κεῖπερ. Ὄρη ὑπάρχουσι δύο, ἡ Κουβάρα, οὕτω κληθεῖσα διὰ τὸ πρὸς μέγαν κόμβον παρεμφερές, μεῖζον πάντων, κειμένη κατὰ τὸ μέσον τῆς νήσου, καὶ αἱ Σαράντα Ἐκκλησίαι, ὄρος μικρότερον κείμενον ὑπὲρ τὸ χωρίον Ἀμόλοχον. Λιμένες καὶ ὅρμοι οὗτοι· ὁ ὅρμος τοῦ Μπατσίου, ἀσφαλὴς κατά τε νότου καὶ βορρᾶ· εἶτα ὁ λιμὴν τοῦ Γαυρίου· εἶτα ὁ ὅρμος τοῦ Φελλοῦ κατὰ νότου καὶ βορρᾶ· μετὰ τοῦτον τὸ ἐπίνειον τοῦ Ἁγίου Σώστου· εἶτα τὸ κατὰ τὸ Πυργοτάντουλον, Βλιλάδα καλούμενον· μετὰ τοῦτο κεῖται ὁ κατὰ τὸν Σεληνίτην ὁρμίσκος, ὁρῶν πρὸς βορρᾶν. Ὁ δὲ λιμὴν τοῦ Γαυρίου ὁ μόνος ὢν ἐν τῇ νήσῳ, ἐκλήθη ποτὲ παρὰ τῶν ἐγχωρίων Καραβοστάσιον διὰ τὴν προσόρμισιν μεγάλων καραβίων· ἔστι δὲ στενὸς καὶ ἐπιμήκης, καὶ ἀόρατος ἀπὸ τοῦ πελάγους διὰ τὴν μεταξὺ βουνῶν εἰσχώρησιν τῆς θαλάσσης· ἀσφαλὴς δὲ κατὰ πάντων τῶν ἀνέμων καὶ ὁπωσοῦν μεγάλης χωρητικότητος· διὸ καταφεύγουσι πολλάκις διάφορα πλοῖα. Ἀριστερόθεν δὲ τῷ εἰσπλέοντι καὶ κατὰ τὸ στόμιον ὑπάρχει λόφος ἀπότομος, Καστρὶ καλούμενος ἕνεκά τινος μικροῦ περιτειχίσματος, εἰς φύλαξιν βεβαίως τοῦ λιμένος ἐπὶ Βενετῶν.

Πρὸ δὲ τοῦ στομίου κεῖνται τὰ κοινῶς καλούμενα νῦν Γαυριονήσια, καὶ ὄχι σκόπελοι οὔτε Καϊρονῆσι, ὡς σφαλερῶς λέγει ὁ Ῥαγκαβῆς. Ὀνομάζονται δὲ Μέγα νησίον, Μακεδόνα, Ἀκαμάτης, Πρασονήσιον καὶ Λαγονήσιον ἢ Ἀλογονήσιον. Καί τις δὲ σκόπελος καλεῖται Τουρλίτης, ὡς μέγα πλοῖον μακρόθεν φαινόμενος, καὶ τοὺς ναυτίλους ἀπατῶν. Μεταξὺ δὲ τοῦ δεξιοῦ ἄκρου τοῦ στομίου καὶ τοῦ Μεγάλου νησίου κεῖται ὕφαλος μακρὰ καὶ ἐπικίνδυνος, ἐφ' ἧς εὑρέθη ὀπὴ καὶ κιονίδιον μαρμάρινον, ὡς σῆμα βεβαίως τοῖς εἰσπλέουσιν ἐπὶ Βενετῶν.

Κατὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς καὶ Βυζαντινοὺς χρόνους οὐδεμία ἦν πόλις κατὰ τὸ μέρος τοῦτο τῆς νήσου· διότι οὔτε ἔγγραφοι μαρτυρίαι ὑπάρχουσιν, οὔτε ἐρείπια· γνωστὸν μάλιστα ὅτι πάντες οἱ Ἄνδριοι μίαν καὶ μόνην κατῴκουν πόλιν, τὴν νῦν καλουμένην καὶ ἔρημον Παληάπολιν· λίαν δὲ πιθανόν, ὅτι μόνον χωρία ὑπῆρχον, ἰδίως κατὰ τὸν λιμένα τοῦ Γαυρίου καὶ τὸν Ἅγιον Πέτρον, ἕνεκα τοῦ αὐτόθι ἀρχαιοτάτου πύργου. Νῦν δὲ ὑπάρχουσι τὰ ἑξῆς χωρία.

Μπατσί.

Τοῦτό ἐστι χωρίον μόλις δέκα οἰκιῶν, κτισθὲν ἀπὸ τοῦ 1840, ἔνθα ἡ ἀγορὰ τῶν πέριξ κατοίκων. Αὐτόθι καὶ χωρίον Δαμασκηνόν, καὶ τόπος Λύκειο, ὅπερ ἦν ἴσως Λύκειον τὸ πάλαι. Ἀμφότερα δὲ τὰ χωρία ἀποτελοῦσι μίαν ἐφημερίαν.

Ἀπροβάτου.

Χωρίον κατὰ τοὺς δυτικοὺς πρόποδας τῆς Κουβάρας, κατὰ πτῶσιν γενικὴν φερόμενον, καὶ ἴσως οὕτω κληθὲν διὰ τὸ ἀπρόσβατον καὶ ἀνώφερές.

Ἀρνά.

Τοῦτο οὐδετέρως καὶ πληθυντικῶς φερόμενον, κεῖται ἐπὶ τῆς Κουβάρας· ἡ ἄνω δὲ συνοικία καλεῖται Μπαλαῖοι, ἡ δὲ κάτω Ῥεύματα. Ἐκ τούτου ἐκλήθη σφαλερῶς ὁ ἄλλοτε δῆμος Ἄρνης (1836)· διότι κατ' ἐμὲ πιθανὸν τὸ ὄνομα Ἀρνὰ ἐστὶ διαφθορὰ τοῦ Ὀρεινά, πρὸς διάκρισιν τῶν κάτω κοίλων μερῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων οὕτω λεγόμενον. Ἐπὶ τουρκοκρατίας τὸ τμῆμα τοῦ Ἀρνὰ ἀπετέλει ἰδίαν κοινότητα, ἔχον ἴδιον ἐπίτροπον· ὁ τελευταῖος ἐφονεύθη τὸ 1823 παρὰ τοῦ λαοῦ διὰ τὸ τυραννικὸν καὶ καταπιεστικόν.

Κατάκοιλος.

Τὸ χωρίον τοῦτο θηλυκῶς φερόμενον, κεῖται κάτω τῶν Ἀρνῶν, ἐν τόπῳ περικλείστῳ ὑπὸ βουνῶν καὶ εὐφόρῳ μεθ' ὑδάτων πολλῶν· αὐτόθι καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Τὰ δὲ βορείως τοῦ χωρίου παράλια καλοῦνται Ἀτένη πληθυντικῶς.

Βιτάλι.

Χωρίον μεταξὺ βουνῶν πρὸς τὴν βορειοανατολικὴν θάλασσαν, ὅπου κολποῦται μικρὸν ἡ παραλία καὶ γίνονται ναυάγια. Ἡ ἐπί τινος ῥάχεως συνοικία καλεῖται Καλοκαιρινό.

Γίδαις.

Χωρίον κατὰ τὸ μεσόγειον ἑκατέρωθεν ποταμίου, πατρὶς πατριάρχου τινὸς τοῦ Βυζαντίου. Ὑπὲρ τοῦτο παλαιὸν μετόχιον τοῦ Σωτῆρος.

Ζωοδόχος πηγή.

Ἡ μονὴ αὕτη ἐπικαλεῖται Ἁγία ἀπὸ φθορᾶς τῆς λέξεως Ἁγυιᾶς· διότι, ὡς λέγουσιν οἱ μοναχοί, ὁ τόπος ἐκαλεῖτο πρότερον Ἁγυιὰ ἐκ τῆς αὐτόθι τὸ πάλαι ὁδοῦ, κατὰ τὰ ἔγγραφα τῆς μονῆς. Κεῖται δὲ ἐπὶ λόφου, ὅθεν φαίνονται αἱ δύο τῆς νήσου θάλασσαι, τὰ ὄρη τῆς Καρύστου, ἡ Χῖος, Ψαρὰ καὶ ἄλλαι νῆσοι τῶν Κυκλάδων. Πηγὴ δὲ ὠνομάσθη ἔκ τινος πηγῆς, περιληφθείσης ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ ναοῦ, ἧς τὸ ὕδωρ ἁγιασμὸν οἱ πολλοὶ θεωροῦντες εἰς θεραπείαν μεταχειρίζονται· ἐξ αὐτοῦ ἐποίησαν κρήνην ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς μονῆς. Θεωρεῖται δὲ παλαιοτάτη, πρὸ τῆς ἁλώσεως τοῦ Βυζαντίου παρὰ τῶν Τούρκων· καὶ πρῶτον μὲν ἦν σκήτη μοναχοῦ τινος ἕνεκα τοῦ ὕδατος, ὕστερον δὲ κατὰ μικρὸν ηὐξήθη διὰ τριῶν κτίσεων. Εἰς τὴν αὔξησιν δὲ τῶν κτημάτων τῆς μονῆς συνετέλεσε γυνή τις ὀρθόδοξος, σύζυγος Δυτικοῦ τινος καλουμένου Μισὲρ Φιλιππῆ Μπατὲ, ὡς μοι εἶπον οἱ καλόγηροι· μετὰ θάνατον γὰρ τοῦ ἀνδρὸς, ὅστις πιθανῶς ἦν τιμαριοῦχος τις Βενετὸς, ἡ γυνὴ αὕτη ἐδωρήσατο ἀπὸ τῆς μονῆς μέχρι τῆς βορείου θαλάσσης πλεῖστα κτήματα, κατά τι Ἀκτινικὸν ἐν αὐτῇ ἔγγραφον, ὅπερ ἐγὼ οὐκ εἶδον· ἐκ τούτου πιθανὸν ὅτι ἐπὶ Βενετῶν ηὐξήθη καὶ ἐπλουτίσθη ἡ μονή. Ἡ παλαιότης αὐτῆς ἀποδείκνυται καὶ ἐκ δύο ἐπὶ περγαμηνοῦ χειρογράφων εὐαγγελίων, ὄντων αὐτόθι, ὧν τὸ μὲν ἐγράφη τὸν Ἰούνιον 1577, τὸ δὲ τὸ 1627. Τὸ δὲ ὑπάρχον ὡραῖον τέμπλον κατεσκευάσθη ἐν Σμύρνῃ τὸ 1820. Δόγου δὲ ἀξία ἡ ὑπὲρ τὴν θύραν τοῦ ναοῦ εἰκὼν τῆς Κολάσεως. Ἐν τῇ μονῇ καὶ ἄλλα ἐκκλησίδια, καί τι καλούμενον, κατὰ παράδοσιν, Φραγκοκλησία, κτίσμα πιθανῶς τῶν Βενετῶν. Ἡ μονὴ ἔχει πολλὰ καὶ εὐρύχωρα δωμάτια· ἀλλ' οὐ τόσον φωτεινὴ, ὡς οὖσα περίκλειστος ὑπὸ τειχῶν ὑψηλῶν, καὶ μίαν πύλην δυτικῶς ἔχουσα. Καὶ πρότερον μὲν εἶχε πολλοὺς καλογήρους· κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 περὶ τοὺς 100· τὸ 1852 μόλις 40, καὶ νῦν 16 πάντας. Κτήματα δὲ πλεῖστα ἔχει, κατὰ τὸν δῆμον Γαυρίου, Πόρον, Χαλκίδα, Μακεδονίαν, Γαλατᾶν καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀλλ' αἱ πρόσοδοι, μεγάλαι οὖσαι, σπαταλοῦνται, καὶ οὔτε σχολεῖον διατηρεῖται δαπάνῃ τῆς μονῆς, οὔτε σπουδασταὶ γραμμάτων, οὔτε οἱ διαβαίνοντες φιλοξενοῦνται, οὔτε ἄποροι καὶ ὀρφανὰ περιθάλπονται. Ἡ μονὴ αὕτη ἐγένετο ὡς πατρὶς διαφόρων κληρικῶν. Ἐξ αὐτῆς ὑπῆρξε πατριάρχης, δωρησάμενος τῷ ναῷ ἑξαπτέρυγα ἐνεπίγραφα. Ἐξ αὐτῆς καὶ ὁ νῦν ἀρχιεπίσκοπος Νικομηδείας Διονύσιος. Αὐτόθι ἐτελεύτησεν ἀπάπληκτος ἐν τῇ περιοδείᾳ ὁ πρώην ἀρχιεπίσκοπος Σμύρνης Σεραφείμ· οὗτος ὑποδεξάμενος μεγαλοπρεπῶς τὸν εἰς τὴν Τουρκικὴν ταύτην πόλιν μεταβάντα Ὄθωνα, ὑπὸ φόβου ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διωρίσθη Ἄνδρου, εὔνους διατελέσας παρὰ τῷ βασιλεῖ, Ἐνταῦθα ἐτελεύτησε τὸ 1594 καί τις ἐπίσκοπος «Συμεὼν Σύρας Τζίας Θερμίων», κατά τινα ἐπιγραφὴν, καὶ πιθανὸν ἐξόριστος ἐν τῇ μονῇ. Ἐνταῦθα ἐτάφη (1 Νοεμβρίου 1865), θανὼν κατὰ τὸ ἐγγὺς χωρίον Μπατσί, ὁ ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος Δελλαγραμμάτικας Ἄνδριος, Μέγας πρωτοσύγκελος τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τὸ 1821 διατελέσας, καὶ δραπετεύσας ἐκ Βυζαντίου τότε εἰς Ὀδησσόν. Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἐλθὼν καὶ ὁ στρατηγὸς Βάσος ἐφύλαξε χρόνον τινὰ τὴν ἐκ Κέας κλαπεῖσαν γυναῖκα, ἣν εἶτα ἠσφάλισεν ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Γιαννούλη, ἐν ᾧ καὶ οἱ γάμοι αὐτοῦ ἐτελέσθησαν.

Ἅγιος Πέτρος.

Τὸ χωρίον τοῦτο κείμενον ἐπὶ τόπου κατωφεροῦς, ἀπέχει ὥραν ἀπὸ τοῦ λιμένος Γαυρίου, καὶ οὕτως ἐκλήθη ἀπό τινος ἐκκλησιδίου. Αὐτόθι γίνεται μέλι ἄριστον, διά τε τὸν θύμον καὶ τὴν ἀγρίαν λιβανωτίδα, ὡς τῆς Καρύστου καὶ τοῦ Ὑμηττοῦ.

Παρὰ τὸ χωρίον σώζεται πύργος ἀρχαιότατος, ἔργον τῶν Πελασγῶν, ἴσως δὲ τοῦτο ἐστὶ τὸ φρούριον Γαύριον· διότι οὐδαμοῦ, καί τοι ἐρευνήσας ἐπιτοπίως, εὗρον ἐρείπιον τοιούτου κτίσματος. Ὁ μεγαλοπρεπὴς δ' οὗτος πύργος ἔστι σχήματος κυκλοτεροῦς καὶ ὕψους μεγάλου, κείμενος ἐπὶ τόπου πλαγίου. Συνίσταται ἐκ λίθων μεγάλων, καὶ ἐνιαχοῦ ἐκ μαρμάρων τραπεζοειδῶν, ἀκριβῶς προσηρμοσμένων, κτισθὲν ἔνδοθεν, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ ἐπὶ τοῦ τοίχου ὀπαί. Καί τοι δὲ προαιώνιον, σώζεται ἀκέραιον, ἐφθαρμένον μόνον κατὰ τὰ δύο μέρη. Καὶ κατὰ μὲν τὴν βάσιν συνίσταται ἐκ μεγάλων καὶ ἀκατεργάστων λίθων, τοῦ τοίχου πλάτος ἔχοντος πλέον τῶν δύο μέτρων δι' ἀσφάλειαν· βαθμηδὸν δὲ πρὸς τὰ ἄνω μέχρι μέτρου στενούμενος, ἔχει τέχνην λεπτοτέραν. Ἦν δὲ διηρημένος εἰς ἓξ πατώματα, καὶ τὴν ἄποψιν ἔχει πρὸς τὸ νοτιοδυτικόν· διότι αὐτοῦ εἰσὶν αἵ τε θύραι καὶ τὰ παράθυρα, πέντε τὸν ἀριθμόν· αἱ δὲ θύραι τρεῖς οὖσαι, ἔχουσι λίθινα παραπετάσματα· ἡ δὲ κατωτάτη καὶ κυρία θύρα συνίσταται κατ' ἀμφότερα τὰ πλάγια ἐκ δύο μεγάλων

λίθων· πολλαχοῦ δὲ τοῦ πύργου εἰσὶ φεγγῖται κατὰ τὸ πρόσωπον στενοὶ καὶ ἔνδοθεν πλατεῖς. Καὶ ἡ μὲν κατωτάτη θύρα ἄγει εἰς τὸ χαμώγαιον πάτωμα, κεχωρισμένον ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου οἰκοδομήματος· κατὰ τὸ πάχος δὲ τοῦ τοίχου τῆς θύρας ταύτης ἄγει πρὸς τὰ ἄνω ὀπὴ, ὕψος ἔχουσα μέτρων τεσσάρων καὶ βαθμίδας, δι' ὧν ἑνὶ μόνον ἀνθρώπῳ ἐπιτρέπεται ἡ ἀνάβασις. Κατὰ τὸ τέλος τῆς ἐντοίχου ταύτης διόδου ἄρχεται κλίμαξ λιθίνη πλαγίως τοῦ τοίχου, ἥτις φθάνει εἰς τὸ ἀνώτατον τοῦ πύργου πάτωμα, ἐφαρμένη ὅμως αὕτη καὶ ῥῆγμα ἔχουσα ἀδιάβατον κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος. Τὸ χαμώγαιον δωμάτιον ἦν μεῖζον πάντων καὶ θολωτὸν, ὡς μαρτυρεῖ τὸ σωζόμενον τῆς ὀροφῆς μέρος· αἱ δὲ λοιπαὶ ὀροφαὶ πάντη ἐφαρμέναι οὖσαι, διακρίνονται ἔκ τινων ἐπὶ τοῦ τοίχου λίθων.

Πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τὰ ἀρχαῖα καὶ μεγάλα κτίρια ἀποδίδει ὁ λαὸς ἀνδράσι μεγάλοις καὶ ἰσχυροῖς, οὓς ἀποκαλεῖ *δράκους*· καὶ ἐνταῦθα δὲ μυθολογοῦσιν οἱ κάτοικοι, ὅτι τὸ πάλαι ὑπῆρξαν δύο ἀδελφοὶ δράκοι, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἔκτισε τὸν πύργον τοῦ Μαρκοταντούλου, ὁ δὲ τὸν τοῦ Ἁγίου Πέτρου. Ἠσχολεῖτο δὲ ἕκαστος ὅπως τὸν ἑαυτοῦ καταστήσῃ ὑψηλότερον, καὶ οὕτω οἱ μὲν πύργοι φαίνονται ἀμοιβαίως, ἐκεῖνοι δὲ νὰ συνδιαλέγωνται ἀπ' αὐτῶν, καί τοι βουνῶν παρεμπιπτόντων καὶ δίωρον ἀπεχόντων. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἔργου ἐλθὼν ὁ τοῦ Μαρκοταντούλου εἶδε καὶ ἐθαύμασε τὸν ἐν Ἁγίῳ Πέτρῳ πύργον, καὶ ἀνέβη εἰς τὸ ὑψηλότατον αὐτοῦ μέρος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ· ὑπὸ ζηλοτυπίας δὲ ἐπεχειρίσατο ἵνα κάτω τὸν ἀδελφὸν ῥίψῃ· ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος ἥψατο αὐτοῦ, ἔπεσαν ἀμφότεροι, καὶ κατέλιπον ἐπὶ τοῦ τοίχου τὰ ἴχνη τῶν ὀνύχων. Λέγουσιν ἔτι οἱ κάτοικοι, ὅτι διὰ τῶν ὀνύχων οἱ δράκοι τοὺς μεγάλους τοῦ κτιρίου τούτου λίθους κατειργάσαντο, ἴχνη ὀνύχων θεωροῦντες τὰ ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῆς βροχῆς ἐπὶ τοῦ τοίχου κοιλώματα. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, ὁ μῦθος δηλοῖ ὅτι ἐνταῦθα ἦν τοῖς πάλαι χρόνοις κατοικία ἰσχυροῦ τινος ἄρχοντος τοῦ τόπου, δολοφονηθέντος παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ. Ἔξω τοῦ πύργου καὶ πλησίον πολλαὶ σιδήρου σκωρίαι ἀγνώστου ἐποχῆς. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο, ὡς λέγει ὁ Ῥαγκαβῆς, περιγράφει ὁ Λουδοβίκος Ῥόσσιος ἐν τῷ περὶ νήσων (α. ιζ). Ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος ἐπεσκέψατο τὸ 1835, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ὄθων, βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος σὺν τῇ βασιλίδι Ἀμαλίᾳ τὸ 1847.

Ἀμόλοχος ἢ μέγα χωρίον.

Ἄγνωστον διατί οὕτως ἐκλήθη, καὶ πιθανὸν ἢ ἐκ τοῦ ἀμμόλοφος, ἢ τοῦ ἀμολόχου, ὡς κοινῶς τὴν μαλάχην οἱ νεώτεροι Ἕλληνες καλοῦσι κατὰ φθοράν. Κεῖται δὲ ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, κατὰ τὸ μέσον τοῦ δήμου, καὶ δίωρον ἀπὸ τοῦ λιμένος Γαυρίου, βλέπον πρὸς τὴν Εὔβοιαν. Κατὰ παράδοσιν θεωρεῖται σύγχρονον τοῦ χωρίου Ἀρνῶν· ὅθεν πιθανὸν ὅτι ἐθεμελιώθη περὶ τοὺς Βενετικοὺς χρόνους. Μετὰ τὴν ἀπέλευσιν δὲ τῶν Βενετῶν ἀπὸ τῆς νήσου (1572), καὶ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Τούρκων ἦλθον αὐτόθι οἱ Ἀλβανοὶ, οἵ τινες εὑρόντες ὕδωρ ᾠκοδόμησαν κόψαντες καὶ τὰ δάση. Πρὸ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ᾤκουν ἐνταῦθα πάντες οἱ τοῦ νῦν δήμου κάτοικοι, πλείους τῶν 700 οἰκογενειῶν, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα Μέγα χωρίον· νῦν δὲ οἰκοῦσι μόλις 70 οἰκογένειαι· διότι οἱ κάτοικοι μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀνεξαρτησίας διεσπάρησαν εἰς τὰ νῦν ὄντα χωρίδια, ἔνθα πρότερον εἶχον τὰς ἀγροικίας. Ὁ Ἀμόλοχος ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦν ἡ πρωτεύουσα τοῦ τόπου, Ἀρβανιτιὰ μέχρι τοῦδε παρὰ τοῖς πολλοῖς καλουμένου διὰ τὴν ἐνταῦθα μόνον τῆς νήσου οἴκησιν Ἀλβανῶν. Καὶ ὕστερον δὲ μεχρι τοῦ 1839 ἦν ἡ ἕδρα τοῦ δήμου Ἀμολόχου. Ἐνταῦθα σώζεται ἀκέραιος ὁ πύργος τοῦ περιφήμου ἄρχοντος Γιαννούλη Δημητρίου.

Φρουσαῖοι.

Οὕτω καλεῖται χωρίον μυλωθρῶν κάτω τοῦ Ἀμολόχου, ἴσως ἀπό τινος οἰκογενείας, ὥσπερ εἴθισται ἐν τοῖς χωρίοις τῆς Ἑλλάδος. Ἐγγὺς καὶ τὸ τοῦ Παλαιστοῦ πτώσει γενικῇ, ἴσως οὕτω κληθὲν ἀπό τινος τοιούτου κατὰ τοὺς πάλαι χρόνους.

Φελλὸ ἢ Θελλό.

Τὸ χωρίον τοῦτο οὐδετέρως φερόμενον, ἴσως παρήχθη ἀπὸ τοῦ φελλόεν, δηλαδὴ χωρίον ἄπαλὸν ὡς ὁ πορώδης φλοιὸς φελλὸς, διὰ τὸ εὔφορον καὶ εὐέργαστον τῆς γῆς. Ἀπέχει τοῦ λιμένος Γαυρίου ὥραν, τοῦ δὲ ὅρμου ἡμίωρον, οἰκούμενον σποράδην ὑπὸ 70 περίπου οἰκογενειῶν. Βορειοδυτικῶς [κατά τι ἄκρον τῆς θαλάσσης σώζεται ἐκκλησίδιον τοῦ Ἁγίου Σώστου, προστάτου τῶν πλεόντων, ἔνθα καὶ πανηγυρίζουσιν οἱ κάτοικοι. Ἀνατολικῶς δὲ καὶ ἐπὶ βουνοῦ ὑψηλοῦ εἰσὶ τὰ μόνα ἴχνη ἀρχαίου λατομείου κατὰ τὴν ὁδὸν. ὡς μαρτυροῦσιν ἡμιτελεῖς τινές κείμενοι σαρκοφάγοι· τὰ δὲ λατομούμενα λευκὰ μάρμαρα μετεκομίζοντο πάλαι εἰς Σούνιον, ὡς λέγει ἡ ἄγραφος παράδοσις. Ἐπὶ τοῦ βουνοῦ ἐρείπια, οἰκίσκοι πιθανῶς τῶν λατόμων.

Μαρκοτάντουλου ἢ Πυργοτάντουλου.

Οὕτω πτώσει γενικῇ προφέρεται παρὰ τοῦ λαοῦ ἔκτασις τόπου ἀπὸ συνωνύμου πύργου μέχρι τοῦ ἄκρου τοῦ Ἁγίου Σώστου καὶ τοῦ Σεληνίτου, καὶ περιλαμβάνουσα μεσογείως τὰ χωρίδια, Δαγοῦδι, Ψωριάριζαν, Χάρταις, Ἀκοὴν, Πελάρχου, Μυρμηκιὰν, Σιδόνδα (ἴσως ἀπὸ τοῦ εἰσιδόντα), καὶ Καλυβάριον, κείμενον ὑψηλὰ ἐπὶ βουνοῦ. Ὁ πύργος δὲ οὗτος κεῖται ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, κεκομμένης καὶ ποιούσης δίοδον στενὴν τοῖς ζώοις, ἔχει ὕψος πέντε μέτρων περίπου, καὶ ἀπέχει ἡμίωρον τοῦ φάρου· ἔξω τοῦ πύργου τούτου, μηδεμίαν ἔχοντος θύραν, εἰσὶν ἐρείπια οἰκίσκων. Κατὰ δὲ τὸ αὐτόθι ἐπίνειον δύο ἐκκλησίδια, τὸ τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, Δυτικοῦ θεωρουμένου παρὰ τῶν κατοίκων· ἀξιοπαρατήρητον δὲ, ὅτι καὶ κατὰ τὸν πύργον τοῦ χωρίου Ἁγίου Πέτρου εἰσὶ δύο ἐκκλησίδια ταὐτώνυμα.

Διατί δὲ καλεῖται οὕτω ὁ πύργος καὶ ὁ τόπος; Φρονῶ, ὅτι ἡ λέξις Μαρκουτάντουλου ἐφθάρη ἀπὸ τοῦ Μάρκου Δανδόλου, δηλαδὴ πύργος τοῦ ἀνδρὸς τούτου. Ἐκ δὲ τῆς ἱστορίας γνωστὸν, ὅτι περὶ τὸ 1375 ἦν δυνάστης Ἄνδρου ὁ Μάρκος Δάνδολος, ἔχων υἱὸν Πέτρον· ἀναφέρεται ἐπὶ τῆς νήσου καὶ πύργος Μαρίνου Δανδόλου, ὃν κατέλαβεν ὁ δυνάστης Πέτρος Ζάνος (1384—1467). Ἐκ τούτων πιθανὸν, ὅτι ὁ πύργος οὗτος ἦν κτίσμα τοῦ Βενετοῦ Μάρκου Δανδόλου, καταστραφεὶς ἐν μέρει μεταγενέστερον δι' ἐφόδου παρὰ τῶν Τούρκων. Ἡ περιφέρεια τοῦ Πυργοταντούλου ἦν κτῆμα τινὸς Κοζανίτου ἐπικαλουμένου, ὡς καταγομένου ἐκ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ Κοζάνης· οὗτος σουλτανικῷ διατάγματι ἐκτήσατο τὸν τόπον, ὃν ἡμέρωσε, δασώδη ὄντα, πρὸ 200 ἐτῶν κατὰ τὴν παράδοσιν, ἤτοι κατὰ τὸν 16 αἰῶνα, καθ' ὃν οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὴν νῆσον.

Ὁ δὲ φάρος ὁ ἐπὶ τοῦ Σεληνίτου ἀνηγέρθη τὸ 1858 ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως δαπάνῃ 100,000 δραχμῶν μετὰ τῶν ἐκ Παρισίων κομισθεισῶν μηχανῶν· ἔστι δὲ πρώτης τάξεως· διότι τὸ φῶς αὐτοῦ φθάνει μέχρι 32 καὶ 35 μιλίων· ἔχων δὲ ἐπιστάτην ὑπαξιωματικὸν τοῦ βασιλικοῦ ναυτικοῦ καὶ ναύτας ἑπτὰ διὰ τὴν ὑπηρεσίαν, δεῖται ἐτησίως 7,000 δραχμῶν. Καί τοι δὲ τῶν ναυαγίων ἐλαττωθέντων, ἀλλ' ἀνάγκη μεγίστη καὶ ἑτέρου φάρου ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ Καφηρέως διὰ μείζω ἀσφάλειαν· διότι πρὸς τὰ μέρη αὐτοῦ ἐτησίως συμβαίνουσι καὶ νῦν ναυάγια. Ἐγγὺς τοῦ φάρου καὶ τόπος *Ἑλληνικὸν* καλούμενος μετὰ κτιρίων ἀρχαίων.

Καλυβάρι.

Τὸ χωρίον τοῦτο οὐδετέρως φερόμενον, κεῖται ἐπὶ βουνοῦ, οἰκούμενον ὑπὸ 30 περίπου οἰκογενειῶν. Ἀνατολικῶς τούτου κεῖται τὸ χωρίον Βαρύδι, οὕτω κληθὲν, κατὰ τὴν γνώμην τῶν κατοίκων, διὰ τὸ βαρὺ καὶ νοσῶδες. Πέραν τούτου καὶ τὸ χωρίον *Δειβάδιζα* θηλυκῶς.

Γαύριον.

Τοῦτο ἐστὶ χωρίον παρὰ τὸν συνώνυμον λιμένα, ἀνεγερθὲν τὸ 1829, καὶ κατοικούμενον ὑπὸ 80 περίπου οἰκογενειῶν. Ὁ δὲ Ῥαγκαβῆς λέγει· «Μετὰ 10 μίλια ἀπὸ τοῦ κάτω Κάστρου κεῖται τὸ ἄνω Κάστρον, λεγόμενον καὶ Γάουρον (τὸ ἀρχαῖον Γαύριον).» Ἐνταῦθα συγχέει τὸ πρᾶγμα· διότι τὸ ἄνω Κάστρον καλεῖται νῦν καὶ Κόρθιον καὶ ὄχι Γάουρον· ἐν τῇ περιφερείᾳ δ' αὐτοῦ ὑπάρχει θέσις μετ' ἐρειπίων καλουμένη Ζαγουρὰ καὶ Ζαουρὰ, ὅπερ, μεταφράζων ἴσως τὰ γεγραμμένα Εὐρωπαίου τινος περιηγητοῦ, μετέβαλεν εἰς Γάουρον ὅπερ θεωρεῖ τὸ ἀρχαῖον Γαύριον· ὥστε οὕτω μετέθηκε τὸ Γαύριον ἀπὸ τοῦ βορειοδυτικοῦ τῆς νήσου εἰς τὸ νότειον πρὸς τὴν Τῆνον. Ἀναφέρει ὁ αὐτὸς Ῥαγκαβῆς, ὅτι κατὰ τὸν δυτικὸν αἰγιαλὸν ἦν φρούριον καλούμενον Γαύριον ἢ Γαυρίδιον, ἐπὶ τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ Διοδώρου (ιγ. 69), τοῦ Λιβίου (31. 45), καὶ τοῦ Ξενοφῶντος λέγοντος· «Ἀλκιβιάδης δὲ ἀπεβίβασε τὸ στράτευμα τῆς Ἀνδρίας χώρας εἰς Γαύριον· ἐκβοηθήσαντας τοὺς Ἀνδρίους ἐτρέψαντο, καὶ κατέκλεισαν εἰς τὴν πόλιν, καί τινας ἀπέκτειναν οὐ πολλοὺς, καὶ τοὺς Δάκωνας οἱ αὐτόθι ἦσαν. Ἀλκιβιάδης δὲ τρόπαιόν τι ἔστησε, καὶ μείνας αὐτοῦ ὀλίγας ἡμέρας ἔπλευσεν εἰς Σάμον, κἀκεῖθεν ὁρμώμενος ἐπολέμει». (Ἑλλ. βιβ. ά. κεφ. 4).—

Ποῦ δ' ἔκειτο τὸ φρούριον Γαύριον, οὐδόλως μνημονεύει ὁ Ῥαγκαβῆς. Ἀνατολικῶς δὲ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς καὶ οὐ μακρὰν ἐπὶ λόφου εἰσὶν ἐρείπια φρουρίου, ὃ Ἑβραιόκαστρον οἱ κάτοικοι καλοῦσιν· ἐγγὺς δὲ τούτου καὶ τόπος Μακροτεῖχι. Πολὺ δὲ πιθανὸν, ὅτι περὶ τὸ μέρος τοῦτο ἦν τὸ φρούριον Γαύριον, ἢ κατὰ τὸν πύργον τοῦ Ἁγίου Πέτρου, καὶ αὐτόθι ἐγένετο ἡ μάχη ἐπὶ Ἀλκιβιάδου. Τὸ ὄνομα δὲ Γαύριον ἀπέδιδον οἱ κάτοικοι πρὸ τῆς κτίσεως τοῦ παραλίου ταῖς ἐγγὺς συνοικίαις, ὧν τὴν ἀνωτάτην Ἐπάνω Γαύριον εἰς διάκρισιν ὀνομάζουσιν. Ἐπὶ Βυζαντινῶν ἦν οἴκησις κατὰ τὴν θέσιν Λουτρὸν, ὅπου καὶ θολωτὰ κτίρια ἦσαν πρό τινων ἐτῶν, καὶ ναὸς Δυτικὸς, καὶ πύργος, καταστραφέντα πιθανῶς παρὰ τῶν Τούρκων. Τὸ δὲ νῦν χωρίον θέσιν ἔχον ἀμφιθεατρικὴν κανονίζεται διὰ σχεδίου· ἐνταῦθα δὲ ἡ ἕδρα τοῦ δήμου Γαυρίου, εἰρηνοδικεῖον, σχολεῖον δημοτικὸν καὶ Ἑλληνικὸν, σταθμὸς ὑγειονομικὸς καὶ χωροφυλακῆς· ἐπὶ δὲ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἦν τελωνεῖον καὶ λοιμοκαθαρτήριον. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ἐγένετο λόγος, ἵνα ἐνταῦθα συνοικισθῶσιν οἱ Ψαριανοὶ χάριν τοῦ λιμένος· ἀλλὰ τοῦτο ἔμεινεν ἀπραγματοποίητον. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐνταῦθα ἦν ὁρμητήριον τῶν Ἑλληνικῶν πειρατικῶν πλοίων· διότι ὁ καταδιώκων τὴν πειρατείαν Ἄγγλος ναύαρχος Ἀμιλτὼν ἐστάθμευσέ ποτε κατὰ τὸ Γαύριον·

καί ποτε, καί τοι χωλὸς, μετέβη πεζῇ ἐκ τοῦ λιμένος μέχρι Θελλοῦ. Ὁ κάτοικος Γαυριώτης καὶ Γαυριώτισσα.

Ὁ τόπος ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ μᾶλλον πετρώδης, ἔχων καί τινα πεδινὰ μέρη, καὶ ἱκανὰ ὕδατα πρὸς ἄρδευσιν τῶν ἀγρῶν καὶ κήπων. Κυριώτερα δένδρα ἡ ἐλαία, συκῆ καὶ μωρέα· ἡ γῆ ἐπιδεκτικὴ τῇ καλλιεργείᾳ λειμωνιῶν, ὅπερ ὅμως ἀμελεῖται. Προϊόντα ἔλαιον, ὅπερ ἐξάγεται ἐν εὐφορίᾳ· σῦκα ἄρματα, ὧν ἐξάγονται ἐτησίως ὑπὲρ τοὺς 1300 ςατῦρας· κουκούλια περὶ τὰς 30,000 ὀκάδας (1859)· κρόμμυα περὶ τὰς 6000 στατήρων· ἔτι καί τινα γεώμηλα· κριθὴ δὲ γίνεται ὀλίγη, καὶ μὴ ἐπαρκὴς τοῖς κατοίκοις, οἵτινες ἀγοράζουσιν ἀλλαχόθεν· γίνεται δὲ καὶ ὀλίγος ὅροβος εἰς ἐπιτόπιον χρῆσιν μόνον. Οἱ κάτοικοι σχεδὸν πάντες γεωργοί· ἔχουσι δὲ καὶ πολλὰς ἀμπέλους· καὶ πρότερον μὲν ἐξήγετο οἶνος μέλας ἀγαθός· ἀλλ' αἱ ἄμπελοι κατεστράφησαν ἐκ τῆς νόσου, καθ' ἣς οὐδόλως τὴν θείωσιν μετεχειρίσαντο. Ποίμνια οὐκ εἰσί· ἕκαστος δὲ τρέφει δύο ἢ τρεῖς αἶγας· καὶ τὰς μελίσσας μικρὸν θεραπεύουσι· διηγοῦνται δὲ, ὅτι αὗται χάριν νομῆς μεταβαίνουσιν ἐκ τῆς ἐγγὺς Καρύστου, εἰς ἣν ταὐτὸ ποιοῦσι καὶ αἱ τοῦ Γαυρίου.

Οἱ Γαύριοι ἀμαθεῖς περὶ τὰς τέχνας. Αἱ δὲ γυναῖκες ποιοῦσιν ἐξ ἐρίου σάγη ἀξιόλογα, ὅμοια τῶν τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Ζαγορᾶς καὶ χρήσιμα μόνον τοῖς κατοίκοις. Εἰσὶ καί τινες ναυτικοὶ μετὰ δέκα πλοιαρίων· Ἀμελεῖς καὶ περὶ τὰ γράμματα· τὰ δύο τοῦ δήμου δημοτικὰ σχολεῖα μόλις 80 ἀριθμοῦσι μαθητάς· καὶ τὸ Ἑλληνικὸν τὸ 1864 ἱδρυθὲν παρὰ τῆς κυβερνήσεως κατηργήθη τὸ ἐπιὸν ἔτος δι' ἔλλειψιν μαθητῶν. Τούτου ἕνεκα πάντες ἀπαίδευτοι καὶ ἀπολίτευτοι· διὸ καὶ λίαν προληπτικοὶ, πιστεύοντες τὰς νηρηΐδας, τοὺς βρυκολάκους, ἐξ οὗ καὶ τυμβωρυχίαι· ἔκδοτοι καὶ τῇ μαγικῇ, καὶ τῇ οἰνοποσίᾳ, ὡς καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἄνδριοι, ἱδρύσαντες καὶ ναὸν τῷ Βάκχῳ. Εἰσὶν ὅμως ἀγαθοὶ, φιλόξενοι, εὐειδεῖς, χαρίεντες, καί τοι πενόμενοι· ἕνεκα τῆς πενίας μεταβαίνουσιν ἐτησίως περὶ τὰς 200 τιτθοὶ καὶ ὑπηρέτιδες εἰς Ἀθήνας, Σύρον καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ εἰς τὴν ἐγγὺς δὲ Κάρυστον χάριν θερισμοῦ. Ἐπικρατοῦντα νοσήματα οἱ διαλείποντες πυρετοὶ ἕνεκα τῶν τελμάτων, περὶ ὧν ἀδιαφοροῦσιν οἱ δημοφάγοι δήμαρχοι· συνήθη δὲ, οἱ ῥευματισμοὶ, αἱ κοιλιακαὶ ἐμφράξεις καὶ ἡ φθίσις τῶν πνευμόνων· ἀπήντησα δὲ καὶ δύο ἐλεφαντιακοὺς, μητέρα καὶ υἱὸν, καί τινα σπυροκωλικόν· ὑπάρχει δὲ καὶ ἡ σύφυλις. Οἱ κάτοικοι διαλέγονται τὴν Ἀλβανικήν· μετὰ τὴν ἐπανάστασιν διεδόθη καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἀξιολόγως, κακῶς ὅμως ἀπαγγελλομένη. Ὁ ἀριθμὸς πάντων τῶν κατοίκων λογίζεται περὶ τὰς 6,500.

ΜΕΡΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ.

Ἡ ἱστορία τοῦ μέρους τούτου ἐστὶ κοινὴ τῇ πάσης τῆς νήσου. Τὸ Γαύριον ἀναφέρουσι ῥητῶς διάφοροι Ἕλληνες συγγραφεῖς ἐπὶ τῶν Περσικῶν χρόνων· πολὺ δὲ πιθανὸν, ὅτι αὐτόθι ἦλθεν ὁ Θεμιστοκλῆς, φορολογήσας τοὺς ἐξ ἀνάγκης μηδίσαντας Ἀνδρίους (490 π. Χ). Ἀκολούθως δὲ, ἀποστάντων τούτων, ἔπλευσεν ὁ Ἀλκιβιάδης μετὰ 100 νηῶν εἰς τὸν λιμένα Γαύριον, ὡς ῥητῶς λέγει ὁ Ξενοφῶν· τρέψας δὲ εἰς φυγὴν τοὺς Ἀνδρίους, κατακλείσας ἐν τῇ πόλει, ἐφόνευσέ τινας αὐτῶν, καὶ ἔστησε τρόπαιον. Κατὰ τὴν διήγησιν ταύτην τοῦ Ξενοφῶντος ἡ μάχη αὕτη ἐγένετο πιθανῶς κατὰ τὴν χώραν τοῦ Γαυρίου, ἔνθα ἡττηθέντες οἱ Ἄνδριοι κατέφυγον εἰς τὴν πόλιν (νῦν Παληάπολιν), δίωρον ἀπέχουσαν τοῦ Μακροτειχίου καὶ τοῦ Ἑβραιοκάστρου. Ἐπὶ Ῥωμαίων δὲ καὶ Βυζαντινῶν οὐδὲν γνωστὸν περὶ Γαυρίου· διότι τὸ μέρος τοῦτο οὐδεμίαν εἶχε σημασίαν, κατοικούμενον ὑπὸ γεωργῶν. Ἐπὶ Βενετῶν ἦτο πιθανὸν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τιμαριούχου, ὡς δηλοῦσιν ἐρείπια πύργου Βενετικοῦ κατὰ τὰ Ἀρνὰ καὶ Μαρκοτάντουλου. Εἶτα δὲ διὰ τὴν ἐγγὺς Καφηρέως θέσιν ὑπέστη ἐπιδρομὰς παρὰ τῶν Τούρκων, κατόχων τῆς Καρύστου ἀπὸ τοῦ 1470. Κατά τινα δὲ παράδοσιν, πρὸ 260 ἐτῶν ἐχθροὶ ἀπέβησαν εἰς τὸ παράλιον Πυργοτάντουλον, τὸ ἀντικρὺ τοῦ ἐν Καρύστῳ Καστρίου, κατεχόμενον βεβαίως τότε ὑπὸ τῶν Βενετῶν· οἱ δὲ κάτοικοι ἀνέβησαν ὑπὸ φόβου ἐπὶ τὸ βουνὸν τοῦ Σταυροῦ τὸ ἄνω τοῦ Φελλοῦ κείμενον· ἐκεῖθεν δὲ παρὰ τῶν πολεμίων διωχθέντες, μετέβησαν εἰς τὸ Στενὸν τῆς Τήνου, ὅπου ἐπνίγησαν. Ἐκ τῆς παραδόσεως ταύτης πιθανολογεῖται, ὅτι Τοῦρκοι ἐπολιόρκησαν καὶ ἐκυρίευσαν τὸν ῥηθέντα πύργον· εἶτα δὲ νικήσαντες καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦ βουνοῦ καταφυγόντας, κατεδίωξαν μέχρι Στενοῦ, ὅπου διὰ πλοιαρίων ἠθέλησαν σωθῆναι εἰς Τῆνον, ἀλλ' ἐπνίγησαν ὑπὸ τρικυμίας. Τὸ γεγονὸς τοῦτο πιθανῶς ἔλαβε χώραν περὶ τὸ 1572· διότι τὸ ἔτος τοῦτο οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὴν Ἄνδρον· τότε ἴσως κατεστράφη καὶ τὸ κατὰ τὸν λιμένα τοῦ Γαυρίου χωρίον.

Ἐπὶ Τούρκων δὲ ἦρχον τῆς νήσου εἷς Τοῦρκος (ἀγᾶς), ἅπαξ τοῦ ἔτους περιοδεύων εἰς Ἀμόλοχον, καὶ εἷς Χριστιανὸς (κοτζάμπασης), ἀσχολούμενοι ἰδίως περὶ τὴν εἴσπραξιν τοῦ φόρου τῆς νήσου (8,850 δρ.=60 πουγκίοις), ὃν ἠγόραζε παρὰ τῆς Πύλης. Ἡ δὲ καλουμένη Ἀρβανιτιὰ ἀπετέλει ἰδίαν κοινότητα, ἧς ἕδρα ὁ Ἀμόλοχος. Οἱ φόροι ἐπεβάλλοντο ἐπὶ τῇ βάσει κτηματολογίου (μάννας). Οἱ δὲ κάτοικοι συνερχόμενοι ἐν Ἀμολόχῳ τῇ ἡμέρᾳ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων (πρώτῃ Νοεμβρίου), ἐξέλεγον ἐτησίως ἄρχοντα καλούμενον Ἐπίτροπον. Οὗτος διεχειρίζετο πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν, διοικητικὴν καὶ δικαστικὴν, καὶ μετεῖχε τοῦ ἐν Ἄνδρῳ γενικοῦ συμβουλίου· εἶχε δὲ γραμματέα καὶ ἐνόπλους χριστιανοὺς Λεβέντας καλουμένους. Τελευταῖος ἐπίτροπος ἐχρημάτισεν ἀνήρ τις εὐφυὴς, Κὺρ Γιαννούλης ἀκούων διὰ τὴν μεγάλην ἰσχύν. Πειραταὶ δέ ποτε (1812) ὑπό τινα Παρασκευᾶν εἰς Ἀμόλοχον ἀναβάντες, συνέλαβον τὸν ἄνδρα καὶ χάριν λύτρων εἰς τὰ Γαυριονήσια ἀπήγαγον. Τοῦτο δὲ μαθὼν ὁ ἐν Καρύστῳ Ἰβραὴμ βέης, ἀδελφὸς τοῦ Ὀμὲρ, ἀφίκετο τῇ ἐπιούσῃ μετὰ 60 στρατιωτῶν· μάχην δὲ συνάψας κατὰ τὰ Γαυριονήσια, ἠφάνισε τὰ πλοιάρια τῶν πειρατῶν· τούτων δὲ τοὺς μὲν ἐφόνευσεν ἐν τῇ μάχῃ, τοὺς δὲ ζῶντας ἐκδείρας κατὰ τὸν λιμένα Γαυρίου, ἀχύρων ἐνέπλησε· τὸν δὲ πειρατάρχην δέσμιον εἰς Κάρυστον ἤγαγεν. Ἀνιχνεύσας δὲ τότε, εὗρε τὸν Κὺρ Γιαννούλην κεκρυμμένον ἐπὶ τῆς μεγάλης νησίδος καὶ ἀπήλλαξεν. Οὗτος δὲ ὕστερον (1815) δι' ἀσφάλειαν ἀνήγειρεν ἐν Ἀμολόχῳ τὸν νῦν ὄντα πύργον· καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἀνδρείως ἀπέκρουσε τοὺς αὐτὸν πολιορκήσαντας ἀντιπάλους. Ὁ οἶκος δὲ τοῦ Γιαννούλη ὁ μόνος παλαιόθεν πολιτικὸς ἐν Ἄνδρῳ, καὶ ὁ μόνος φιλόξενος· αἱ κατὰ τὸ ἄνω πάτωμα τοῦ πύργου δύο κλίναι ἀεὶ ἕτοιμοι τῷ διαβαίνοντι, μαρτυροῦσι τὴν ἀρετὴν ταύτην, ἧς κληρονόμοι οἱ δύο τοῦ ἀνδρὸς υἱοὶ Δημήτριος καὶ Ἀναγνώστης δήμαρχοι καὶ βουλευταὶ ἀναδειχθέντες πολλάκις.

Παρουσιάζεται δὲ ἀπορία, πόθεν καὶ πότε ἦλθον ἐνταῦθα οἱ κάτοικοι Ἀλβανοί· διότι ἡ ἱστορία οὐδεμίαν περὶ τούτου ποιεῖται μνείαν· ὅθεν καταφεύγομεν εἰς τὰς παραδόσεις τῶν ἐγχωρίων. Κατά τινα τούτων οἱ Ἀλβανοὶ ἦλθον εἰς Γαύριον μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἀλβανίας ὑπὸ τῶν Τούρκων, διασπαρέντες βεβαίως πρότερον εἰς ἄλλα τῆς Ἑλλάδος μέρη· Πιθανῶς ἀφίκοντο περὶ τὸ 1572, καθ' ὃ ἔληξεν ἡ ἐν Ἄνδρῳ ἐξουσία τῶν Βενετῶν. Εἰς τοῦτο συμφωνοῦσι σχεδὸν καὶ αἱ παραδόσεις, καθ' ἃς ἡ χώρα τοῦ Μαρκοτάντούλου, Ἀμολόχου καὶ Ἀρνῶν, δασώδης καὶ ἔρημος οὖσα, καὶ βεβαίως ἕνεκα συνεχῶν ἐπιδρομῶν τῶν Τούρκων, κατῳκήθη πρὸ 200 ἐτῶν. Ἀναφέρεται δὲ ὅτι πρῶτοι ἄποικοι ἦλθον ἐκ τοῦ Καλάμου τῆς Ἀττικῆς, καὶ διέμεινόν τινες ἐν τῷ κοιλώματι μεγάλης κατὰ τὰ Ἀρνὰ πλατάνου· ἐκ ταύτης ὕστερον κατεσκευάσθη κάδος χωρητικότητος 30 κοιλῶν, ὅστις ἐσώζετο ἔτι πρό τινων ἐτῶν· ἦσαν δὲ οἱ ὀλίγοι οὗτοι ποιμένες τὸ ἐπάγγελμα, οἵτινες ηὐξήθησαν κατὰ μικρὸν, καὶ ᾤκησαν τοῖς πέριξ χωρίοις, μεταβαλόντες ἐνδυμασίαν καὶ τραπέντες εἰς τὴν γεωργίαν. Κατ' ἄλλους οἱ κατὰ τὰ Ἀρνὰ ἦλθον ἐκ Σαλαμῖνος, οἱ δὲ ἐν Ἀμολόχῳ ἐκ Καρύστου· διότι τά τε ἔθιμα καὶ ἡ ἐνδυμασία τῶν Ἀρνιωτῶν εἰσὶ διάφορα τῶν Ἀμολοχιτῶν, ἐξ οὗ εἰκάζεται ὅτι ἦλθον ἐκ διαφόρων τόπων. Ἄλλοι δὲ λέγουσιν ὅτι μετὰ τοὺς ἐν Ἀρνοῖς ἀποκαταστάντας, ἦλθον Ἀλβανοὶ, ἐκ Χειμάρρας κατάγόμενοι, οἵτινες ᾤκησαν πρὸς τὰ μέρη τοῦ Ἀμολόχου· διότι ἐν τῷ τμήματι Ἀμολόχου καὶ ἐν Χειμάρρᾳ αἱ γυναῖκες φοροῦσι τὸ αὐτὸ λευκὸν κρήδεμνον καὶ πλατεῖαν ἐκ βύρσης ζώνην· τοῦτο δὲ οὐ γίνεται ταῖς γυναιξὶ τῶν Ἀρνιωτῶν. Εἶτα δὲ, καὶ πιθανὸν μετὰ τὸ 1718, καθ' ὃ οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Πελοπόννησον παρὰ τῶν Βενετῶν, προσετέθησαν καὶ ἄλλοι ἄποικοι, ὡς δηλοῦσιν ὀνόματα οἰκογενειῶν, ἐκεῖθεν ἐλθουσῶν. Ἴσως περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον διὰ τὰς καταπιέσεις τῶν Τούρκων κατέφυγον καὶ ἕτεροι Ἀλβανοὶ ἐκ τῶν οἰκούντων κατὰ τὸν Καφηρέα. Κατὰ τὰς παραδόσεις λοιπὸν ταύτας ὁ τόπος ἔρημος ὤν, ἔσχε τοὺς νέους τούτους κατοίκους Ἀλβανοὺς ἀναμὶξ καὶ Ἕλληνας, μακρὰν βιοῦντας τοῦ δεσποτισμοῦ τῶν βαρβάρων· διὰ τὴν ὑπερτέρησιν ὅμως τῶν πρώτων οἱ Ἕλληνες ἀπέμαθον τὴν ἑαυτῶν γλῶσσαν. Καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἀλλαχόθεν, μάλιστα δὲ Καρύστιοι, Στυρεῖς καὶ ἄλλοι Εὐβοεῖς, καταφυγόντες ἔμειναν τινες.

Ἐχρησίμευσε δὲ τὸ Γαύριον ὡς σταθμὸς καὶ καταφύγιον διαφόρων στρατευμάτων, ἰδίως τῶν στρατηγῶν Κριεζώτου, Καρατάσου, Βάσου. Πολλὰς δὲ καταπιέσεις ὑπέστησαν οἱ ἀγαθοὶ κάτοικοι παρά τε τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν ἄλλων φυγάδων· διὸ ἐφόνευσαν κατὰ τὸ χωρίον Ἀκοὴ, δολίως ὅμως καὶ ἀδίκως τῇ συνεργείᾳ τοῦ Γιαννούλη, τὸν Καρύστιον χιλίαρχον Ἰωάννην Ῥοῦντον, Κακογιάννην ἐπικαλούμενον. Οὐ μόνον δὲ οἴκησιν καὶ τρόφιμα ἐχορήγησαν οἱ Γαύριοι πρὸς τοὺς φυγάδας Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ πάντων τῶν Ἀνδρίων, ὁπλισθέντες ἐξεστράτευσαν τὸν Αὔγουστον 1821 εἰς Στύρα ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Καρύστου Νεόφυτον. Καὶ ὕστερον τὸ 1823 ἄνδρες 70 ὑπὸ τὸν ἔτι ζῶντα Δημήτριον Γιαννούλην μετέσχον τῆς ὑπὸ Κριεζώτου γενομένης τότε πολιορκίας τῆς Καρύστου. Καὶ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ φιλέλληνος Γάλλου Φαβιὲ τὸ 1826 πολιορκίαν αὐτῆς οἱ Γαύριοι ἔπεμψαν δύο πλοῖα μετὰ τροφίμων εἰς σωτηρίαν τοῦ πεινάλεου Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἄρχων Γιαννούλης μετὰ 150 περίπου ἀνδρῶν ἐστράτευσεν εἰς Τρίπολιν τὸ 1821 κατὰ Ἰούλιον, διατρίψας εἴκοσι μῆνας καὶ ἀγωνισάμενος. Τούτων ἕνεκα οἱ Γαύριοι συντελέσαντες διὰ πολλῶν θυσιῶν εἰς τὴν ἐπίδοσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, εἰσὶν ἐπαίνου καὶ μνείας ἱστορικῆς ἄξιοι.

Σχέσιν δὲ τοῖς περὶ Γαυρίου ἱστορουμένοις ἔχουσι καὶ τὰ ἑξῆς. Οἱ κάτοικοι διηγοῦνται, ὅτι παρὰ τὸν Ἅγιον Σώστην συνέβη (1788) ἡ ναυμαχία τοῦ περιφήμου Λάμπρου Κατσώνη κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ

στόλου· καὶ τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν ἐνίκησε τὸν Βυζαντινὸν στόλον καὶ ἠνάγκασε τὸν ναύαρχον Σεϊδαλῆν ἵνα ζητήσῃ συνθήκας, ἀλλ' ὁ Λάμπρος λαμπρὰν καὶ πλήρη θέλων τὴν νίκην καὶ καταστροφὴν τῶν ἐχθρῶν, ἀπένευσεν ὑπ' ἀλαζονείας, καὶ εἰς τὴν αὔριον ἀνέβαλε τὴν συνθηκολογίαν. Διὰ τὴν ἄφιξιν ὅμως καὶ τοῦ Ἀλγερινοῦ στόλου πανταχόθεν πολεμηθεὶς διελύθη ὁ Ἑλληνικός· ὁ δὲ Λάμπρος μόλις ἐσώθη διὰ λέμβου ἐπὶ τοῦ Γαυρίου· κρυφθεὶς δὲ παρὰ τῶν κατοίκων ἐπί τινας ἡμέρας, μετέβη εἶτα εἰς Κέαν, ὅθεν ἀπῆλθεν ἀποκλεισθείς· κατέλιπε δὲ τὸ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ἔκτοτε περιφερόμενον δίστιχον τοῦτο, μαρτύριον τῆς ἥττας αὐτοῦ·

«Σὰν σοῦ ξαναρέσῃ, Λάμπρο
Ξαναπέρν' ἀπὸ τὴν Ἄνδρο».

Λέγουσιν ἔτι οἱ κάτοικοι, ὅτι καὶ ὁ Συνιάβιν, (1807) ναύαρχος τῆς Ῥωσσίας, πολεμῶν τοὺς Τούρκους, ἐστάθμευσε μετὰ τοῦ στόλου κατὰ τὴν θέσιν τοῦ Γαυρίου Φούρνους, κειμένην κάτω τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ἔνθα κλιβάνους κατεσκεύασεν εἰς ἀρτοποιΐαν, καὶ νῦν κέραμοι σώζονται. Ἐκ τούτου δῆλον, ὅτι πολὺ αὐτόθι διέτριψε, καὶ ἴσως διὰ τὴν ἐγγὺς τοῦ Καφηρέως θέσιν, εἰς συνάντησιν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου· ἄπορον δὲ, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἱστορικῶν ἀναφέρει τοῦτο. Ἔτι δὲ παρὰ τὸν Ἅγιον Σώστην ἐγένετο (1825) περίφημος ναυμαχία τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων τῶν ὑπὸ τὸν ἀρχιναύαρχον Χοσρέφ· τούτου τὰ πλοῖα διὰ τὸ πλῆθος, μέχρι τῆς ἀντικρὺ νησίδος Καβομαντέλου ἔφθανον τότε, ὡς λέγουσιν οἱ κάτοικοι, θεαταὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ Τουρκικοῦ στόλου.

Κατὰ τὸν δῆμον τοῦ Γαυρίου εὗρον τὸν Ἰανουάριον 1866 τὰς ἑξῆς ἐπιγραφὰς, μετακομισθείσας ἀλλαχόθεν.

1

ΟΙ ΣΤΡΑΤΗΓΗΣΑΝΤΕΣ ΕΠΑΡΧΟ(υντ)ΟΣ ΑΡΙΣΤΕΟΥ
ΝΙΚΑΝΩΡΝΙΚΑΝΟΡΟΣ ΔΗΜΕΑΣ ΔΙΟΓΕΝΟΥ ΚΑΙ Ο ΤΑ-
[ΜΙΑΣ
ΕΒΔΟΜΙΣΚΟΣ ΑΡΙΣΤΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΙΝΕΟΥ ΟΥΛΙΑ-
[ΔΗΣ ΠΑΜΦΙΛΟΥ
ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ ΠΕΡΣΟΥ ΚΑΙ Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΚΑΙ Ο ΥΠΟ-
[ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη σώζεται ἐπὶ τοίχου τῆς Ζωοδόχου πηγῆς, ἀνήκουσα τοῖς Ῥωμαϊκοῖς χρόνοις, καὶ μετακομισθεῖσα πιθανῶς ἐκ Παληαπόλεως. Ἴδε καὶ Λεβᾶ ἐπιγρ. Ἑλλ. καὶ Λατ. ἀριθ. 172 καὶ Λουδοβίκον Ῥόσσιον ἐπιγ. ἀνέκδοτ. Ζ'. 87.

2

Σ)ΩΤΗΡΙΚΑΙ
ΚΤΙΣΤΗ ΤΗΣ
ΟΙΚΟΥΜΕ
ΝΗΣ ΑΥΤΟ
ΚΡΑΤΟΡΙΑ
ΔΡΙΑΝΩ Ο
ΛΥΜΠΙΩ.

Αὕτη κεῖται ἐπὶ τοίχου ἐργαστηρίου ἐν Γαυρίῳ, μετακομισθεῖσα ἐκ Παληαπόλεως, ἀφιερωθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἀνδρίων τῷ Ἀδριανῷ.

3

ΑΡΙΣΤΟΔΙΚΗ
ΜΕΛΑΝΟΩ

Αὕτη κεῖται ἐπὶ τοίχου ἐργαστηρίου κατὰ τὸ χωρίον Γαύριον, εὑρεθεῖσα τὸ 1847, καὶ ἔστιν ἀναθηματικὴ ἀδελφαῖς πιθανῶς ἢ μητρὶ καὶ θυγατρί. Κατὰ τὸ αὐτὸ χωρίον ἐπὶ τοίχου σώζεται καὶ ψήφισμα, μετακομισθὲν ἐκ Παληαπόλεως, καὶ αὐτόθι ἐπὶ τοίχου ἄγαλμα γυναικὸς ἀκέφαλον, ἐκ Παληαπόλεως μετενεχθὲν, ὡς λέγουσιν οἱ κάτοικοι.

4

+ CYMEΩN ΕΠΙCK
°
ΠCYPAC TZIAC ΘΕΡ
°
ΜΙΩΝ 1594. Ν
ΜΗΝΙ ΙΑΝΟΥΑΡΙΩ 15.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη σώζεται ἐπὶ τοίχου τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, γραφθεῖσα τὸν ἰανουάριον 1594 καὶ ἀφιερωθεῖσα τῷ ἐπισκόπῳ Συμεῶνι, ὅστις πιθανῶς ἐνταῦθα ἐξορισθεὶς ἐτελεύτησεν. Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης δῆλον, ὅτι τὸν χρόνον τοῦτον αἱ νῆσοι Σύρος, Κύθνος καὶ Κέα ἀπετέλουν μίαν ἐπισκοπήν.

Κ. Α. ΓΟΥΝΑΡΟΠΟΥΛΟΣ (ἰατρός.)

Η ΧΑΡΑ ΠΡΟΞΕΝΕΙ ΤΡΟΜΟΝ.

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλάδ. 510.)

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ.

ΠΕΤΡΟΣ *(μόνος)*. Ὁ ταλαίπωρος νέος, κάμνει ὅ,τι εἰμπορεῖ· · · · πρέπει νὰ εἶμαι δίκαιος, εἶναι ἀφωσιωμένος, καὶ ἂν δὲν ἔβλεπε τὴν Λευκὴν ὅτε ἦτο πολὺ νέα, πρὸ καιροῦ θὰ ἦτο τρελλὸς δι' αὐτήν· ἀλλὰ εἶναι τόσον εὔμορφος! θὰ τὴν παρατηρήσῃ ἐπὶ τέλους. *(Βλέπων εἰσερχομένην τὴν Λευκὴν ἔνδακρυν).* Αὐτὴ εἶναι! · · αἰωνίως κλαίει · · · · εἶναι ἀπελπιστικόν · · · · *(Κλείει τὴν θύραν).*

ΣΚΗΝΗ ΕΚΤΗ.

ΠΕΤΡΟΣ, ΛΕΥΚΗ.

ΠΕΤΡΟΣ. Κυρία Λευκὴ, τί κάμνετε λοιπόν; μὲ ὑπεσχέθητε νὰ μὴν κλαίετε πλέον. *(Κάθηται πλησίον της).*

ΛΕΥΚΗ. Δὲν ἠμπόρεσα νὰ κρατηθῶ, Πέτρε. Γνωρίζεις ἐκείνας τὰς ὡραίας παιωνίας τὰς ὁποίας πρὸ δύο ἐτῶν ἐφυτεύσαμεν, ὁ Ἀδριανὸς καὶ ἐγώ;

ΠΕΤΡΟΣ. Ναὶ, ἐκεῖ κάτω εἰς τὴν μεγάλην πρασιάν. Αἴ λοιπόν;

ΛΕΥΚΗ. Λοιπὸν, Πέτρε, τώρα ἤνθησαν, καὶ εἶναι πόσον ὡραῖαι, τόσον ὡραῖαι! · · · · Ὤ! τί δυστυχία!

ΠΕΤΡΟΣ *(τεταραγμένος)*. Δὲν βλέπω τὴν δυστυχίαν · · · Ἐμπρὸς, θάρρος.

ΛΕΥΚΗ. *(κλαίουσα)*. Δὲν βλέπεις τὴν δυστυχίαν! · · · λοιπὸν δὲν ἐννοεῖς τίποτε! ὁ ταλαίπωρος ἀδελφός μου! τὰς εἴχαμεν φυτεύσει μαζύ... μαζύ! καὶ τώρα μόνη τὰς βλέπω ν' ἀνθίζουν! · ·

ΠΕΤΡΟΣ *(συγκεκινημένος)*. Ἐννοῶ · · · ἐννοῶ · · · ἀλλὰ δὲν βλέπω τίποτε λυπηρότερον τοῦ συνήθους.

ΛΕΥΚΗ *(ἐγειρομένη μεταβαίνει πρὸς τὰ ἀριστερά· ὡσαύτως καὶ ὁ Πέτρος ἐγείρεται)*. Ἔχεις δίκαιον, ἀλλὰ τὰ εἶχα λησμονήσει αὐτὰ τὰ ἄνθη... ἐπεριπάτουν ἡσύχως εἰς τὴν δενδροστοιχίαν τῶν λευκῶν, ὅπου πρὸ ὀκτὼ ἡμερῶν δὲν εἶχα ὑπάγει... Αἴφνης εἰς την στροφὴν τῆς δενδροστοιχίας, βλέπω μεταξὺ τῆς χλόης μέγαν σωρὸν μεγάλων ἀνθέων κοκκίνων! · · καὶ τί ὡραῖον κόκκινον! · · ἀνεγνώρισα ὅτι ἦσαν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα, · · τότε, · · · δὲν τὸ ἐπερίμενα καὶ ἐταράχθην· ἐσκέφθην ὅτι ἐκεῖνος · · · δὲν θὰ τὰ ἴδῃ ποτέ! · · καὶ αὐτὸ τόσον μὲ ἐτάραξεν, ὥστε ἔφυγα τρέχουσα διὰ νὰ μὴν ἴδῃ ἡ μαμμὰ ὅτι κλαίω.

ΠΕΤΡΟΣ *(ὀργισμένος)*. Ὤ! αὐτὰ εἶναι παιδαριώδη, ἔπρεπε νὰ τὸ προβλέψετε, τί διάβολον! εἶναι πρᾶγμα ἁπλούστατον, συμβαῖνον καθ' ἡμέραν. Φυτεύεις θάμνον μὲ κάποιον ἄλλον, χάριν διασκεδάσεως, καὶ ὅταν ἔρχεται ἡ ἄνοιξις, ὁ ἄλλος μὲ τὸν ὁποῖον · · · τὸ ἐφύτευσες · · · δὲν φαίνεται πλέον εἰς τὸν κῆπον · · · κόπτεις τὰ ἄνθη · · · ἄνευ αὐτοῦ · · · ὁ κόσμος ὅλος τὸ γνωρίζει · · · δὲν βλέπω αἰτίαν δακρύων *(Κλαίει καὶ δυσχεραίνει)*. Ἐμπρὸς, ἐμπρός! Ἔσο γενναιοτέρα, καὶ συλλογίσου ὅτι ἐὰν δὲν προσέξῃς νέον δυστύχημα εἰμπορεῖ νὰ συμβῇ. Ναὶ, ἀγαπητή μου Λευκὴ, σὲ τὸ εἶπα ἤδη, ἡ μήτηρ σου μὲ ἀνησυχεῖ, ἡ ὑγεία της δὲν ἀναλαμβάνει. Κλαίει νύκτας ὁλοκλήρους, ὁ παραμικρὸς κρότος τῇ φέρει παλμοὺς, ἕνεκα τῶν ὁποίων ὠχριᾷ καὶ ἐρυθριᾷ ἀκαταπαύστως · · · Ἂς μὴ ἀπατώμεθα, ἐὰν δὲν συμφωνήσωμεν ὅλοι διὰ νὰ τὴν διασκεδάσωμεν καὶ τῇ ἀποδώσωμεν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ζωῆς, ἡ λύπη θὰ τὴν φονεύσῃ.

ΛΕΥΚΗ. Τί νὰ κάμωμεν, Πέτρε; πῶς νὰ τὴν θεραπεύσωμεν;

ΠΕΤΡΟΣ. Πρέπει πρῶτον νὰ μὴ κλαίῃς ἀδιακόπως, καθὼς κάμνεις, πρέπει νὰ τὴν διασκεδάσῃς, νὰ τὴν ἀναγκάσῃς νὰ ἐξέρχεται.

ΛΕΥΚΗ. Αὐτὸ μάλιστα ἔκαμα, καὶ ἤμην πρὸ ὀλίγου πολὺ εὐχαριστημένη · · · Ὁμιλεῖ μετὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος · · · ἐγένετο λόγος διὰ τὰς ἐργασίας· οἱ ἐργάται θὰ ἔλθουν τὴν δευτέραν. Ἐχαιρόμην τόσον, διότι συγκατετέθη εἰς ὅ,τι τῇ ἐζήτησα, ὅτε εἶδον τὰ ἄθλια ἐκεῖνα ἄνθη καί · · ·

ΠΕΤΡΟΣ. Πάλιν! Δὲν θέλω πλέον νὰ προφέρῃς ἐνώπιόν μου τὸ ὄνομα τῶν κακῶν ἐκείνων ἀνθέων! · · · Σφόγγισε τὰ μάτια σου καὶ πήγαινε νὰ εὕρῃς τὴν μητέρα σου · · · τρέχουσα · · · αὐτὸ θὰ σὲ δώσῃ χρῶμα · · · Καὶ πρὸ πάντων κρύψε τὰ ἴχνη τῶν δακρύων · · · Προσπάθησε νὰ μειδιάσῃς ὀλίγον, σοφίσου τίποτε εὐχάριστον · · · ὑπόθεσε ὅτι καλὸς νέος, ὅς τις φαίνεται ὅτι δὲν σὲ συλλογίζεται, ἔρχεται ἐξαίφνης καὶ σὲ ζητεῖ εἰς γάμον.

ΛΕΥΚΗ. Καλὸς νέος;

ΠΕΤΡΟΣ. Δὲν ὁμιλῶ περὶ τοῦ κυρίου Ὀκταβίου.

ΛΕΥΚΗ. *(μειδιῶσα)* Τοῦ κυρίου Ὀκταβίου!

ΠΕΤΡΟΣ. Ἄ! Δόξα σοι ὁ Θεός! ἰδοὺ τὸ ὡραῖον ἐκεῖνο μειδίαμα· ἡ χαρὰ ὅλων · · · Χρόνους καὶ καιροὺς δὲν τὸ εἴδαμεν! Μειδίασε, μειδίασε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τὴν μητέρα σου · · · πήγαινε, πήγαινε· αὐτὸ θὰ τὴν ὠφελήσῃ περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο · · ·

ΛΕΥΚΗ. Ὤ! εἶσαι καλὸς, Πέτρε, πάντοτε μὲ ἐμπνέεις γενναιότητα! Εἴχαμεν ὅλοι παραζαλισθῆ... καὶ σὺ ὑπῆρξες ὁ πατήρ μας! · · · μὲ τόσην λεπτότητα ἐπεριποιήθης τὴν μητέρα μου, τόσον ἐπιτηδείως τὴν προετοίμασες νὰ ἀκούσῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν τρομερὰν ἐκείνην δυστυχίαν! · · · Δὲν λέγω τίποτε, ἀλλὰ αἰσθάνομαι τί σὲ χρεωστοῦμεν. Ναὶ, ἡσύχασε, σὲ γνωρίζω καὶ σὲ ἀγαπῶ πολύ! Ἀλλὰ βλέπω ὅτι καὶ σὺ κλαίεις, σὲ ἔπιασα! δὲν ἠμπορεῖς νὰ μὲ ἐπιπλήξῃς! · · ·

ΠΕΤΡΟΣ, *(κλαίων)*. Λέγεις πράγματα · · · *(συσσαρασχετῶν)* ἡσύχασε, μή με συγκινῇς, μή με ἀφαιρῇς τὴν δύναμίν μου.

ΛΕΥΚΗ. Πῶς! Δὲν θέλεις νὰ σὲ εἴπω ὅτι σὲ ἀγαπῶ καὶ ὅτι εἶσαι καλός; · · · Αἴ! λοιπὸν θὰ σὲ εἴπω ὅτι εἶσαι ἐξυπνότατος.

ΠΕΤΡΟΣ. Ἐγώ;

ΛΕΥΚΗ. Καὶ ὅτι ἂν καὶ ἔχεις βλακῶδες ὕφος καὶ φορεῖς σκουλαρίκια · · ·

ΠΕΤΡΟΣ. Ἔχω ὕφος βλακῶδες;

ΛΕΥΚΗ. Ναί.

ΠΕΤΡΟΣ. Ἄ! · · · Αἴ! λοιπόν! ἂν καὶ ἔχω βλακῶδες ὕφος καὶ φορῶ σκουλαρίκια τί ἠξεύρω νὰ κάμνω;

ΛΕΥΚΗ. Ἠξεύρεις νὰ μαντεύῃς πράγματα μυστηριώδη τὰ ὁποῖα κάνεις ἄλλος δὲν μαντεύει · · · Ἐμβατεύεις εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου.

ΠΕΤΡΟΣ. (*μειδιῶν*) Αἴ! τί σημαίνει τοῦτο; Ἐξηγήσου.

ΛΕΥΚΗ. Ὄχι, ὄχι, δὲν θέλω . . . δὲν θέλω νὰ εἴπω τίποτε περισσότερον· θέλω μόνον νὰ σὲ ἀποδείξω ὅτι σὲ γνωρίζω, ὅτι ἐκτιμῶ κατ' ἀξίαν τὰς πράξεις σου καὶ ὅτι σὲ ἀγαπῶ πολύ.

ΠΕΤΡΟΣ. Ἀλλὰ τέλος πρέπει . . .

ΛΕΥΚΗ. Ἀρκεῖ, ἀρκεῖ! . . . ἡ μαμμὰ μὲ περιμένει διὰ νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ὑγίαινε! (*Ἐπιστρέφουσα ἀριστερόθεν τοῦ Πέτρου, ταπεινῇ τῇ φωνῇ*) Δὲν εἶπες τίποτε εἰς κανένα, Πέτρε, ἀλήθεια;

ΠΕΤΡΟΣ. (*πονηρῶς*) Περὶ τίνος πράγματος;

ΛΕΥΚΗ. Περὶ τῶν ἀνακαλύψεών σου.

ΠΕΤΡΟΣ. Ὄχι.

ΛΕΥΚΗ. Ὤ! σὲ παρακαλῶ, φύλαξε τὸ μυστικόν . . . ἐὰν ἡ μαμμὰ τὸ ἐνόει . . . θὰ ἐλυπεῖτο ἀκόμη περισσότερον . . . Ἔπειτα καὶ ἐγώ, Πέτρε, ἔχω ἀξιοπρέπειαν . . .

ΠΕΤΡΟΣ. Τὸ κάτω κάτω, ἴσως δὲν εἶναι καὶ ἀληθινόν.

ΛΕΥΚΗ. (*ζωηρῶς*) Ὤ! ἀληθέστατον.

ΠΕΤΡΟΣ. (*ὁμοίως*) Ἂ! λοιπὸν ὁμολογεῖς;

ΛΕΥΚΗ. Τίποτε . . . τίποτε . . . Ὑγίαινε, Πέτρε, ὑγίαινε! (*ἐξέρχεται καὶ ἡ θύρα κλείεται*).

—

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ.

ΠΕΤΡΟΣ (*μόνος*).

Ἀγγελικὴ κόρη! αὐτοῦ τοῦ εἴδους αἱ γυναῖκες μὲ ἀρέσκουν! αὐτὰς ἀγαπῶ. (*Καταβαίνει καὶ ἀνοίγει τὸ παράθυρον*). Δὲν ἀγαπῶ τοὺς μεγαλοσχήμους ἐκείνους χαρακτῆρας μὲ τὰ μεγάλα αἰσθήματα· μὲ τρομάζουν. (*πλησιάζει τὴν τράπεζαν εἰς τὴν ἑστίαν*). Ἡ περίφημος Ματθίλδη τὴν ὁποίαν ὅλοι ἀγαποῦν, ἐμὲ μὲ ἀγριεύει. Τὴν ὀνομάζουν γυναῖκα μεγαλοφυῆ . . . αἴ καλά! καὶ τί μὲ μέλει ἐμὲ διὰ τὴν μεγαλοφυΐαν της! δὲν μὲ μέλει καθόλου, τὸ λέγω μετὰ παῤῥησίας. (*Τοποθετεῖ θυρίον ἐπὶ τοῦ προσκηνίου*). Ἡ μόνη συγγνώμη διὰ τὴν μεγαλοφυΐαν της εἶναι ὅτι ἐζωγράφησεν ὡραιοτάτην εἰκόνα τοῦ ἀγαπητοῦ μας τέκνου· ἂν καὶ τῷ ἔδωκεν ἦθος ζοφερὸν καὶ αὐστηρὸν τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε . . . τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει . . . διότι ὅσον καὶ ἂν κλαίουν . . . ἐγὼ εἶναι ἀδύνατον νὰ φαντασθῶ ὅτι ἀπέθανεν. Ὅταν μὲ διηγοῦνται ὅλας τὰς λεπτομερείας τοῦ φρικώδους θανάτου του, καὶ μὲ δεικνύουν τὰ φορέματά του τρυπημένα ἀπὸ σφαῖρας, τὰ γράμματα τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν ἐπάνω του, τὸ χαρτοφυλάκιον, τὰ χαρτία του, ἐκεῖνα ἐκεῖ (*Δεικνύει τὴν πρὸς ἀριστερὰν θύραν*) ἐν τούτοις πάλιν ἐγὼ λέγω ὅτι ὅλ' αὐτὰ δὲν ἀποδεικνύουν τίποτε. (*Τινάσσει τὰ προσκεφάλαια τοῦ ἀνακλίντρου*). Ἡ ἔκθεσις τοῦ πλοιάρχου βεβαιόνει ὅτι τὰ ἐνδύματα ταῦτα ἐκάλυπταν τὸ σῶμα νέου ἀποθανόντος πρὸ πολλῶν ἡμερῶν, καὶ τοῦ ὁποίου τὰ χαρακτηριστικὰ κατήντων ἀγνώριστα. Λοιπὸν δὲν ἦτο αὐτός! . . Δὲν εἶναι ἄρά γε δυνατὸν νὰ εἶχε δανείσει τὰ ἐνδύματά του εἰς κανένα φίλον, εἰς κανένα σύντροφον; Ἴσως νὰ εὑρίσκεται μεταξὺ τῶν ἀγρίων, ἴσως νὰ τρέχῃ κίνδυνον, μέγαν κίνδυνον . . . εἰς τὸν χαρακτῆρά του δὲν ἤρμοζε ν' ἀποθάνῃ, ν' ἀποθάνῃ νέος . . . αὐτὸς τὸν ὁποῖον ὁ θάνατος τοσάκις ἀντίκρυσε . . . καὶ ὅς τις τόσον ἐπιτηδείως τὸν ἀπέφυγεν! . . Ὅταν ἐνθυμοῦμαι τοὺς κινδύνους ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος, ὄχι, δὲν ἀποφασίζω νὰ πιστεύσω ὅτι ὁ βίος ἐξαίφνης τὸν ἐγκατέλειψε. Μίαν ἡμέραν—ἦτο τότε πέντε ἐτῶν,—ἐπαίζαμεν μαζύ, ἔτρεχα κατόπιν του· εἰς τὴν ὁρμὴν τοῦ δρόμου γίνεται ἔξω φρενῶν, πλησιάζει εἰς τὸ παράθυρον, πηδᾷ καὶ γίνεται ἄφαντος . . . . ἀπὸ τὸ δεύτερον πάτωμα. . . . Φωνάζω, τρέχω εἰς τὸ παράθυρον, κυττάζω κάτω . . . ἐνόμιζα ὅτι θὰ τὸν ἴδω κατὰ γῆς, ἄψυχον . . . καὶ ὅμως διόλου . . . ὁ παλληκαρᾶς μου ἐκρεμάσθη ἀπὸ τὸ φόρεμά του εἰς τὸ παράθυρον τοῦ πρώτου πατώματος· ἐστήλωσε τὰ μικρά του ποδάρια εἰς τὰς κιγκλίδας καὶ κρατούμενος μὲ τὰς χεῖρας, ἐκύτταζε φαιδρῶς ὑψηλὰ καὶ μὲ ἐπερίμενε. «Δὲν θὰ μὲ πιάσῃς, ἐφώναζε, δὲν θὰ μὲ πιάσῃς!» Ἂ! δυστυχῆ, τί τρόμος! Τοῦτο μὲ ἔκαμε καὶ ἠσθένησα τρεῖς ἑβδομάδας . . . καὶ ἐκεῖνος ἐγέλα. Καὶ μίαν ἄλλην ἡμέραν ὅτε ἔπεσεν εἰς τὸν ποταμὸν σωστὰ μέσα εἰς τὸ δίκτυον τοῦ μπάρμπα Κώστα, ὅς τις ἀμέσως τὸν ἐψάρευσε, μαζὺ μὲ δύο πέστροφαις. Καὶ ὅταν . . ἆ πᾶ! δὲν τελειόνω . . . . αἰωνίως αὐτὰ συνέβαινον . . . θαύματα τὰ ὁποῖα ἀπεδείκνυαν πάντοτε ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἤθελεν ἀργότερα. Καὶ θέλουν νὰ μὲ πείσουν ὅτι ἐλεεινοὶ ἄγριοι, ἄνθρωποι μηδαμινοί, ἄνθρωποι ὁλόγυμνοι, θὰ ἐτόλμων νὰ ἐγγίσουν τὸ εὐλογημένον ἐκεῖνο παιδίον; Ὄχι . . . . . δὲν εἶναι δυνατόν! καὶ διὰ τοῦτο ἐγὼ τὸν περιμένω! Νὰ τὸν ἔβλεπα νὰ εἰσήρχετο τώρα διὰ μιᾶς, δὲν θὰ ἐτρόμαζα . . . δὲν θὰ μὲ ἔκαμνε κἀμμίαν ἐντύπωσιν. Μὲ φαίνεται ἀδιακόπως ὅτι θὰ παρουσιασθῇ, ὅτι θὰ ἀκούσω τὴν φωνήν του (*Ἡ θύρα τοῦ βάθους ἀνοίγεται, καὶ φαίνεται νέος ὅς τις ἵσταται καὶ ἀκούει*), τὴν καλὴν καὶ ὡραίαν φωνήν του δυνατὴν καὶ βροντώδη, καὶ ὅτι θὰ φωνάζῃ καθὼς ἄλλοτε ὅταν ἐπέστρεφεν ἀπὸ τὰς σοφὰς ἐκδρομάς του εἰς τὸ παράλιον. «Ἦλθα! ἦλθα! γέρο Πέτρε, δὲν ἔφαγα τίποτε πρὸ εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν, γρήγορα μίαν ὀμελέτταν! . . (*Ἕπεται συνέχεια.*)

ΡΟΖΑ Η ΤΥΦΛΗ.

ΔΙΗΓΗΜΑ ΦΛΑΜΑΝΔΙΚΟΝ.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλ. 509).

Κεραυνὸς δὲν θὰ προσέβαλλε σφοδρότερον τὸν ὁδοιπόρον ἢ ὅσον τὸ ὄνομά του προφερόμενον ὑπὸ τοῦ ἀθώου ἐκείνου πλάσματος· δάκρυα ἔῤῥευσαν ἀκουσίως ἐπὶ τῶν παρειῶν του, καὶ λαβὼν τὸ ζωηρὸν παιδίον ἐπὶ τῶν γονάτων του, ἠτένισεν αὐτὸ ἀπλήστως ἐντὸς τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἀνέκραξεν·

— Ὦ καλέ μου ἄγγελε! μὲ γνωρίζεις; ἐμὲ τὸν ὁποῖον δὲν εἶδες ποτέ! Ποῖος λοιπὸν σ' ἔμαθε τὸ ὄνομά μου;

— Ἡ Ῥόζα ἡ τυφλή! ἀπεκρίθη τὸ παιδίον.

— Πλὴν πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μ' ἀναγνωρίσῃς; Μήπως ὁ Θεὸς ἐφώτισε τὴν παιδικήν σου καρδίαν;

—Ὦ! σὲ ἀνεγνώρισα εὐθύς, εἶπεν ὁ μικρὸς Πέτρος· ὅταν ὁδηγῶ τὴν Ῥόζαν νὰ ἐπαιτῇ, ὁμιλεῖ πάντοτε περὶ σοῦ καὶ λέγει ὅτι εἶσαι τόσον ὑψηλός, καὶ ὅτι ἔχεις μικροὺς ὀφθαλμοὺς οἱ ὁποῖοι λάμπουν, καὶ ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἐπιστρέψῃς καὶ νὰ μᾶς φέρῃς διάφορα ὡραῖα πράγματα. . . . καὶ δὲν σὲ ἐφοβήθην, κύριε, διότι ἡ Ῥόζα μὲ εἶπεν ὅτι πρέπει νὰ σὲ ἀγαπῶ καὶ ὅτι θὰ μὲ δώσῃς ἓν μεγάλον τόξον καὶ ἓν βέλος . . .

Ὁ ὁδοιπόρος ἤκουε μεθ' ἡδονῆς τὰς γλυκείας ἐκμυστηρεύσεις τοῦ παιδίου. Αἴφνης δὲ ἀσπασθεὶς αὐτὸ μετὰ συγκινήσεως εἶπε μὲ φωνὴν ἐπίσημον·

— Πατέρα, μάνα, τὸ παιδίον τοῦτο εἶναι πλούσιον! Ἐγὼ θὰ τὸ ἀναθρέψω, ἐγὼ θὰ τὸ ἐκπαιδεύσω καὶ μετὰ ταῦτα θὰ τὸ προικίσω γενναίως. Ἀφ' οὗ μὲ ἀνεγνώρισε, θέλω νὰ χρεωστῇ εἰς τὴν ἀναγνώρισιν ταύτην τὴν εὐτυχίαν του εἰς τὸν κόσμον τοῦτον.

Καὶ οἱ γονεῖς ἔμενον ἔκθαμβοι ὑπὸ ἀπορίας καὶ χαρᾶς.

— Ὦ! ἐψιθύρισεν ὁ πατὴρ, εἶσθε παραπολὺ καλός. Σᾶς ἀνεγνωρίσαμεν ὅλοι, ἀλλὰ δὲν ἐτολμῶμεν νὰ τὸ πιστεύσωμεν. Ἡ Ῥόζα δὲν μᾶς εἶπεν ὅτι εἶσθε πλούσιος κύριος.

— Καὶ σεῖς λοιπὸν, καλοί μου ἄνθρωποι, μὲ γνωρίζετε! ἀνέκραξεν ὁ ὁδοιπόρος. Μὲ γνωρίζετε; εἶμαι λοιπὸν περιστοιχισμένος ἀπὸ φίλους! ἀνευρίσκω οἰκογένειαν, συγγενεῖς, ἐκεῖ ὅπου ἕως τόρα δὲν συνήντησα εἰμὴ τὸν θάνατον καὶ τὴν λήθην.!

Ἡ γυνὴ ἔδειξεν εἰς αὐτὸν Παναγίαν ἐπὶ τῆς ἑστίας κατακαπνισμένην καὶ εἶπε·

— Κάθε σάββατον ἠνάπτετο κηρίον ἔμπροσθεν αὐτῆς ὑπὲρ τῆς ἐπανόδου . . . ἢ ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τοῦ Ἰωάννου Σλαέτς!

Ὁ ὁδοιπόρος ἀνύψωσεν εὐλαβῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ ὡς ἂν ἡ καρδία του ἀπελευθερώθη ἀπὸ μέγιστον βάρος, ἀνέκραξεν·

— Εὐλογητὸς ὁ Θεός! Ναὶ Θεέ μου! ἔκαμες τὴν ἀγάπην ἰσχυροτέραν τοῦ μίσους. Ὁ ἐχθρός μου ἐφύλαξεν εἰς τὴν καρδίαν του τὸ ὄνομά μου περιτυλιγμένον μὲ τὴν ζοφερὰν ἀνάμνησιν τῆς ἀδικίας του· ἡ φίλη μου ἔζησε διὰ τῆς ἀναμνήσεώς μου, ὁ ἔρως της ἐξέκαυσε τὰ πάντα περὶ αὐτὴν, μὲ κατέστησε παρόντα καὶ ἀγαπητὸν ἐδῶ . . . ἐνῷ ἑξακόσιαι λεῦγαι μ' ἐχώριζαν ἀπ' αὐτήν. Εὐχαριστῶ, Θεέ μου! μὲ ἀντέμειψες ἀρκούντως.

Μακρὰ σιωπὴ ἐπῆλθε μετὰ τὰς λέξεις ταύτας· ὁ Ἰωάννης Σλαὲτς δυσκόλως κατέστελλε τὴν συγκίνησιν τῆς καρδίας του, καὶ οἱ κάτοικοι τῆς καλύβης ἐσέβοντο τὴν συγκίνησιν ταύτην. Ὁ σύζυγος ἐπανέλαβε μάλιστα τὴν ἐργασίαν του, ἂν καὶ ἐκαιροφυλάκτει τὸ παραμικρότερον νεῦμα τοῦ ξένου ὅπως προλάβῃ πᾶσαν ἐπιθυμίαν του.

Οὗτος δὲ ἀναλαβὼν ἐπὶ τῶν γονάτων του τὸν μικρὸν Πέτρον, εἶπε τέλος μὲ φωνὴν γενομένην ἐκ νέου ἀτάραχον.

— Μάνα, εἶναι καιρὸς ὅπου ἡ Ῥόζα κατοικεῖ μαζύ σας;

Ἡ γυνὴ ἔφερε τὴν ἀνέμην της πλησίον τοῦ Ἰωάννου Σλαὲτς ὡς ἂν προητοιμάζετο νὰ ἀρχίσῃ μακρὰν διήγησιν· καθήσασα δὲ ἀπεκρίθη·

— Θὰ σᾶς εἴπω, κύριε, πῶς ἦλθεν εἰς τὸν οἶκόν μας. Πρέπει νὰ ἠξεύρετε ὅτι ὅταν οἱ γέροντες Μέλιγξ ἀπέθαναν, τὰ παιδία διεμοίρασαν ὅ,τι ἀφῆκαν, καὶ ἡ Ῥόζα ἡ ὁποία δι' ὅλον τὸν χρυσὸν τοῦ κόσμου δὲν θὰ συγκατετίθετο νὰ ὑπανδρευθῇ . . . δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ σᾶς εἰπῶ διατί . . . ἡ Ῥόζα παρεχώρησε τὴν μερίδα της εἰς τὸν ἀδελφόν της, μὲ τὸν ὅρον ὅτι θὰ κατῴκει μαζύ του ὅλην της τὴν ζωήν. Ἐν ταυτῷ κατεγίνετο ῥάπτουσα *σκούφιας* καὶ ἐκέρδιζε διὰ τῆς ἐργασίας της ἀρκετὸν ποσὸν χρημάτων, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ δίδῃ εἰς τὸν ἀδελφόν της, ἀλλὰ ἐξώδευεν εἰς ἀγαθοεργίας. Ἐπεσκέπτετο τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἐπροσκάλει τὸν ἰατρὸν δι' ἐξόδων της ὅταν αὐτοὶ ἦσαν πολὺ στενοχωρημένοι. Εἶχε πάντοτε μίαν καλὴν λέξιν εἰς τὸ στόμα πρὸς παρηγορίαν ἑκάστου, καὶ τὸ θυλάκιόν της ἐμπεριεῖχε πάντοτε κἄτι τι τὸ ὁποῖον εὐχαρίστει ἢ ἔδιδε δύναμιν εἰς τοὺς ἀσθενεῖς. Μίαν ἡμέραν, μόλις ἤμεθα ὑπανδρευμένοι πρὸ ἓξ μηνῶν . . . ὁ ἄνδρας μου ἐπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον μὲ θανατηφόρον ἀσθένειαν . . . ἀκούσατέ τον! ἔκτοτε ἔχει τὸν βῆχα αὐτόν. Ἐὰν ὁ ταλαίπωρός μου Νέλις δὲν εὑρίσκεται τόρα εἰς τὸ κοιμητήριον, τὸ ὀφείλομεν εἰς τὸν ἀγαθὸν Θεὸν καὶ εἰς τὴν ἀγαπητήν μας Ῥόζαν. Ὦ κύριε, ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ ἰδῆτε τί ἔκαμε δι' ἡμᾶς χάριν ἁπλῆς φιλίας! Μᾶς ἔφερε σκεπάσματα,

διότι ἦτο ψῦχος καὶ εἴμεθα πολλὰ πτωχοί· ἐπροσκάλεσε δύο ἰατροὺς ἀπὸ τοὺς ἄλλους δήμους διὰ νὰ τοὺς συμβουλευθῇ περὶ τῆς ἀσθενείας τοῦ Νέλις· ἠγρύπνει πλησίον του, κατεπράϋνε τοὺς πόνους του καὶ τὴν θλίψιν μου διὰ τῶν καλῶν λόγων της, καὶ μᾶς ἔδωκεν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα χρήματα διὰ νὰ ἀγοράσωμεν τρόφιμα καὶ νὰ πληρώσωμεν τὸν φαρμακοποιόν· διότι ἡ Ῥόζα ἠγαπᾶτο ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ὅταν ἐζήτει ἀπὸ τὴν κυρίαν τοῦ πύργου καὶ ἀπὸ τοὺς καλοὺς χωρικοὺς βοήθειαν διὰ τοὺς πτωχοὺς, οὐδέποτε τὴν ἠρνοῦντο μέγα ποσὸν ἐλεημοσύνης. Καὶ τοῦτο διήρκεσεν ἓξ ἑβδομάδας, κύριε, ἓξ ἑβδομάδας, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ Νέλις μας ἔμενε κατάκοιτος καὶ ἡ Ῥόζα μᾶς ἐβοήθησε καὶ ἐπροστάτευσεν ἕως ὅτου ἠμπόρεσεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἐργασίαν του. . .

— Πόσον θὰ ἀγαπᾶτε τὴν ταλαίπωρον τυφλήν! εἶπεν ὁ ὁδοιπόρος στενάζας.

Ὁ δὲ σύζυγος ἀνήγειρε τὴν κεφαλὴν καὶ μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνέκραξεν ἐνθουσιωδῶς·

— Ἂν τὸ αἷμά μου ἐδύνατο νὰ τῇ ἐπαναδώσῃ τὴν ὅρασιν, θὰ τὸ ἄφηνα νὰ τρέξῃ μέχρι καὶ τῆς τελευταίας του ῥανίδος!

Ἡ ἐκφώνησις αὕτη ἔκαμε τοσαύτην ἐντύπωσιν εἰς τὸν Ἰωάννην Σλαὲτς, ὥστε ἡ γυνὴ παρατηρήσασα αὐτὸν ἔνευσε πρὸς τὸν σύζυγόν της ὅπως τῷ συστήσει ἀταραξίαν. Ἐπανέλαβε δὲ τὴν διήγησίν της.

— Τρεῖς μῆνας μετὰ ταῦτα, ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωκεν ἓν παιδίον, τοῦτο τὸ ὁποῖον ἔχετε εἰς τὰ γόνατά σας. Ἡ Ῥόζα, ἡ ὁποία πρὸ καιροῦ ἤξευρεν ὅτι θὰ γεννηθῇ, ἠθέλησε νὰ τὸ βαπτίσῃ, ἀλλ' ὁ Πέτρος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Νέλις ἔμελλε νὰ γίνῃ ἀνάδοχός του. Τὴν ἡμέραν ὅμως τοῦ γάμου ἠρώτησαν ποῖον ὄνομα ἔπρεπε νὰ δώσουν εἰς τὸ παιδίον· ἡ Ῥόζα ἐζήτησεν ὡς χάριν νὰ τὸ ὀνομάσουν Ἰωάννην· καὶ ὁ ἀνάδοχος, καλὸς μὲν ἄνθρωπος ἀλλὰ πεισματάρης, πρέπει νὰ τὸ εἴπω, ἠθέλησε νὰ τὸ ὀνομάσουν Πέτρον· καὶ ἀφ' οὗ ἐφιλονείκησαν πολὺ ἀπεφασίσθη νὰ ὀνομασθῇ Ἰωάννης, Πέτρος. Τὸν ὀνομάζομεν Μικρὸν Πέτρον, διότι ὁ ἀνάδοχός του ὁ θεῖος εἶναι κύριος ὡς πρὸς τοῦτο ἀφ' οὗ τὸ παιδίον εἶναι ἀρσενικὸν, τὸ θέλει οὕτω καὶ θὰ ἐθύμωνεν ἂν ἐκάμναμεν διαφορετικά. Ἀλλ' ἡ Ῥόζα δὲν θέλει νὰ ἀκούσῃ νὰ ὁμιλοῦν περὶ τοῦ Πέτρου· τὸν φωνάζει πάντοτε Ἰωάννην, καὶ τὸ φίλτατόν μας ἀρνάκι τὸ ἐσυνείθισε, καὶ γνωρίζει ὅτι ὀνομάζεται Ἰωάννης, διότι εἶναι τὸ ὄνομά σας, κύριε. . .

Ὁ ὁδοιπόρος ἔσφιγξε παρευθὺς τὸ παιδίον ἐπὶ τοῦ στήθους του, τῷ ἔδωκε θερμὸν ἀσπασμὸν καὶ ἔβλεπεν αὐτὸ μετὰ θαυμασμοῦ, ἐνῷ ἐκεῖνο ἐμειδίαν. Ἡ καρδία τοῦ Ἰωάννου Σλαὲτς ἦτο πλήρης γλυκυτάτων αἰσθημάτων.

Ἡ σύζυγος ἐξηκολούθησεν.

— Ὁ ἀδελφὸς τῆς Ῥόζας εἶχε συνεννοηθῆ μὲ τοὺς ἀνθρώπους τῆς Ἀνβέρσης ν' ἀγοράσουν διάφορα ἐμπορεύματα διὰ νὰ τὰ στείλουν εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Τὸ ἐμπόριον τοῦτο, ἔλεγε, θὰ τὸν ἐπλούτιζε διότι ἔφερεν ὅλας τὰς ἑβδομάδας εἰς Ἀνβέρσην τοὐλάχιστον ἓξ ἁμάξας φορτωμένας. Καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν ὅλα ἐπήγαιναν καλὰ, ἀλλ' αἴφνης κάποιος ἐχρεωκόπησεν εἰς τὴν Ἀνβέρσην καὶ ὁ δυστυχὴς Βαπτιστὴς Μέλιγξ, ὁ ὁποῖος ἦτο ὑπεύθυνος δι' ὅλα, εὑρέθη εἰς τοὺς πέντε δρόμους, καὶ τόσον πτωχὸς ὥστε δὲν εἶχε κἂν μὲ τί νὰ πληρώσῃ τὸ ἥμισυ τῶν χρεῶν του, ὅθεν καὶ ἀπέθανεν· ὁ Θεὸς ἂς παραλάβῃ εἰς τοὺς κόλπους του τὴν ψυχήν του! Ἡ Ῥόζα ὑπῆγε τότε νὰ κατοικήσῃ εἰς μικρὸν δωμάτιον τοῦ Νάνδ Φλὶγκ, ἀλλὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ Καρὲλ, υἱὸς τοῦ Νάνδ Φλὶγκ ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀναχωρήσει ὡς νεοσύλλεκτος ἐπανῆλθεν εἰς τὸν οἶκον πάσχων τοὺς ὀφθαλμούς. Δεκαπέντε σχεδὸν ἡμέρας μετὰ ταῦτα ἔγινε τυφλός. Ἡ Ῥόζα ἡ ὁποία τὸν ἐλυπεῖτο καὶ δὲν ἤκουε παρὰ τὴν καλήν της καρδίαν, περιεποιήθη αὐτὸν κατὰ τὴν ἀσθένειάν του καὶ τῷ ἔδιδε τὸν βραχίονά της διὰ νὰ περιπατήσῃ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ταλαίπωρος κόρη ἐκώλυσε τὴν ἀσθένειάν του, καὶ ἔκτοτε δὲν εἶδε πλέον τὸ φῶς.

Ὁ Νάνδ Φλὶγκ ἀπέθανε καὶ τὰ παιδία του ἀνεχώρησαν· ὁ δὲ τυφλὸς Καρὲλ εὑρίσκεται εἰς μίαν ἔπαυλιν πρὸς τὸ μέρος τοῦ Λιέρ. Παρεκαλέσαμεν τότε τὴν Ῥόζαν νὰ ἔλθῃ νὰ κατοικήσῃ εἰς τὴν καλύβην μας· τὴν ὑπεσχέθημεν ὅτι θὰ τὴν ἀγαπῶμεν πολὺ καὶ ὅτι θὰ εἰργαζόμεθα δι' αὐτὴν ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μας· ἦλθε μὲ εὐχαρίστησιν καὶ τὸ λέγω δυνατὰ διὰ νὰ μὲ ἀκούσῃ καὶ ὁ Θεὸς, πρὸ ἓξ σχεδὸν ἐτῶν δὲν ἤκουσεν ἀπὸ ἡμᾶς εἰμὴ λέξεις ἀγάπης, διότι εἶναι ὅλη γλυκύτης καὶ καλωσύνη· καὶ ὅταν πρόκειται νὰ γίνῃ τι εὐχάριστον διὰ τὴν Ῥόζαν τὰ παιδία μας φιλονεικοῦν ποῖον νὰ πρωτοϋπάγῃ.

— Καὶ ἐκείνη ζητεῖ ἐλεημοσύνην! εἶπεν ὁ ὁδοιπόρος στενάζας.

— Ναὶ, Κύριε, ἀπεκρίθη ἡ γυνὴ μὲ ἦθος προσβεβλημένης ἀξιοπρεπείας· ἀλλὰ τὸ σφάλμα δὲν εἶναι ἰδικόν μας! Μὴ νομίσετε ὅτι ἐλησμονήσαμεν τί ἔκαμεν ἡ Ῥόζα! Καὶ εἰς ἅμαξαν ἂν ἔπρεπε νὰ ζευχθῶμεν καὶ ν' ἀποθάνωμεν ἀπὸ τὴν πεῖναν ὅλοι διὰ νὰ μὴ ἐπαιτῇ θὰ τὸ ἐκάμναμεν· αὐτὴ ὅμως ποτὲ δὲν συγκατένευεν. Ἆ! ποίαν ἰδέαν ἔχετε περὶ ἡμῶν, Κύριε; Ὄχι τὴν ἐμποδίσαμεν νὰ ζητῇ ἐλεημοσύνην πλέον τῶν ἓξ μηνῶν καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη λύπη τὴν ὁποίαν τῇ ἐπροξενήσαμεν! Ὅταν ἡ οἰκογένειά μας πεῖνασεν, ἡ Ῥόζα ἐσυλλογίσθη μὲ τὴν ἀγγελικήν της καρδίαν ὅτι ἐνδεχόμενον νὰ ἦτο βάρος καὶ

ἠθέλησε νὰ μᾶς βοηθήσῃ. Ἦτο ἀκατάπειστος· ἠσθένει ἀπὸ τὴν λύπην της τὸ ἐβλέπαμεν· καὶ ἀφ' οὗ μᾶς παρεκάλεσε πολὺν καιρὸν, ἠναγκάσθημεν νὰ ἐνδώσωμεν. Ἄλλως τε, Κύριε, δὲν εἶναι ἐντροπὴ εἰς γυναῖκα τυφλήν. Ὅσον δι' ἡμᾶς ἂν καὶ εἴμεθα πτωχοὶ, δὲν ἔχομεν χάρις τῷ Θεῷ, καμμίαν ἀνάγκην. Μᾶς ἀναγκάζει συχνὰ νὰ δεχώμεθα μέρος τῶν ὅσων συνάζει. . . διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φιλονεικῶμεν ἀδιακόπως μὲ αὐτήν. . . . . ἀλλὰ δεχόμενοι μὲ μίαν χεῖρα ὅ,τι μᾶς προσφέρει, ἀποδίδομεν μὲ τὴν ἄλλην τὸ διπλάσιον, διότι, ἂν καὶ δὲν τὸ γνωρίζει, εἶναι καλλίτερα ἐνδυμένη ἀπὸ ἡμᾶς, καὶ τὸ φαγητὸν τὸ ὁποῖον τὴν προετοιμάζομεν εἶναι πολὺ καλλίτερον τοῦ ἰδικοῦ μας. Βράζει πάντοτε εἰς τὴν φωτίαν μικρὰ χωριστὴ χύτρα δι' αὐτήν. Ἰδοὺ αὐτή· δύο αὐγὰ καὶ *σάλτσα* μὲ βούτυρον διὰ τὰ γεώμηλά της. Ὅσον διὰ τὰ ἄλλα τὰ ὁποῖα συνάζει, ὅπως ἐνόησα ἀπὸ τοὺς λόγους της, φαίνεται ὅτι τὰ φυλάττει. Ἆ! Κύριε, ἡ ἀγαθότης της εἶναι ἀξία ἀμοιβῆς, ἀλλὰ βεβαίως δὲν εἴμεθα ἡμεῖς ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἠμποροῦμεν νὰ τὴν ἀνταμείψωμεν!

Ὁ ὁδοιπόρος ἤκουσε τὰς ἐξηγήσεις ταύτας ἐν βαθυτάτῃ σιωπῇ· ἀλλὰ τὸ μειδίαμα τῆς εὐτυχίας καὶ ἡ ἱλαρότης τῶν βλεμμάτων του ἐδείκνυον τὴν βαθεῖαν συγκίνησιν τῆς καρδίας του.

Ἡ οἰκοδέσποινα ἔπαυσε νὰ ὁμιλῇ καὶ ἤρχισε νὰ νήθῃ ἐκ νέου. Ὁ δὲ ὁδοιπόρος ἔμεινεν ἐπί τινα χρόνον βυθισμένος εἰς σκέψεις. Ἀλλ' αἴφνης ἀφεὶς τὸ παιδίον, ἐπορεύθη πρὸς τὸν ἐργαζόμενον ἄνδρα καὶ εἶπεν αὐτῷ προστακτικῶς.

— Ἄφες τὴν ἐργασίαν σου.

(Ἕπεται τὸ τέλος.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Τὰ σωζόμενα φιλολογικὰ συγγράμματα Κωνσταντίνου πρεσβυτέρου καὶ Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, ἐκδίδοντος Σοφοκλέους Κ. τοῦ ἐξ Οἰκονόμων ἰατροῦ. Τόμ. Α'. Ἀθῆναι 1871.

Διακόψας τὴν δημοσίευσιν τῶν σωζομένων ἐκκλησιαστικῶν συγγραμμάτων τοῦ ἀοιδίμου αὐτοῦ πατρὸς ὁ Κ. Σ. Κ. Οἰκονόμος ἐπεχείρησε τὴν τῶν φιλολογικῶν, «ὅπως παράσχῃ τῇ ἑλληνικῇ νεολαίᾳ τοὐνδόσιμον εἰς ἐπιστατικωτέραν ἔποψιν τῆς προαιρέσεως καὶ τῶν ἀγώνων ἑνὸς τῶν ἀειμνήστων διδασκάλων τοῦ ἔθνους, οὐ μικρὸν συντελέσαντος εἰς ἐξάπλωσιν συστηματικωτέρας καὶ καρποφόρου διδασκαλίας ἐν τῷ Πανελληνίῳ» [1]). Καὶ ὅτι μὲν ἀξιέπαινος ἡ πρόθεσις τοῦ ἐκδότου, οὐδεὶς ὁ ἀντιλέγων· ὅτι ὅμως καὶ νεωτέρων μαρτυρίων εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἐνθέρμου φιλοπατρίας καὶ τῆς ἐκ τῶν διανοητικῶν ἐκείνου ἔργων ὠφελείας δὲν ἦτο ἀνάγκη, καὶ τοῦτο ἀναντίῤῥητον· διότι ἀνέκαθεν τὸ κοινὸν καὶ ἐτίμησε καὶ μετὰ σπουδῆς ἠσπάσθη τὰ προϊόντα τῆς πολυμαθίας τοῦ σοφοῦ διδασκάλου. Καὶ ὅμως ἀσμένως προσαγορεύομεν τὴν ἔκδοσιν τοῦ Α' τόμου, πολλὰ κοινωφελῆ περιέχοντος, φιλολογικά τε καὶ ἱστορικὰ καὶ βιογραφικὰ, συνταχθέντα ἀπὸ τοῦ 1811 μέχρι τοῦ 1827 ἔτους. Ἀξιοσημείωτοι δὲ πρὸ πάντων οἱ παραινετικοὶ καὶ προτρεπτικοὶ λόγοι, ἡ παράφρασις τῶν δύο βίων τοῦ Πλουτάρχου, τὸ περὶ Μεθάνων ὑπόμνημα καὶ ὁ κατὰ Μολιέρον Φιλάργυρος. Ἀλλὰ καὶ ἕτερον ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει γενομένων κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἤθελε διαφωτίσει κατὰ πολλὰ τὴν ἱστορίαν, εἰ μὴ κατελείπετο δυστυχῶς ἀτελές.

Εἰς τοὺς λόγους, συγγραφέντας ἐν Σμύρνῃ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος, διαλάμπει ἄσβεστος πόθος πρὸς τὴν παιδείαν, τὴν ἑλληνικὴν ἰδίως, τὴν ὁμόνοιαν, τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν πρόοδον ἐν γένει τοῦ ἔθνους. Κατὰ τὸν συγγραφέα ὁ σπουδάζων τὴν ἑλληνικὴν δὲν σπουδάζει ἁπλῶς γλῶσσαν, ἀλλὰ ἐπιστήμην περιεκτικὴν ἄλλων ἐπιστημῶν, καὶ μάλιστα τῆς ἠθικῆς, ἐπιτηδειοτάτην ὑπὲρ πᾶν ἄλλο νὰ διαπλάσῃ κατὰ σωφροσύνην καὶ ἀρετὴν τὰ ἤθη· ἀξιοῖ δὲ καὶ τὸν κλῆρον ἐγκρατῆ αὐτῆς. «Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, λέγει, εἶναι ἡ Πηλιὰς, ἡ μελία τῆς Ἐκκλησίας, τὸ δόρυ τὸ στιβαρὸν, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ κρατῇ πᾶς ἱερωμένος, καὶ ἐξαιρέτως πᾶς κῆρυξ τοῦ θείου λόγου· διότι πῶς μέλλει νὰ χρωματίσῃ τὰ τῆς ἱερᾶς ἠθικῆς ἀξιώματα μὲ τὰ ἀναγκαῖα χρώματα τῆς ῥητορικῆς, καὶ νὰ πυρώσῃ τῶν ἀκροατῶν τὰς ψυχὰς μὲ τὸ σωτηριῶδες πῦρ τῶν παθῶν, χωρὶς τοὺς κεραυνοὺς τοῦ ῥήτορος Δημοσθένους; Πῶς νὰ ἡμερώσῃ καὶ νὰ καταπραΰνῃ τῶν διεφθαρμένων καρδιῶν τὰς ἀτάκτους κινήσεις, χωρὶς τοῦ καλοῦ γέροντος Ἰσοκράτους τὴν ἱλαρὰν καὶ σειρηνείαν φωνήν; » κτλ. [1]).

« Ἡ σοφὴ ἀνάγνωσις τῶν προπατορικῶν συγγραμμάτων, προστίθησι παρακατιὼν, ἀναλόγως πρὸς τὸ ὕψος τῶν ἰδεῶν, ἃς θέλει ἐμφυτεύσει εἰς τῶν ἐπιμελῶν ἀναγνωστῶν τὰς ψυχὰς, ὑψόνει καὶ τὸ ὕφος τῆς γλώσσης, καὶ τῶν φράσεων τὰς ἰδέας. *Εἰς μάτην κοπιᾷ νὰ ὑψωθῇ ὁ κάλαμος ἀνδρὸς ταπεινὴν καὶ ἀνελεύθερον ἔχοντος ψυχήν*· διότι δὲν ἔχει νὰ ζωγραφήσῃ ἄλλο παρὰ τὰς χαμερπεῖς ἐννοίας τοῦ γράφοντος, καὶ νὰ δείξῃ καὶ εἰς τὸν χάρτην ὅσα ἡ ἀνελευθερία ἐνεχάραξεν εἰς τὸν ἐγκέφαλον αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο μάλιστα πρέπει νὰ ἐξασκῶνται οἱ νέοι εἰς

[1]) Τὰ σωζόμ. φιλολ. συγγράμ. σελ. ἑ.

[1]) Αὐτ. σελ. 7.

τῶν προπατόρων ἡμῶν τὰ ἀθάνατα συγγράμματα· ἐκεῖ πρῶτον θέλουσι πλουτήσει ἐννοίας ὑψηλάς, καὶ τὸ ὕψος τῶν ἐννοιῶν θέλει γεννήσει τὸ ὕψος τοῦ προφορικοῦ λόγου· ἐκεῖ θέλει συνηθίσει ἡ ψυχὴ αὐτῶν νὰ αἰσθάνηται τὰ τίμια καὶ καλὰ, καὶ ἀκολούθως θέλει παραστήσει αὐτὰ ἀφελῶς, καὶ φυσικῶς, καὶ τερπνῶς· καὶ ἀπὸ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου αὐτῶν θέλει γνωρίζεσθαι ἡ σπουδαία ἀνατροφή . . . Μελέτη μόνη τῶν προπατορικῶν ποιημάτων θέλει σοὶ ἀνοίξει τὸν δρόμον καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν, καὶ εἰς τὴν ῥητορικὴν, καὶ εἰς τὴν ποίησιν,» κτλ. [1]).

Εἰ καὶ ἑξήκοντα ὅλα ἔτη παρῆλθον ἀπὸ τῆς ἀπαγγελίας τῶν λόγων τούτων, ἡ μελέτη αὐτῶν εἶναι καὶ σήμερον ἐπίκαιρος. Οἱ πρὸς τὸν κόττινον μάλιστα ἀτενίζοντες καὶ οἱ περὶ τῆς καθ' Ὅμηρον ἀρχαιότητος διαγωνιζόμενοι θέλουσι διδαχθῆ παρ' αὐτῶν, ἐὰν συγκαταβαίνωσι νὰ διδαχθῶσι παρὰ τοῦ Οἰκονόμου, ὅτι ἄνευ ἀληθοῦς ἑλληνικῆς παιδείας, ἤ τις συνηθίζει τὴν ψυχὴν νὰ αἰσθάνεται τὰ τίμια καὶ καλὰ, ὁ κάλαμος αὐτῶν, καὶ βραβείων ἂν τύχωσι καὶ εἰς καθηγητοῦ περιωπὴν ἂν ἀναβιβασθῶσι, δὲν θέλει ἑρμηνεύει *παρὰ τὰς χαμερπεῖς* ἐννοίας τοῦ γράφοντος.

Ἀλλαχοῦ πάλιν σπουδάζων ὁ ἐνάρετος διδάσκαλος νὰ θεραπεύσῃ τοὺς νέους ἀπὸ τοῦ πάθους τῆς οἰήσεως, « ἀρ' ὅλας λέγει τὰς ἀνοησίας, εἰς ἃς δύναται ἡ νεότης νὰ ὑποπέσῃ, οὐδεμία ἄλλη δὲν ἀσχημίζει τόσον τὰ φυσικὰ προτερήματα, καὶ δὲν ἀφανίζει τὴν ἐλπίδα τῆς μελλούσης εὐτυχίας τοῦ νέου, ὅσον ἡ φιλαυτία ἡ πρόληψις καὶ τὸ πεῖσμα· διότι γεμίζοντες τὴν φαντασίαν αὐτῶν ἀπὸ ἐναερίους τινὰς καὶ ἀνυποστάτους σκοποὺς, καὶ πεφυσιωμένοι ἀπὸ τὸν ἄνεμον τῆς ἐλπίδος, μεταχειρίζονται τὰ ἔργα των καθὼς διδάσκει ἡ ἐπιβλαβεστάτη δοκοφροσύνη, καὶ ὄντες πληροφορημένοι περὶ τῆς ἰδίας ἀξίας γελῶσι πολλάκις διὰ φίλων τινῶν φρονίμους συμβουλὰς, ἀποδίδοντες ταύτας εἰς τὴν ἀσθένειαν καὶ δειλίαν τῆς προβεβηκυίας αὐτῶν ἡλικίας. Οἱ τοιοῦτοι νέοι εἶναι πολλὰ σοφοὶ καὶ δὲν μανθάνουσιν. Εἶναι πολλὰ ἀνυπόμονοι καὶ δὲν βουλεύονται. Εἶναι πολλὰ θερμοὶ καὶ δὲν γνωρίζουσι χαλινόν. Κολυμβῶσι λοιπὸν μὲ ἀκατάσχετον θρασύτητα καὶ ἀπόνοιαν εἰς τὰ κύματα τοῦ κόσμου, καὶ ἐγκυβιστῶσιν ἀσυλλογίστως εἰς τὰ κοπτικώτατα δρέπανα τῶν κινδύνων, ἐξ ὧν εἶναι γεμάτον τοῦ βίου τούτου τὸ στάδιον. Τοιαύτη εἶναι ἡ τύχη τῶν ὅσοι μαίνονται ν' ἀπολαύσωσιν ὑπόληψιν χωρὶς τῆς μετριοφροσύνης, ἤ τις μόνη εἶναι ἱκανὴ νὰ περιποιήσῃ εἰς τὸν νέον ὅ,τι ἀγαθὸν ἡ ὁρμὴ τῆς νεότητος αὐτοῦ πρόωρα ἐπιθυμεῖ. Ὦ τρισάθλια

[1]) Αὐτ. σελ. 21.

»Μειράκια τὰ ἐφ' ἑαυτοῖσι πεφυσημένα,
ἔβλαψεν ὑμᾶς ἀφροσύνη, δεινὴ θεός ! [1]).»

Τὴν ταῦτα χαράξασαν δεξιὰν τίς δὲν θέλει σπεύσει ν' ἀσπασθῇ; Τίς θέλει διστάσει νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι τοιαύτην μέριμναν ὑπὲρ τῆς ἠθικῆς τῶν νέων ἀγωγῆς, σπανίως ἀνακαλύπτομεν εἰς τοὺς πανεπιστημιακοὺς καὶ τοὺς ἄλλους λόγους τῶν καθ' ἡμᾶς διδασκάλων; Ναὶ μὲν καθ' ἑκάστην ἀκούομεν ἐκ τοῦ στόματος τούτων ὅτι εἴμεθα ἀπόγονοι τῶν ἐνδόξων ἐκείνων Ἑλλήνων, καὶ ἀκούοντες μεγαλαυχοῦμεν ἐπὶ εὐγενείᾳ· ἔπρεπεν ὅμως νὰ ἐνθυμίζωσιν ἐν ταυτῷ εἰς ἡμᾶς καὶ ὅ,τι ἠξίουν οἱ εὐγενεῖς οὗτοι παρὰ τῶν ἀπογόνων αὐτῶν πρόγονοι.

« . . . . Παῖσὶ γὰρ κλέος τόδε
κάλλιστον, ὅς τις ἐκ πατρὸς χρηστοῦ γεγὼς
εἰς ταυτὸν ἦλθε τοῖς τεκοῦσι τοὺς τρόπους.»

Ἔπρεπε νὰ μὴ λησμονῶσιν ὅτι μετεωρίζοντες διὰ πατραγαθιῶν καὶ φυσιοῦντες διὰ διθυράμβων τὸ φρόνημα τῶν νέων, ζημιοῦσι καὶ διαφθείρουσιν ἐξ ἐναντίας αὐτούς.

« Ἀπολεῖς με· μὴ λέγ' εἰ φιλεῖς ἐμέ,
μῆτερ, ἐφ' ἑκάστῳ τὸ γένος· οἷς ἂν τῇ φύσει
ἀγαθὸν ὑπάρχῃ μηδὲν οἰκεῖον προσὸν,
ἐκεῖσε καταφεύγουσιν εἰς τὰ μνήματα
καὶ τὸ γένος, ἀριθμοῦσίν τε τοὺς πάππους ὅσοι.»

Ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ, ἤτοι χάριν τῆς χρηστῆς τῶν νέων ἀγωγῆς, ἡρμήνευσεν ὁ Οἰκονόμος καὶ τοὺς παραλλήλους βίους τοῦ Πλουτάρχου εἰς τὴν καθομιλουμένην μετὰ πολλῆς σαφηνείας καὶ χάριτος, τηρήσας καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ πρωτοτύπου· δυστυχῶς ὅμως ἀπωλέσθησαν οἱ πλείους.

Εἰς τὴν διόρθωσιν ὡσαύτως κοινωνικοῦ ἐλαττώματος ἀποβλέπων ἐξεπόνησε καὶ τὸν Φιλάργυρον, ὅς τις καθὼς τοῦ Χρυσοπούλου τὰ Λυρικὰ καὶ τοῦ Ῥήγα οἱ ἐμβατήριοι, οὕτω καὶ αὐτὸς ἐγένετο μόλις ἐκδοθεὶς εἰς φῶς (1816) περισπούδαστον κτῆμα τοῦ δημοσίου. Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν γινώσκει τις τὸν Ἐξηνταβελόνην ἀδύνατον νὰ μὴ ἑλκύσωσι τὴν προσοχὴν αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν νέαν ἀνάγνωσιν τρία τινά· ἡ ἐναρμόνιος μετασκευὴ τῶν τε προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων πρὸς τὰ ἤθη καὶ τὴν ψυχολογικὴν κατάστασιν τῆς κοινωνίας δι' ἣν ἐγράφη, ὁ τρόπος τῆς μεταφράσεως καὶ ἡ τέχνη, διότι ὁ Ἐξηνταβελόνης δὲν εἶναι ἔργον τοῦ Μολιέρου, ἀλλὰ τοῦ Οἰκονόμου νέα δραματουργία. Καὶ δὲν εἶναι μὲν ἀπίθανον νὰ κατακρίνωσί τινες τῶν σφόδρα νεωτεριζόντων αὐτὸν ὅτι προσηλωθεὶς εἰς τοὺς κανόνας τῆς ἀρχαιοτέρας κωμῳδίας ἀπέβαλε τὰ μὴ συντείνοντα εἰς τὴν δέσιν ἢ τὴν λύσιν τοῦ δράματος, διορθώσας οὕτω τὸν Γάλλον Ἀριστοφάνην ἐγκύπτοντα μᾶλλον εἰς χαρακτῆρων διαγραφὴν, καὶ παρεμβάλλοντα ἐπεισόδια ποτὲ μὲν διόλου ποτὲ δὲ χαλαρῶς συνδεόμενα πρὸς τὴν κυρίαν ὑπόθεσιν, βέβαιον ὅμως ὅτι ὁ Ἕλλην κωμῳδὸς μετέβαλε κατὰ τέχνην ὅ,τι μετέβαλεν.

[1]) Αὐτ. σελ. 31.

Ὁ Ἐξηνταβελόνης χρησιμεύει καὶ ἀντὶ διδασκαλίας πρὸς τοὺς μεταφράζοντας, οἵ τινες σήμερον δὲν εἶναι εὐάριθμοι, καθόσον ἐπιπολάζει ἡ ἰδέα ὅτι ἡ μετάφρασις εἶναι ἔργον εὔκολον, ἴδιον τοῦ τυχόντος. Τὸ καθ' ἡμᾶς ὅμως, καὶ τὸ κατὰ τὸν Κοραῆν, τὸν διδάσκαλον καὶ τῶν κρειττόνων ἡμῶν, ἡ μετάφρασις εἶναι δυσκολωτέρα καὶ τῆς συγγραφῆς. Ὁ ἐπιχειρῶν νὰ συγγράψῃ ἑρμηνεύει ἁπλῶς τὰς ἰδίας ἐννοίας ὅπως συνέλαβεν αὐτὰς, ἐξεικονίζων τὸν ἐνδιάθετον λόγον διὰ τῶν χρωμάτων ἅ τινα νομίζει ἐπιτήδεια νὰ παραστήσωσιν αὐτὸν ἐξωτερικῶς· ἀλλὰ καὶ ὁ μεταφραζὴς τοῦτ' αὐτὸ ὀφείλει νὰ πράττῃ· πρέπει νὰ ἐμβατεύῃ καλῶς εἰς τὸν νοῦν τοῦ συγγραφέως, νὰ καρπῶται ἢ μᾶλλον νὰ ἐκπορθῇ τὰς ἰδέας τούτου, καὶ ἐκπορθῶν νὰ σκέπτεται πῶς προσφυέστερον νὰ ἑρμηνεύσῃ αὐτὰς, τηρῶν ἀλώβητον τὴν ἔννοιαν ἅμα δὲ καὶ τὸν ὅλον χαρακτῆρα τοῦ πρωτοτύπου, ὅ ἐστι τὸν χαρακτῆρα τῶν προκειμένων εἰς ἑρμηνείαν ἰδεῶν· πρέπει ἑνὶ λόγῳ νὰ μετεγχέῃ εἰς τὴν δευτέραν γλῶσσαν οὐ μόνον τὸν νοῦν ἀλλὰ καὶ τὴν καρδίαν τοῦ συγγραφέως.

Οὕτω μετέφρασεν ὁ Οἰκονόμος καὶ διὰ τοῦτο ζῇ καὶ θέλει ζήσει ὁ Ἐξηνταβελόνης [1]).

Ὁ Οἰκονόμος, φύσει ῥήτωρ, τὴν φυσικὴν ταύτην ἀρετὴν ἀνέπτυξε καὶ ἐμεγάλυνε διὰ συντόνου μελέτης τῶν ἀρχαίων συγγραφέων· διὸ ὁ λόγος αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὰς ἁπλᾶς ἐπιστολὰς, ἔχει τὸ ἐμφαντικὸν καὶ εὔγλωττον καὶ εὐπετὲς τῆς ῥητορείας. Ἔγραφε δὲ καὶ τὴν ἀρχαίαν μετὰ πολλῆς σαφηνείας καὶ χάριτος, ὡς μαρτυρεῖ ἰδίως ἡ ἐν σελίδι 455 εὐχαριστήριος ἐπιστολὴ, ἥ τις ἀνενθυμίζει ἡμῖν τὸ γλαφυρὸν ὕφος τοῦ σοφοῦ τῆς Ὑπατίας μαθητοῦ καὶ Ἐπισκόπου Κυρήνης.

Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ἐκδότην ὀφείλομεν ν' ἀποτείνωμεν λόγους εὐγνωμοσύνης, διότι πολλὰ τῶν ἐν τῷ κειμένῳ διελεύκανε διὰ μακρῶν προλεγομένων καὶ σχολίων, ὧν ἄνευ οὐκ ὀλίγα ἤθελον μείνει σκοτεινὰ τοῖς μεταγενεστέροις.

[1]) Ἀνάγνωθι καὶ ὅσα περὶ Ἐξηνταβελόνου ἐγράψαμεν τὸ 1858 ἐν Πανδ. τόμ. Η' σελ. 510.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

ΤΟ ΑΣΜΑ ΤΟΥ ΝΑΥΑΓΟΥ.

Ὤ, πῶς βοᾷ ἡ θάλασσα! τὰ κύματα παφλάζουν,
Νεφέλαι μαῦραι, πένθιμοι τὸν οὐρανὸν σκεπάζουν·
Πρὸς χώρας ἐξεκίνησα ἀγνώστους τάλας κλαίων. . .
Πατρίς μου, φίλοι, συγγενεῖς, δὲν θὰ σᾶς ἴδω πλέον!

—

Δὲν θὰ σᾶς ἴδω! Δυστυχὴς εἰς πέλαγος πλανῶμαι,
Ἀπελπισίας κύκλῳ μου συντρίμματα θεῶμαι·
Βορρᾶς λυσσώδης μαίνεται, ἡ θάλασσα ὀγκοῦται,
Τὸ σκάφος προσβαλλόμενον βυθίζεται κ' ὑψοῦται.

—

Ἀναστατοῦσα θύελλα! Ἀπαίσια τὰ πέριξ·
Νυκτὸς ἀγρίας ἐπὶ πᾶν ἁπλοῦται μαύρη πτέρυξ.
Μόνον ἐνίοτ' ἀστραπὴ τὰ σκότη διασχίζει
Καὶ, φρικαλέαν, πρὸς στιγμὴν τὴν θέσιν μου φωτί-
[ζει.

—

Κρότοι, βοαὶ καὶ πάταγοι κυμάτων ὠργισμένων,—
Τριγμοὶ ἰσοῦ προσκλίνοντος, σανίδων θλιβομένων,—
Πάλη στοιχείων τρομερὰ, σφοδρὰ, ἀγωνιώδης,—
Ὁ οὐρανός μου ἄσπλαγχνος, ὁ πόντος μανιώδης!

—

Ἀκάτιον, θὰ συντριβῆς, μικρὸν θ' ἀνθέξῃς μόνον,
Καὶ θρύμματά σου κλαυθμηρὰ ἐν συστροφαῖς κλυδώ-
Θὰ φθάσωσιν ἁλίπλαγκτα εἰς μίαν παραλίαν... [νων
Ἐμοῦ πλὴν μοῖρα μνῆμα ἓν ἐδῶ εἰς τὴν σκοτίαν.

—

Ἀπελπισία! Θάνατος ἐδῶ μὲ περιμένει·
Ἰδοὺ ἐδῶ τὸ τέρμα σου! φωνάζει ἡ Εἱμαρμένη·
Πλὴν, ἂν ἐγράφη σήμερον ὁ βίος μου νὰ λήξῃ,
Τὴν μελαντέραν ὄψιν της ἡ θάλασσ' ἂς μοὶ δείξῃ.

—

Ὡς ὑψικόρυφα βουνὰ, ὦ κύματ', ὑψωθῆτε,
Στρεφόμενα, ὠθούμενα, ἀγρίως προχωρεῖτε,
Καὶ σὺ, ὦ νὺξ παμμέλαινα, ὡς τοῦ παντὸς ὑστάτη,
Γενοῦ τοῦ ἅδου ἀδελφὴ, γενοῦ φοβερωτάτη!

—

Πνέε, βορρᾶ, καὶ δίωκε τὰ νέφη σου τὰ μαῦρα,
Κύλιε καὶ σὺ, θάλασσα, τὰ κύματά σου λάβρα,
Καὶ κτύπα τὸ ἀκάτιον κατὰ φρικτῶν σκοπέλων,
Πρὶν σ' ἡσυχάσῃ αὔριον ὁ Φοῖβος ἀνατέλλων!

—

Ἐντὸς ἀβύσσου σκοτεινῆς, ἐντὸς ὑγρᾶς ἀγκάλης,
Ἃς εὕρῃ τέλος, ἔρμαιον παθῶν ἀνεμοζάλης,
Ὁ ποιητὴς ὁ δύστηνος τὸ φῶς παντοῦ ζητήσας,
Καὶ μάτην πνεῦμα καὶ ψυχὴν ἀφθόνως διαχύσας!

ΚΛΕΑΝΘΗΣ ΠΑΠΠΑΖΟΓΛΟΥΣ.

ΕΙΣ ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑΝ.

Ἐν . . . Γ . . . τῇ . . . 186 . . .

Ὦ γῆ τῶν ἰδεῶν ἀγαπητή μοι! . .
Ὦ Γερμανία, χαῖρε! . . τελευταῖον
Τὴν σήμερον σὲ βλέπω ἴσως . . . οἴμοι!
Τίς οἶδεν, ἂν θὰ σ' ἐπανίδω πλέον; . .

Λαμπροί της χαίρετε πεπαιδευμένοι!
Τῆς ἐπιστήμης, τῆς φιλοσοφίας,
Ποιήσεώς τε καὶ καλλιτεχνίας
Ἱεροφάνται ἐνθουσιασμένοι!

Λαέ της, χαῖρε! τῶν λαῶν ἐν γένει
Ἀπόστολ' ἐκ Θεοῦ γιγαντιαῖε!
Αἱ τόσα ἔθνη σώζουσαι ἰδέαι
Εἶν' ἐντολή σαν... ἔργον... εἱμαρμένη!

Τὸ ἔργον σου ἂς ἐξακολουθήσῃ,
Οὗ τέως καὶ κατώρθωσας πολύ...
Ἂς σ' εὐλογήσῃ δὲ καὶ ἐνισχύσῃ
Πρὸς τέλεσιν ἡ τοῦ Θεοῦ βουλή!

Φ. Δ. Ο.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔ. ΕΝ ΔΑΚΙΑ. Καθ' ἅπασαν τὴν Ῥωμουνίαν ὑπάρχουσι α') 407 προκαταρκτικὰ δημοτικὰ σχολεῖα, 1734 συνήθη δημοτικὰ, ἔχοντα 2093 διδασκάλους, 48 διδασκαλίσσας καὶ 60,404 μαθητὰς, ἐν οἷς 38,000 κοράσια.

β') 129 προκαταρκτικὰ ἀστυκὰ, 103 παρθεναγωγεῖα, ἔχοντα 391 διδασκάλους, 243 διδασκαλίσσας καὶ 27,247 μαθητὰς, ἐν οἷς 7613 κοράσια.

γ') 2 διδασκαλεῖα, ἔχοντα 20 διδασκάλους καὶ 167 μαθητάς.

δ') 3 κεντρικὰ παρθεναγωγεῖα μετὰ παιδαγωγείων καὶ 3 παιδαγωγεῖα κορασίων, ἔχοντα 25 καθηγητὰς, 16 διδασκαλίσσας καὶ 450 μαθητρίας, ὧν 180 ὑπότροφοι.

ε') 2 ἐμπορικὰ σχολεῖα, ἔχοντα 17 καθηγητὰς καὶ 187 μαθητάς.

ς') 2 σχολεῖα τεχνοδιδακτικὰ τῶν δήμων ἔχοντα 4 καθηγητὰς καὶ 49 μαθητάς.

ζ') 1 κεντρικὸν σχολεῖον τῶν ἀῤῥένων ἐν Βαλγραδίῳ μετὰ 15 καθηγητῶν καὶ 175 μαθητῶν.

η') 15 γυμνάσια, ἔχοντα 86 καθηγητὰς καὶ 979 μαθητάς· 6 λύκεια μετὰ 92 καθηγητῶν καὶ 1487 μαθητῶν, ἐν οἷς 268 ὑπότροφοι.

θ') 8 φροντιστήρια, ἔχοντα 91 καθηγητὰς καὶ 1563 φοιτητὰς, ὧν 699 ὑπότροφοι.

ι') 2 νομικαὶ σχολαὶ (ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ Ἰασίῳ) μετὰ 17 καθηγητῶν καὶ 210 φοιτητῶν· 2 σχολαὶ τῶν ἐπιστημῶν μετὰ 15 καθηγητῶν καὶ 55 φοιτητῶν· 2 τῆς φιλολογίας μετὰ 12 καθηγητῶν καὶ 62 φοιτητῶν, ἐν οἷς 26 ἐπὶ διδάκτροις. 1 τῆς ἰατρικῆς, ἔχουσα 10 καθηγητὰς καὶ 162 φοιτητὰς, ὧν ὑπότροφοι.

ια') 2 σχολαὶ τῆς καλλιτεχνίας μετὰ 11 καθηγητῶν καὶ 57 φοιτητῶν, ὧν 10 ὑπότροφοι.

ιβ') σχολαὶ τῆς μουσικῆς, ἔχουσαι 16 καθηγητὰς καὶ 181 μαθητὰς, ὧν 16 κοράσια.

Τὰ πλεῖστα τῶν ἀνωτέρω ἐκπαιδευτικῶν καθιδρυμάτων συντηροῦνται τῇ δαπάνῃ τοῦ κράτους, τινὰ δὲ ὑπὸ τῶν δήμων ἢ τῶν κοινοτήτων.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἡ ῥωμουνικὴ κυβέρνησις διατηρεῖ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Ἠπείρῳ 6 σχολεῖα καὶ 1 ἐν Σιλιστρίᾳ. Τὰ σχολεῖα ταῦτα ἀριθμοῦσι 300—400 μαθητάς. Διατηρεῖ ὡσαύτως 30 ὑποτρόφους ἐν τῇ λεγομένῃ μακεδονο-ῥωμουνικῇ Σχολῇ.

(«Ἕνωσις» Βραΐλας.)

ΑΙ ΠΑΡΕΛΘΟΥΣΑΙ ΗΜΕΡΑΙ. «Ἂς μὴ θρηνῶμεν διὰ τὰς παρελθούσας ἡμέρας. Ὁ πέπλος τῆς δυστυχίας τὰς περικαλύπτει· διέῤῥευσαν ἐν ὀδύναις καὶ ἐμαράνθησαν ἐν ἀνησυχίαις. Σπανιώταται καὶ βραχεῖαι ἦσαν αἱ τέρψεις των, συνεχεῖς καὶ μακραὶ αἱ πικρίαι των. Ἤδη δὲ, ὁπότε πλέον ἐξηφανίσθησαν, ἂς ἀσπασθῶμεν τὸ μέλλον, τὸ ὁποῖον φαίνεται ἡμῖν προσειδιῶν»!

«Προσηλώθημεν εἰς μειδιώσας ἐλπίδας, συνελάβομεν σχέδια εὐτυχῆ. Ἐπιστεύομεν εἰς τὰ ὄνειρα ἡμῶν μέχρις ὅτου ἐξηφανίσθησαν. Ὁ πλοῦτος ἡμῶν ἀνελύθη ἐντὸς τῶν ἡμετέρων χειρῶν ὡς χιών, καὶ ὁ δρόμος, ὃν διετρέχομεν διεξέφυγεν ὀλισθήσας ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν ὥς τις ἄμμος κινητή. Πλὴν ὑπολείπεται ἡμῖν εἰσέτι ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ τιμὴ, ἡ λάμπουσα τιμὴ καὶ ἡ ἀλήθεια».

«Ὦ! ἂς μὴ ἀπελπιζώμεθα ἐνόσῳ οἱ ποιηταὶ ἐκτυλίττωσιν εἰς τὰ βλέμματα ἡμῶν τὰς δέλτους τῶν ὑψηλῶν των ἐμπνεύσεων, ἐνόσῳ ἐφωδιασμένοι διὰ θησαυροῦ ἀπείρως πολυτιμοτέρου τοῦ χρυσοῦ ἐμπορῶμεν νὰ συζῶμεν ἐν πνεύματι μετὰ τῶν μαρτύρων καὶ ἡρώων τῶν ἀρχαίων αἰώνων, ἐνόσῳ ἡ ἀνθρωπότης ἀντηχῇ εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν τόσον μεγάλας ἀληθείας, καὶ εἰς τὰς καρδίας τόσον γλυκεῖαν καὶ θελξικάρδιον μουσικήν».

Ὦ! ἂς μὴ ἀπελπιζώμεθα ἐνόσῳ ἐμπορῶμεν ἐλευθέρως νὰ θεωρῶμεν τοὺς οὐρανοὺς, τὴν γῆν, τὰ κύματα. Ἐνόσῳ ὁ ἥλιος ἐγείρῃ ἐν ἡμῖν λεπτὸν αἴσθημα χαρᾶς καὶ οἱ ἀστέρες σπινθηρίζωσιν εἰς τὸν οὐράνιον θόλον κατὰ τὸ διάστημα τῆς νυκτός. Ἐνόσῳ αἱ ἁρμονίαι τῆς φύσεως ζωπυρῶσιν, ἐξάπτωσιν, ἐνθουσιάζωσι τὸ πνεῦμα ἡμῶν»!

«Ἂς μὴ ἀφιερῶμεν ἀνωφελεῖς, ματαίας λύπας εἰς ἐξαλειφθείσας πλέον σκηνὰς, εἰς μὴ ὑπαρχούσας πλέον ἡμέρας. Διὰ τῶν ὀφθαλμῶν προσηλωμένων εἰς τῆς ἐλπίδος τὸ ἀνθοφόρον κάνιστρον καὶ μετὰ σταθερᾶς πεποιθήσεως, ὑπὸ κἀνενὸς μὴ κλονουμένης ὀνείρου, καὶ ἂν ἀκόμη ἡ τύχη σκληρὰ δειχθῇ πρὸς ἡμᾶς, ἂς παραιτήσωμεν ὄπισθεν ἡμῶν τὸ παρελθὸν καὶ ἂς ἀφορῶμεν πρὸς τὸ μέλλον!»

Φ. Α. Ο.

(*Ἐκ τῆς Γαλλικῆς*) (*Sargent*) [1].

[1]) Ποιητὴς Ἀμερικανὸς, γεννηθεὶς τὸ 1816, συγγραφεὺς πλείστων δραματικῶν ἔργων ἀρκούντως εὐδοκίμων.